

bis

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE
Biblioteksdebatt från vänster

#1-2 2024 - 40 KR

ORD

upptäcktsfärd

ordupplevelser

växa **SPRÅK**

böcker

Boktips läsare läs

rytm

Ord

Knäck koden

möten

böcker

Ord

litteratur

utveckling

berättelsen fantasi

Läs

Bok

orden

ord boken

ord

BARNBÖCKER

dröm

... som på annat håll.
... melsen fanns bara du
... i och med medeltidens
... dalsamhälle sökte språk
... talsord för klasskillnad
... klass av normander i s
... tannien, 1600-talets
... hade sin franska
... och på 1700-talets
... ska influenser
... våra nordliga b
... I Frankrike rå
... kiskt duande o
... till franska rev
... Adeln gillade a
... valde revol
... likhetens
... åkte ut i l
... ggheten ligger i att ve
... tr ännu i bruk.
... llnåna, men också
... rön och pluralformen
... ny i anammade ordet.
... formator greve István
... ungerska samhällets
... genomslag fick ön
... e person singular). Sitt
... la ön från pronomenet
... nerade de därför det
... re. I början av 1800-talet
... tyckte ungerska språk-
... dra nerifrån upp, blev
... ngerade uppifrån ner och

... ar alltid
... hund i min omedelbara
... tt riktigt veta
... språks
... ort sig. Tyskland
... inte vara ängslig f
... hemländer. Men i r
... språket har dessut
... sig i förändring, och
... mål - språkbruket bef
... som har tyska som mod
... hang är inte lätt ens för
... och titlar rätt i alla sam
... namn, yrkesbenäm
... och Fruvärlin, för
... Visst, vi tillhörde Nor
... digare. Men nu knöts vi
... tt annat land - ekonomi
... socialt och politiskt. Och
... vilket land som helst, uta
... lanetens då mäktigaste
... Klart att språket dog ut,
... lan Tait.
... Att det ändå tog 300 å
... innan språket försvann t
... han beror på öarnas isol
... och sina titlar
... kulturen har kv
... det inte. Den t
... re mar. Eller - f
... tas negativt. Ut
... chen kan Ste, n
... Tait.

bis

Detta är det sista tryckta numret av tidskriften *bis*. Tidskriften ges ut av föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS). Artiklar i *bis* publiceras i efterhand som pdf-filer på BiS webbplats enligt Creative Commons Erkännande-DelaLika 4.0 Internationell (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>) – om inget annat avtalats.

BESÖK OSS PÅ WEBBEN
Hemsida: <http://foreningenbis.com>
Twitter: @foreningenbis
Facebook: <http://facebook.com/foreningenbis>

KONTAKT
tidskriftenbis@gmail.com

MEDLEMSKAP
Medlemskap i BiS gäller i ett år.
– Ordinarie medlemskap: 100 kr
– Medlemskap för student, pensionär eller person utan full inkomst: 50 kr
– Stödmedlemskap: 300 kr
Föreningens postgiro: 33 53 16-6.

TRYCK
Ale Tryckteam AB

ISSN
0345-1135

ANSVARIG UTGIVARE
Soledad Cartagena

REDAKTIONSGRUPP
Soledad Cartagena, Emma Karlsson, Lena Lundgren, Lovisa Sagnell, Moa Stockstad, Cecilia Billsdotter Jonsson, Johan Björk och Leodan Rodriguez.

OMSLAG
Eleonor Pavlov

GRAFISK FORM
Linus Mannevik

MEDVERKANDE DETTA NUMMER

Ingrid Atlestam. Bibliotekarie och skribent med fokus på folkbibliotek, då, nu och sedan.

Bengt Berg. Poet och förläggare för Heidruns förlag.

Cecilia Billsdotter Jonsson arbetar som vuxenbibliotekarie på Lidingö Stadsbibliotek med programverksamhet, uppsökande verksamhet och mångspråk.

Johan Björk, biblioteksassistent i Malmö och bibliotekariestudent.

Peter Björkman. Bibliotekarie bosatt i Umeå. Medlem i BiS, samt styrelseledamot i Svensk biblioteks förening. Enhetschef på Umeå stadsbibliotek efter årsskiftet.

Soledad Cartagena är bibliotekarie och frilansjournalist. Jobbar som skolbibliotekarie på Komvux i Malmö.

Linda Hellberg är barnbibliotekarie på Katrineholms bibliotek med särskilt fokus läsfrämjande och språkutveckling på de yngsta barnen och deras vuxna samt riktad verksamhet mot förskolan.

Emma Karlsson är barnbibliotekarie på folkbibliotek i Lund.

Lena Lundgren. Bibliotekarie och tidigare utvecklingsledare vid Regionbibliotek Stockholm med särskilt intresse för barnrättsfrågor.

Mats Myrstener är pensionerad bibliotekarie, litteratursociolog och mångårig medlem i BiS.

Eleonor Pavlov är barnbibliotekarie i Lund med ett hjärta som brinner extra för inkluderingsfrågor.

Martin Persson. Arbetar med formatfrågor och tillgänglig läsning. Bor i Malmö.

Olof Risberg är doktorand i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.

Leodan Rodriguez arbetar på folkbibliotek i Stockholmsregionen, med fokus på vuxenverksamhet och MIK.

Röda Lina är *bis* ständiga samtidskommentator.

Lena Salö är mångårig bissare. Bosatt i Örnköldsvik sedan 40 år tillbaka. Har arbetat som bibliotekarie och logoped, de sista 10 åren som språk-, läs- och skrivutvecklare.

Kristian Schultz, bibliotekarie från Göteborg som hoppas att bibliotekspersonalen ska sluta knyta näven i fickan och istället börja stå upp mot marknadsanpassning, alierande centralisering och rasistisk högerpolitik.

Moa Stockstad jobbar som bibliotekarie på högskolebibliotek i Stockholm, med fokus på tillgänglighetsfrågor.

Lennart Wettmark är f.d. gymnasiebibliotekarie och mångårig f.d. BiS-aktivist bosatt i Karlstad. Numera aktiv i det lokala kulturlivet.

Tobias Willstedt, bibliotekarie som har arbetat med BiS digitala kanaler i många år.

2024 #1-2

4. ”Vi behöver ingjuta mod” Ett panelsamtal om politisk påverkan på biblioteken.
9. En berättelse om facklig organisering inifrån ett av västvärldens mest fackfientliga länder
13. Debatt: Biblioteken måste vägra att gå högerns ärenden

BiS då och nu:

14. ”Vi behöver ett kollektiv att luta oss emot när högervindarna blåser snålt”
16. Från det allra första numret av tidskriften *bis*
18. Ett liv med BiS och *bis*
21. Första mötet med *bis*
22. Hej då *bis*, ha det så bra!
23. Ettor och nollor – det digitala BiS
26. Friktion, ansvar och källkritik – var finns samhällets gemensamma strävan idag?
27. Krönika: Bengt Berg
30. Nya villkor för kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning
34. Jönköpings barnbibliotek – med barnglasögon
36. Barns delaktighet i programverksamhet
40. En låda full med böcker – och mycket annat
43. Bland drev och trollarméer – MIK i högervindarnas tid
46. Kampen går vidare
48. *bis* går i graven – och uppstår igen!
50. Att ange en fiende: högerpopulismens kampsport
52. ”Ett kitt för folk att samlas runt”
54. Barnbiblioteksforskning är fortfarande ett bristområde!

Så var stunden kommen. Det sista tryckta numret av tidskriften *bis*. Vi brukar spara på att skriva den inledande texten tills vi vet vilka texter och bilder vi kommer ha i vårt nummer, så att vi kan rama in det på ett bra sätt. Denna gång ville vi också kunna säga något bra och sammanfattande kring utgivningen av *bis* under alla dessa år. Men efter att ha läst och funderat på alla de fantastiska texter vi fått in kom vi fram till att låta numret tala mer för sig själv. Det är ett nummer som vänder på perspektiven; vi blickar framåt och bakåt, skådar inåt och utåt.

Numret fylls av alla typer av texter. Det blir en längre intervju med den amerikanska biblioteksarbetaren Tori Patrick, som var med i panelen förra numret, och vi låter skärskåda både biblioteksrummet och programverksamheten genom barnglasögon. Peter Björkman reflekterar över ett förändrat medielandskap och Leodan Rodriguez över MIK och vad det kan innebära. Om detta nummer ska vara en indikator, så visar det att *bis* fortsatt kommer att stå för intressanta, tänkvärda och progressiva inlägg i debatten från vänsterhåll. Vi vill vända på perspektiven och vi hoppas att många av er som läser också kan komma att bli inspirerade, att numret kan väcka såväl nyfikenhet som vilja att själva engagera er på något sätt i biblioteksdebatten. Om det är något som står klart för oss så är det att den livliga och modiga debatten, med röster av alla volymer och strävanden, behövs nu mer än någonsin.

Vi kommer fortsatt dundra på i nya format och kanaler, och vi hoppas stå pall även när det blåser hårt. Några saker kan vi vara säkra på och det är att vi fortsatt kommer behöva varandra, för att skapa världen gemensamt, för att se varandra i stort och i smått – sånt som hör livet, politiken och biblioteken till:

Sjunga med fiskarna
Dansa på urberget
Växa ur mulden
Dela jordens grödor
Känna varandras ensamhet
Låna varandras böcker

Gunnar Källström, ur *Folkbiblioteket*, 2019

”Vi behöver ingjuta mod”

Ett panelsamtal om politisk påverkan på biblioteken

Under BiS årsmöte den 9 mars anordnades ett panelsamtal mellan Torbjörn Nilsson, nu pensionerad men tidigare bibliotekschef i Malmö, och Lisa Engström, biblioteksforskare vid Lunds universitet inom profilmrådet Mänskliga rättigheter med fokus på bibliotek som social infrastruktur och politisk symbol. Ämnet var politisk påverkan på bibliotek och samtalsledare var BiS egna Soledad Cartagena.

Text: Emma Karlsson

Torbjörn Nilsson presenteras utifrån att han har uppmärksamats, bland annat i *bis* 4/2023, för sina uttalanden och nu senast sitt debattinlägg om biblioteken och anmälningsplikten. På samtalets första fråga menar han, att det ligger i chefens roll att uttala sig även när det stormar. Vidare menar Torbjörn att en angiverilag krockar med den kultur som har byggts upp på biblioteken, där man jobbar för att platsen ska vara som en fri hamn och absolut inte polisiär på något sätt. Han menar att det är självklart att sätta sig emot en sådan lag eftersom den går emot bibliotekens kultur. Man ska helt enkelt inte nappa på all lagstiftning som tjänsteman. Han ger även exempel på att kommunfullmäktige i Malmö röstade nej till lagen.

När samtalsledare Soledad undrar om inte chefen ska följa lagen säger Torbjörn, att man behöver ha en kompass och att man ändå som chef har mandat att ta vissa beslut, ett mandat man som chef har fått från den politiska nivån.

Lisa Engström har forskat på folkbibliotek som politisk symbol, och hur bilden av biblioteken förändras. Lisa menar att i radikal högerpress är biblioteken en symbol för PK, och att vi inte kan ta skrivning om demokrati och neutralitet som självklart. Det beror på vad som är konsensus. Lisa menar vidare, att i ljuset av detta är det viktigt med stark professionsetik och det är viktigt att det ges plats för dessa diskussioner på arbetsplatserna.

Hur blir det för enskilda bibliotekarier när åsikterna krockar?

Lisa Engström understryker att bara för att biblioteken är politiska betyder inte det att de är partipolitiska. Torbjörn fyller i att biblioteken just nu ses som mer vänster på grund av att polariseringen i samhället ökar. Lisa pekar på det faktum att kultur-

Lisa Engström, Soledad Cartagena och Torbjörn Nilsson. Foto: Lovisa Sagnell.

politiken länge har ansetts avpolitiserad, att kulturen är postpolitisk. Mycket har handlat om att administrera bra och effektivt, snarare än att se ideologier, vilket har skapat utrymme för högern att vinna poänger om identitetspolitik. Det har funnits en konsensuskultur kring biblioteken som gjorde det lätt att definiera vad som var neutralt. Nu är det i gungning, och flera värden ifrågasätts. Mänskliga rättigheter är inte neutralt menar Lisa, utan är värden som vi måste försvara. Den glidningen gör också att det arbetet ses som mer aktivistiskt, trots att det tidigare ansågs vara neutralt. Lisa menar vidare att det behöver finnas en beredskap för att ta dessa diskussioner när de dyker upp.

Även Torbjörn understryker att biblioteken inte är neutrala, det går inte om man ska göra någon verksamhet utöver administrativa uppgifter. Det är normerande att göra val. I en polariserad värld kommer det att synas även i bibliotekens

verksamhet, där det kanske blir mer konflikter kring verksamheten. På platser där det inte finns en politisk debatt kommer biblioteken kanske inte att ta aktiv ställning. Men även att inte lyfta fram något är politik, vilket Lisa Engström håller med om. Lisa framhåller även att budgetbeslut är ett sätt att påverka biblioteksverksamheten, vilken service som kan hållas och till vilka. Armlängds avstånd ses ofta som något som finns eller inte, men påverkan kan föras på olika håll, till exempel i storleken på budgeten.

Torbjörn menar att detta sker på en förvaltningsnivå också. Vad som anses vara aktuellt fångas ofta upp på biblioteken, och det är också en form av påverkan. Vad synliggörs och vad kommer inte fram i en sådan typ av publik verksamhet? Bara två procent av alla besökare går på programverksamhet i Malmö, och på de satsas det jämförelsevis mycket. Det är ofta en sådan publik verksamhet som diskuteras, som politikerna speglar sig i. Det finns en press att inte misslyckas med detta som politiska projekt. Torbjörn menar att politikerna vill ha succéhistorier, trots förutsättningar som minskad budget.

Lisa Engström lyfter det projekt vid Linnéuniversitetet som hon har arbetat med, där hon och andra forskare via enkäter och intervjuer vid vissa tidpunkter under 2021, 2022 och 2023 frågat bibliotekarier om de upplever politisk påverkan. Det visade sig att de flesta inte upplever politisk påverkan, något som Lisa menar är viktigt att ta fasta på. Även om få har upplevt det så finns det oro inför framtiden och det påverkar hur man utformar sin verksamhet, man undviker vissa program av rädsla för hot eller kritik. Hur det hör ihop med att ha öppna och trygga rum är en diskussion vi behöver ta, menar Lisa, och det behöver finnas stöd hur man ska hantera dessa frågor. Dock har vissa upplevt påverkan, och det har mer och mer handlat om programverksamhet. I sådana fall är det verksamhet som har med mångspråk och hbtqi att göra. Lisa menar att det där är skillnad mellan Sverige och USA, där sådana försök till påverkan snarare ofta handlar om materialet, beståndet, snarare än programverksamhet.

Torbjörn fyller i att biblioteken inte har den beredskapen som krävs för att ta emot sådana hot, och att både medarbetare och chefer blir rädda. Biblioteken behöver vänja sig vid att behöva förklara och motivera sina ställningstaganden, och stå för den verksamhet man har. Han menar att bibliotekarier behöver bli mer medietränade och att känna till mer vad kommunen har för system och resurser att skydda ens verksamhet. Det behöver vara en del av bibliotekens krishantering.

Här tar Lisa återigen upp detta med biblioteket som tryggt rum, och vem det ska vara tryggt för. Besökare eller personal? Det finns större perspektiv än det enskilda evenemanget, menar Lisa. Att tänka kring det och förbereda sig är viktigt för att undvika att personal hängs ut.

Torbjörn utvecklar att exempelvis väktare ofta har tagits in mer för medarbetares trygghet än utifrån en bedömning gjord av polisen. Det blir fel att ta in vakt på slentrian bara för att, menar Torbjörn, för det är inte säkert att rummet blir tryggare för det.

Samtalsledare Soledad frågar hur bibliotekens uppdrag påverkas när det kritiserar. Vad innebär det till exempel när man ska arbeta för att främja det demokratiska samhällets utveckling?

Lisa Engström svarar att demokrati görs i det dagliga arbetet. Skrivningen att biblioteken är till för alla är viktig, eftersom normer och maktstrukturen i samhället riskerar att villkora verksamheten till en viss grupp. Biblioteken är inte automatiskt demokratiska. Lisa tar också upp det aktuella ämnet kris och krigsberedskap. Rent historiskt kan vi se att ökad beredskap medför lagar som inskränker demokrati och kunskaps- och informationsdelning. Vad betyder det exempelvis att biblioteken är med i totalförsvaret? I ett sådant scenario där information kontrolleras? Det har till exempel diskuterats inom public service, men gör biblioteken det?

Torbjörn menar vidare, att biblioteksbranschen är snabb på att hoppa på ett viktigt uppdrag såsom att vara med i totalförsvaret eftersom vi sällan får sådant uppdrag annars, men att man ska vara försiktig att bli för ivrig innan man vet vad det innebär. Han menar, att vi ännu inte vet vad allt det kommer betyda för verksamheten, och att det kan ställa allt vi står för på ändan. Biblioteken ska leva demokrati och därmed är representationen i verksamheten viktig. Biblioteken ska vara en plats dit många olika personer kommer och personalen behöver spegla samhället. Att inskränka det på olika sätt går emot vad biblioteket ska vara.

Till sist får panellisterna frågan vad föreningar som BiS kan göra för att visa sitt motstånd.

Lisa menar att det är viktigt att bilda opinion och vara aktiva när det dyker upp sådana förslag som exempelvis angiverilagen, och fortsätta driva dem även när det slutar debatteras i vanlig media. Men även såklart lyfta fram många perspektiv, inte bara kring armlängds avstånd utan även läsförmedling, representation, tillgänglighet.

Torbjörn menar att BiS och andra föreningar som driver sådana här frågor är viktiga. Sådana föreningar kan ingjuta mod i professionen som annars kan definieras mycket av de hierarkiska, organisatoriska byggen som kommun och stat är. Han menar vidare att det finns en risk att vi blir vår egen fiende och stoppar oss själva innan vi ens stöter på problem. Han understryker att ifall professionen vågar stå upp för vissa värden och vågar agera, så kommer man också att mötas av respekt.

BiS har fått en ny styrelse, som ska ta föreningen vidare i kampen. Redaktionen ställde några frågor till ledamöterna för att ta reda på mer om hur de ser på arbetet i BiS.

Johan Björk. Foto: Privat.

Johan Björk

Vilket är ditt favoritsignum?

Till vardags jobbar jag numera i ett Dewey-bibliotek, vilket är lite tråkigare, men när det kommer till SAB gillar jag av någon anledning underavdelningarna för Qcc (Kläder och sömnad), exempelvis Qccab (Virkning) och Qccad (Broderi). Kanske för att de är svåra att hålla isär.

Vad skanderar du helst i ett demonstrationståg?

Jag är verkligen dålig på att gå i demonstrationståg, men just nu kan man väl inte vilja skandera något annat än för ett fritt Palestina.

Vilken är din favoritbok?

Jag har ingen favoritbok men det finns många bra böcker!

Om BiS skulle driva en enda fråga: vilken skulle det vara för dig?

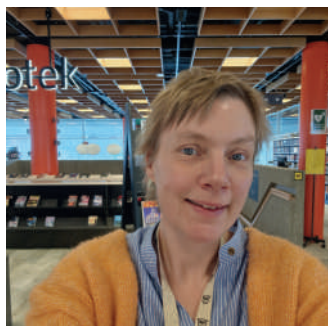
Rätten och närheten till bibliotek för så många människor som möjligt. För ett närvarande och levande bibliotek i lokalsamhället.

Varför blev du bibliotekarie?

Jag är ännu bara mitt i min bibliotekarieutbildning men yrket kombinerar mitt intresse för kultur och litteratur med min önskan om att ha ett socialt och samhällsviktigt arbete.

Bred fråga: Vad vill du göra i BiS?

Jag vill arbeta för att föreningen ska fortsätta vara relevant även efter att den fysiska tidskriften har lagts ner. Vi behöver en mer aktiv biblioteksdebatt i Sverige!

Cecilia Billsdotter Jonsson. Foto: Privat.

Cecilia Billsdotter Jonsson

Vilket är ditt favoritsignum?

001.2 (Lärdom och lärande).

Vad skanderar du helst i ett demonstrationståg?

People gonna rise like the water.

Vilken är din favoritbok?

Ravensbrück av Steve Sem Sandberg eller *Gå, gick, gått* av Jenny Erpenbeck.

Om BiS skulle driva en enda fråga: vilken skulle det vara för dig?

Lyfta frågor om kunskap och reflektion inom bibliotekens verksamhet.

Varför blev du bibliotekarie?

För att jag gillar böcker och att förmedla kunskap och kultur.

Bred fråga: Vad vill du göra i BiS?

Fånga upp frågor från hela landet samt internationellt, sätta in frågor på bibliotek i ett större sammanhang. Göra podd med Leodan och Nikolina.

Leodan Rodriguez. Foto: Privat.

Leodan Rodriguez

Vilket är ditt favoritsignum?

Ocgd

Vad skanderar du helst i ett demonstrations-tåg?

Jin, jiyān, azadi

Vilken är din favoritbok?

Ursula K. Le Guins *På andra sidan drömmen* är en läsoplevelse utöver det vanliga

Om BiS skulle driva en enda fråga: vilken skulle det vara för dig?

Att svenska bibliotek ska bygga sin egen IT-infrastruktur istället för att upphandla.

Varför blev du bibliotekarie?

Egentligen var det ett misstag - jag trodde felaktigt att biblioteksarbete skulle vara som i Elizabeth Kostovas *Historikern*. Men sen visade det sig vara bra ändå.

Lena Lundgren. Foto: Privat.

Lena Lundgren

Vilket är ditt favoritsignum?

Alla z-signaturer, alltså Lz, Gz och så vidare.

Vad skanderar du helst i ett demonstrations-tåg?

Ropen skalla – bibliotek åt alla!

Vilken är din favoritbok?

Den hemliga trädgården av Frances Hodgson Burnett

Om BiS skulle driva en enda fråga: vilken skulle det vara för dig?

Barnrätt på biblioteken och att barnverksamhe-

Bred fråga: Vad vill du göra i BiS?

Jag hoppas att vi kan utveckla BiS plattformar och ta mer plats i biblioteksdebatten men också i samhällsdebatten överlag. Vi ser ju ett tuffare klimat med en dominant högerhegemoni i politiken och i media. Biblioteksarbetare kommer nog behöva ryta ifrån oftare och mer, för att försvara även grundläggande rättigheter och etiska principer. Där kan BiS bli ett hem för skeptiker och bråkmakare. Men kanske också prata mer idéer och drömmar. Hur kan vi till exempel expandera bibliotekets idé? Vågar vi drömma om en framtid som är mer gemensam än individualiserad? Förutom detta och rent konkret: starta en BiS-podd.

ten ska få en rättmätig andel av resurserna.

Varför blev du bibliotekarie?

Det enda tänkbara alternativet!

Bred fråga: Vad vill du göra i BiS?

Se till att föreningen BiS och tidskriften bis överlever, vilket är nödvändigt i dessa kulturfi-entliga tider, och kan ta upp viktiga ämnen som undviks eller annars inte diskuteras i biblioteksvärlden.

Vill du vara med och driva biblioteksfrågor från vänsterhåll? Då kan du engagera dig i BiS! Genom att ta kontakt med föreningens styrelse kan du driva kampen framåt genom att till exempel synliggöra biblioteksdebatten och anordna medlemsaktiviteter. Eller något helt annat! Har du någon idé till en aktivitet eller fråga som BiS borde driva? Hör av dig till tidskriftenbis@gmail.com.

Styrelsen består utöver dessa ledamöter av Christian Forsell. Han är kassör och ingår inte i redaktionen.

Illustration: Balsam Karam.

En berättelse om facklig organisering inifrån ett av västvärldens mest fackfientliga länder

I slutet av förra året tecknade nystartade Daniel Boone Regional Library Workers United sitt första kollektivavtal någonsin, som den enda fackföreningen på något av Missouris runt 400 folkbibliotek. *bis* pratade med Tori Patrick, organisatör och en av grundarna, om erfarenheter från kampen och vad som kommer härnäst.

Text: Moa Stockstad

Efter mycket räknande kring tidsskillnader – Tori befinner sig i Missouri på sommartid och jag i Stockholm i sista resten av vintertid – landar Tori Patrick framför skärmen för att på min begäran berätta om det fackliga arbete som hen i hög grad varit med om att genomdriva.

Den uppmärksamma *bis*-läsaren kanske minns att Tori Patrick ingick i panelen i förra numret av *bis*, då med fokus på bokcensur, som hen med kollegor motarbetar. I den kontakt jag hade med Tori, som jag hittat när jag letade efter bibliotekspersonal som kämpar mot censur i USA, insåg jag att här även finns en relaterad men delvis annan berättelse – en om att organisera sig fackligt i USA.

Starten

Det började för Toris del med att hen, som nu arbetat inom Daniel Boone-biblioteken i fem år, såg den ena efter den andra kollegan sluta eftersom de inte hade råd att arbeta kvar. En del för att börja i andra verksamheter i samma stad, andra fortsatte inom biblioteksverksamhet, men i andra städer till en betydligt bättre lön. Tori berättar:

– Då förstod jag att vår lön låg långt under marknadslönen och det kändes bara inte rätt. Jag började prata med kollegor om min oro och hörde då andras ännu större oro kring orättvis behandling och säkerhet och annat. Det stod klart att jag hade identifierat en liten del av ett mycket större pussel. Vi förstod att vi inte kunde skapa någon förändring utan att skapa en fackförening.

Det fanns alltså fram till februari 2022 inte någon fackförening alls som organiserade de runt 200 anställda på Daniel Boone-biblioteken, ett folkbibliotekssystem om fyra bibliotek, i stad såväl som på landsbygd.

Tori och några allierade började med att skicka ut en enkät bland kollegorna för att identifiera de viktigaste problemen. Resultatet var tydligt. De två huvudsakliga problemområdena var snabbt identifierade: löner och tillgång till sjukvård.

Lönefrågan

Många av *bis* läsare känner säkert till att USA har ett system med minimilöner. Den federalt garanterade minimilönen ligger 2024 på 7,25 dollar, vilket motsvarar 77 svenska kronor eller uttryckt i månadslön ungefär 12 700 kronor, enligt *US Department of Labor*. Många har kanske hört begreppet *working poor*, och att det inte är ovanligt att amerikaner tvingas stapla anställningar för att överhuvudtaget överleva. Delstaterna har möjlighet att sätta högre minimilöner lokalt och i Missouri ligger den garanterade minimilönen på 12,30 dollar (131 kr, 2024 års nivå).

– Vi lyckades höja bibliotekets lägsta lön till 14,5 dollar (155 kr), men vi försökte få upp lönen ännu mer för även det är lågt för att kunna leva ett rimligt liv. I synnerhet för den som har ekonomiskt ansvar för andra, till exempel barn, säger Tori.

Men man lyckades även höja lönerna överlag, den genomsnittliga omedelbara löneökningen för de anställda generellt blev i och med kontraktet hela 16 %, enligt den pressrelease man skickade ut i december 2023.

På sin Instagram-sida *dbrlworkersunited* har facket genomgående lagt upp kampanjmaterial med anställda som håller i skyltar med texter om vad man skulle kunna göra med den löneökning som facket ville genomdriva. Rösterna kunde handla om att laga en trasig tand, ha råd med alla nödvändiga mediciner istället för att behöva välja mellan dem, eller att inte behöva lägga halva inkomsten på hyran.

Sjukvården

Rätten till sjukvård är i USA kopplad till ens anställning och bristen på tillgång till sjukvård är ett känt problem. Den 31 oktober 2023 rapporterade till exempel Studio Ett i P1 att 40 % av den vuxna befolkningen i USA är skuldsatta på grund av sjukvårds- eller tandvårdsräkningar, något man dagen efter följde upp med ett reportage om att rekordmånga amerikaner avstår nödvändig vård av ekonomiska skäl.

Tori berättar:

– Kostnaderna har ökat och därför var det en viktig fråga för oss att kämpa för lägre sjukvårdskostnader. Här gjorde vi två vinster: dels att minska kostnaden för att lägga till familjemedlemmar i samma sjukvårdsförsäkring, dels gick arbetsgivaren med på att välja avtal med försäkringsbolag som inkluderar transvård i behandlingen (bland annat hormonbehandling), vilket i nuläget är en fråga som högerskampanjar mycket mot.

Det här illustrerar, tänker jag när jag skriver denna artikel, också på ett påtagligt sätt en av vår tids vänsters stora frågor, nämligen hur sådant som ofta definieras som kultur- eller identitetspolitiska frågor också är i högsta grad materiella. Utan erkännande av transpersoner, ingen vård i försäkringen. Utan vård i försäkringen, ingen behandling. Det är nämligen, för att citera Judith Butlers essä i *New Left Review* (1998:1) med samma namn, inte ”bara kulturellt”.

Arbetsvillkor i Missouri

Medan en katt går av och an på Toris skärm kämpar hen hårt med att tränga igenom min svenska okunnighet kring exakt hur kassa arbetsvillkoren är i USA. Nu kommer jag att försöka begrippliggöra vad jag numera vet lite mer om, nämligen arbetarrättigheter i USA, eller mer specifikt Missouri. Den arbetsrättsliga lagstiftningen varierar nämligen mellan delstater och i Missouri finns nästan ingen lagstiftning utöver den federala miniminivån.

– I Missouri har vi till exempel ingen lagstiftning kring när en arbetare har rätt att ta pauser, utan det är helt upp till den enskilda arbetsgivaren. Vi var alltså tvungna att börja med väldigt basala krav kring rätt att äta.

Missouri alltså. Missouri ligger i den del av USA som brukar kallas Mellanvästern. Här bor ungefär 6 miljoner människor. Historiskt har delstaten beskrivits som en så kallad *swing state* (vågmästarstat) som pendlar mellan att rösta demokratiskt och republikanskt, och tidigare räknades delstaten även till de stater som statsvetare brukar identifiera som indikativa för hur det kommer att gå i de nationella valen. Men tydligt är att det skett en konservativ glidning, och de senaste 20 åren har en stabil och växande majoritet stöttat det republikanska partiet.

Ledigheter

Den väldigt upplysande wikipediasidan *Sick leave in the United States* visar omfattningen av betald sjukledighet i USA. Endast 18 delstater har betald sjukledighet, och Missouri hör alltså inte till dessa.

Mot denna bakgrund är de 12 veckors ”family leave”, som skrivits in i avtalet, en enorm framgång. Man hade innan dess viss ledighet, enligt vad som går under namnet Paid time off (PTO),

Tori Patrick. Foto: Privat.

som arbetas in varje månad. Det här systemet är väldigt komplicerat men Tori arbetar till exempel in motsvarande (med relativa mått generösa) 2 dagar PTO varje månad, baserat på hens anställningslängd. Det här kanske låter ungefär som hur en person i Sverige arbetar in semester varje månad, men den stora skillnaden är vad tiden används till. PTO är vad du tar ut när du är sjuk, när du blir förälder etc. Och ja, semester.

Här ungefär dras Toris pedagogiska tålamod till bristningsgränsen när jag, den naiva svenska intervjuaren, försöker förstå vad detta betyder. Ungefär så här:

Men... Om jag är sjuk mer än 2 dagar per månad, vad gör jag då?

– Då behöver du arbeta in den tiden efter. Och ju kortare tid en varit anställd, desto kortare ledighet har en rätt till.

Och om en har ett sjukt barn, inkluderas det då i dessa dagar?

– Nej.

Jag skrattar lättad:

Ah, så du kan också ha ett sjukt barn.

– Nej, om du har ett sjukt barn förväntas du ordna någon annan som kan ta hand om barnet och ändå komma till jobbet. Det är alltså beroende av att du har familj eller att du betalar någon för att ta hand om ditt sjuka barn. Under covid gällde tillfälligt federala insatser som innebar att föräldrar hade rätt att ta hand om barn sjuka i covid under betald ledighet.

Som många av de förbättringar som infördes under pandemin har detta tyvärr inte behållits trots att man från fackets sida försökt. Men andra förbättringar har gjorts, i och med att även personer som arbetar mindre än 30 timmar per vecka enligt det nya avtalet har rätt till betald ledighet. Tidigare tvingades deltidsanställda arbeta in all förlorad arbetstid i efterhand.

Som Tori uttrycker det:

– Även om det är långt efter resten av världen så är det en stor förbättring för oss. I vårt mikrokosmos är det en enorm vinst.

Med det nya avtalet har man alltså fått in något som kanske kan översättas till betald familjeledighet på 12 veckor per år. Det inkluderar föräldraledighet (oavsett hur en skaffar barn), men också vård av andra familjemedlemmar, till exempel en sjuk förälder eller syskon.

– Vi kämpade verkligen för inkludering här, men det var inte lätt. Utgångspunkten för vår arbetsgivare var som i samhället i stort en heterosexuell kärnfamilj där vårdansvaret uteslutande riktas gentemot barn, men många har ju andra typer av omsorgsansvar mellan generationer.

Facklig organisering i biblioteksvärlden i stort

Vi pratar om hur vanligt förekommande facklig organisering är i USA.

– Under 1980-talet motarbetades facken aktivt av Reagan och organiseringsgraden minskade ordentligt. Under lång tid hade många inte koll på vad en fackförening var och vem som kunde vara medlem, säger Tori.

Det här aktiva motarbetandet resulterade i ungefär en halvering av fackligt organiserade i USA, från en redan låg nivå på drygt 20 % under slutet av 1970-talet till runt 10 % år 2023, vilket Reuters rapporterade om i början av 2024.

Under mitt samtal med Tori inser jag att det fack hen varit med och drivit fram inte bara är det enda inom det bibliotekssystem just hen arbetar i, utan faktiskt det enda över huvud taget på de runt 400 bibliotek som finns i delstaten.

Med detta i åtanke är de mer än 100 medlemmar av potentiellt 170 (de som kan anställa och avskeda får inte vara med) redan innan kontraktet skrevs på en otrolig siffra.

Fackliga kampmöjligheter inom offentlig sektor

I en kontext där det är så ovanligt med facklig organisering, hur gjorde ni för att övertyga andra?

– Det fanns en förvirring kring fackets möjliga roll inom offentlig sektor bland kollegorna. Det är tveksamt om vi kan strejka, och det beror på att vi är skattefinansierade. Lagen säger att vi inte kan strejka eftersom vi då utesluter människor från möjligheten att använda vad de betalar för. Jag kan förstå logiken men det är konstigt att inte kunna strejka och för oss handlar vår kamp om att ha en möjlighet att arbeta i en verksamhet som vi ser som viktig, inte att skada den. Rent praktiskt lyfte vi upp andra fackföreningar på bibliotek som exempel (till exempel Seattle). Vi inspirerades av deras sociala medier och sa till våra kollegor: Titta här finns folkbibliotek med fackföreningar och om de kan så kan vi också! Och efter att vi väl slutfört kontraktet och det ratificerats gick fler med. En del hade väntat för att se vart det hela skulle landa och en del var nog nervösa. Och det var läskigt! I Missouri kan en bli uppsagd utan anledning (så kallad *at-will employment*). Men vår osäkra arbetsituation blev också i sig en anledning just att organisera oss.

vilka kampmetoder är öppna för er?

– Vår möjlighet att strejka är alltså oklar. Men lagen fokuserar egentligen mer på picketing och offentliga demonstrationer, än på arbetsnedläggelse i sig. I och med avtalet har vi nu rätt till kollektiv förhandling, kring i princip vilken som helst förändring i våra arbetsvillkor, oavsett om arbetsgivaren vänder sig till oss eller om vi själva identifierar problem. Det är slut på ensidiga förändringar av arbetsförhållanden nu, säger Tori.

Man hjälper även till med sympatiåtgärder för andra fack i staden där kontrakt nyligen omförhandlats.

Stödet från allmänheten

Och frågan är om användarna verkligen skulle ha något emot en strejk, om en strejk vore nödvändig för att förbättra arbetsvillkoren för dem som arbetar på ett ställe som är viktigt för lokalinvanarna, det vill säga finansierarna.

När jag läser om fackets aktivitet i olika medier är det nämligen tydligt hur starkt stödet varit från allmänheten. Biblioteksanvändare har varit med vid förhandlingar och även uttalat sig i media. En lokalinvanare som citeras i tidningen *Columbia Daily Tribune* säger till exempel att hon skäms över hur ledningen har behandlat arbetarna och att det utan personal inte finns något bibliotek.

Från fackets sida har man hela tiden haft en inställning att arbeta tillsammans med övriga lokalsamhället, och Tori upprepar under intervjun vad man även lyft i kampanjmaterialet: man är en del av lokalsamhället.

Motstånd uppifrån

Det fackliga engagemanget har däremot, kanske inte så överraskande, inte direkt stöttats av chefer och det biblioteksråd som enligt amerikansk modell styr biblioteket.

Tori berättar:

– Den klassiska strategin var att säga att facket var onödigt, att saker gick att lösa utan ett fack. Plötsligt fanns ett stort intresse från ledningen för att lyssna på våra synpunkter och vad vi såg som problem. Men ärligt talat kändes det ganska konstruerat – om det inte behövdes en fackförening för att lösa problemen plötsligt, varför var de då inte redan lösta? Ett sådant problem handlade om onödig dresscode. Vi har en del som handlar om säkerhet, till exempel fotskydd vid arbete med böcker, och det är rimligt. Men varför skulle vi arbeta i kostymbyxor? Det var hindrande och obekvämt i det fysiska arbetet med böcker, och innebar dessutom att vi skilde oss på ett onödigt sätt från våra användare. Det här löstes direkt, under vårt förhandlingsarbete, men genom hotet från vår pågående organisering.

Det här med chefer som gör vissa eftergifter för att visa på att facklig organisering är onödig är en av vanliga motståndsstrategier uppifrån, som den nybildade fackföreningen identifierat. Andra strategier kan vara plötsligt uttryckt uppskattning av olika slag – kanske chefen till och med bjuder med dig på lunch! – och antifackliga och splittrande budskap som påstår att facket är något som kommer utifrån, något som inte behövs just här.

Framtiden

Att engagera sig fackligt inom biblioteksvärlden är fortfarande ovanligt i USA. Foto: privat.

I förra numret av *bis* skrev Tori om bokcensur, en fråga som kom upp akut för facket som en effekt av nya lagförslag från delstatens politiker. Egentligen var det inte en del av förhandlingarna eller ens det fackliga arbetet, utan det blev en effekt av de nya lagförslagen. Och en insikt om att de inte var ensamma:

– Vi insåg att vi hade makt som fackförening som vi kunde använda, istället för att bara känna oss hjälplösa.

Utmaningarna på den här fronten fortsätter alltjämt.

– Det senaste nu är att delstatens politiker inte fokuserar så mycket på förbud av specifikt material. Nu håller man istället på med en lagstiftning som innebär att bibliotekarier personligen kan åtalas om de lånar ut material till ett barn som föräldrarna inte vill att barnet ska låna.

Det skulle i så fall innebära ett skifte mot övrig logik inom biblioteksvärlden där man generellt inte har personligt ansvar på detta sätt. Likheterna gentemot Sverige och det angiveri som stipuleras i Tidöavtalet är slående. Vi som bibliotekspersonal har inte skyldighet att rapportera barn som får illa, men ska däremot vara personligt ansvariga för att utföra repressivt och kontrollerande arbete.

– Jag tror inte att de kommer att lyckas genomföra det här lagförslaget, men det låter som att det är vad de vill göra. Det har kommit att handla mycket om straffande och kriminalisering av bibliotekarier.

Har ni funderat på vad ni skulle kunna göra utöver att uttala er mot det?

– Jag tror att då skulle det nog bli läge att strejka. Ett sådant här förslag skulle hindra arbetet så mycket att det bör finnas förmildrande omständigheter som talar för en strejk, trots att strejkrätten inte är helt tydlig i lagen. Något man skulle kunna göra är till exempel att punktstänga biblioteken en specifik dag, eller hålla dem öppna men exempelvis stänga utlån.

Daniel Boone Regional Library är ett offentligt bibliotekssystem med ca 200 anställda på 4 bibliotek i Missouri.

Biblioteket styrs av ett råd som tillsätts av delstatens politiker, och detta råd är alltså fackets motpart i förhandlingar.

DBRL Workers United bildades i februari 2022.

Det första kollektivavtalet förhandlades fram och skrevs på i december 2023.

Facket är en del av AFSCME (American Federation of State, County and Municipal Employees union), som är en paraplyorganisation för offentligtanställda i USA, och mer specifikt dess bransch för kulturarbetare.

På fackets webbplats dbrlworkers.org finns mycket läsvärt, bland annat länkar till tidningar som skrivit om kampen, pressmeddelandet som skickades ut när avtalet var underskrivet och en sida där motståndsstrategier uppifrån listas och varnas för.

Fackets Instagramsida hittas på www.instagram.com/dbrlworkersunited/

Biblioteken måste vägra att gå högerens ärenden

Text: Kristian Schultz

Det har sedan en tid pågått en debatt kring angiverilagen och dess förödande konsekvenser för vård, skola och bibliotek. Det jag har saknat är ett vidare perspektiv, där förslaget sätts i en historisk och politisk kontext. Om vi på allvar vill bromsa, eller till och med vända den här utvecklingen, då räcker det inte att instinktivt förfasas på ett humanistiskt plan. För att få en fördjupad förståelse av vad som pågår behöver vi först ta ett steg tillbaka.

Sedan nyliberalismen fick fotfäste i Sverige på 1990-talet har den kommit att bli en påtaglig materiell kraft som idag genomsyrar nästan hela samhället. Men det är ingen naturlag, även om politiker både till höger och vänster behandlar den så. Nyliberalismen har fått inflytande och brett ut sig genom högst medvetna val och en tydlig politisk linje, där både sossar och högern varit drivande. Hit kan räknas åtgärder som avskaffandet av värnsskatt, arvsskatt, förmögenhetsskatt och fastighetsskatt. Redan 1991 sänktes skatten på kapitalinkomster, vilket gör det lönsammare att ta ut vinster som utdelning i stället för lön. Jobbskatteavdragen och det ökade värdet av bostäder och bostadsrätter gör skillnaden än större mellan de rikaste och de fattigaste. Till detta kan läggas marknadsskolans klassbaserade sällning av elever och en alltmer privatiserad vård där en gräddfil öppnas för de som har råd. Ihopvägt gör allt detta Sverige till ett av de länder där klassklyftorna ökat mest de senaste 30 åren. Speciellt utsatta grupper är till exempel utrikes födda och ensamstående.

Alltså: klassamhällets skiktningar är skarpare, med mer rasifiering, större utslagning, fattigdom och kriminalitet som följd. Som svar på detta väljer högern den klassiska strategin att peka ut syndabocker och blåsa igång ett kulturkrig, samtidigt som de med stigande desperation vill upprätthålla business as usual. Tidöregeringen och deras allierade i SD maskerar inte längre sin rasistiska klasspolitik som något annat, utan nu gäller det att krossa det påstådda sossriet och bemöta alla samhällsproblem med repression. Säg efter mig – sänkta skatter, hårdare tag. Kort sagt: om allt du har är en hammare ser alla problem ut som en spik. Det kan röra sig om att strypa public service och minska mediestödet (där vänsterpressen får ta den hårdaste

smällen), eller kortsluta folkbildningen genom att ge sig på folkhögskolorna. Ett annat exempel på denna politik är alla försök att piska upp rasistiska stämningar, genom bland annat visitationszoner i förorter, återkommande avhumanisering av muslimer och inläsning av asylsökande på "transitcenter".

Hit kan även angiverilagen räknas. Tidöpartierna vill politisera biblioteken och inlemma dem i sin högeragenda. Detta genom att göra biblioteken till noder i det nät av övervakning och repression de vill spanna över hela samhället, tillsammans med skolor och vårdinrättningar. Bibliotekspersonalen förväntas samvetslöst ange dem som inte har sina papper i ordning, som behöver låna en bok på sitt hemspråk, gå på språkkafé, låna en dator eller bara ha en kravlös frizon i en annars tuff och orostyngd tillvaro. Inte nog med att det är omänskligt – det skulle innebära direkt tjänstefel och en yrkesetisk härdsmalta. Vi skulle inte bara bryta mot bibliotekslagen och FN:s barnkonvention utan även underminera folkbiblioteksverksamhetens själva kärna: att vara tillgänglig för alla. I stället skulle förtroendet för biblioteken grusas och ersättas med misstro. Det vore helt förödande. Speciellt som folkbibliotekens betydelse som en kravlös, välkomnande plats är ännu viktigare i dessa tider när högervindarna blåser hårt och kallt.

I nuläget finns det enighet från politiken i Göteborgs kommunfullmäktige till biblioteksgolvet att vägra ange, vilket är en trygghet. Men en trygghet är ingen garanti. Det politiska trycket från regeringen kan bli för stort vilket får kommunpolitikerna att vika ner sig. Det blir då ett lackmustest för oss i bibliotekspersonalen där vi får bekänna färg. Stämmer DIK:s undersökning i frågan, där fler än nio av tio bibliotekarier vägrar ange? Isåfall, om det värsta händer, förväntar jag mig en kollektiv civil olydnad, en massvägran att ange. Vi måste i praktiken visa att alla är välkomna hos oss, oavsett bakgrund, med eller utan rätt papper.

”Vi behöver ett kollektiv att luta oss emot när högervindarna blåser snålt”

När vi nu blickar bakåt och framåt har bis frågat två personer som har varit aktiva på olika sätt, inom både tidskriften och föreningen, om deras engagemang och tankar om framtiden.

Text: Soledad Cartagena

NICK JONES, CHEF FÖR VERKSAMHETEN KONST OCH BIBLIOTEK I HUDDINGE

Vad har föreningen BiS betytt för dig i din profession?

Första gången jag kom i kontakt med BiS var som student i slutet på nittioalet. Jag kommer ihåg att jag imponerades av engagemanget och den samlade erfarenheten som fanns i föreningen, men jag påverkades och inspirerades också av sättet att, så tydligt, prata om folkbiblioteksuppdraget som ett samhällsuppdrag. Det fanns liksom ingen tvekan om att det folkbiblioteket gjorde var avgörande för ett mer demokratiskt och mer jämlikt samhälle. Det betydde mycket för mig. Och när jag sedan kom ut i yrkeslivet blev föreningen ett sammanhang där jag kunde utbyta erfarenheter, hämta stöd och förståelse. Jag fann också vänner och förebilder som betytt och betyder mycket för mig både privat och i yrket.

Varför är det viktigt att föreningen BiS finns i biblioteksvärlden idag?

Föreningen bidrar till ett sakligt och konstruktivt samtal om bibliotekens roll i samhället, som bottnar i den verksamhetsnära erfarenheten. Utifrån sakkunskap och expertis kan biblioteksmedarbetare runt om i landet ta del av, och delta i, samtal om sektorns många utmaningar och möjligheter. Inte minst bidrar BiS med ett fördjupat samtal som välkomnar kritiken, nyanserna och komplexiteten.

Har du varit engagerad i BiS (skrivit artiklar, drivit projekt, och så vidare)? Kan du berätta vad du har gjort?

Föreningen har gett mig möjlighet att delta i samtal vid möten, vid salonger och i texter, i många olika ämnen och sammanhang. BiS har gett mig en känsla av att det jag kan bidra med är viktigt och angeläget. Detta, i kombination med att få ta del av andras erfarenheter och tankar, har betytt mycket för mig.

”BiS är en socialistisk förening för biblioteksanställda och andra med intresse för biblioteksfrågor. Enligt BiS är det bibliotekets uppgift att bevara och utveckla demokratin”.

Nick Jones. Foto: privat.

Vad betyder detta i din profession?

Jag har tolkat det som att föreningen månar om bibliotekens kärnuppdrag och ser vikten av välfungerande biblioteksverksamheter runt om i hela landet. Men att den även månar om relationen mellan verksamheten och det omgivande samhället. Samhället förändras och då förändras även biblioteket med det. Samtalet om denna relation måste vara ständigt pågående och förbli oavslutad, och det är viktigt både för mig personligen och för hela vår profession.

KARIN RÅGHALL, BIBLIOTEKARIE I VÄSTERBOTTEN

Har du varit engagerad i BiS (skrivit artiklar, drivit projekt, och så vidare)? Kan du berätta vad du har gjort?

Jag har varit engagerad i BiS på olika sätt. Dels har jag skrivit artiklar och reportage för tidskriften. Jag har också varit engagerad i styrelsen. Mitt största engagemang finns på lokal nivå, i Umeå, där vi sedan ett antal år har en aktiv lokalgrupp. Vi har försökt skapa en mötesplats där vänstersinnade kan samtala om aktuella biblioteks- och samhällsfrågor genom att arrangera studiecirkelar och diskussionskvällar. Vi har även deltagit i en demonstration mot angiverilagen, presenterat föreningen BiS på bibliotekarietutbildningen på Umeå universitet och haft bokbord med mera.

Vad har föreningen BiS betytt för dig i din profession?

BiS har betytt mycket för mig! Jag upplever att jag inom BiS får hjälp att lyfta blicken från biblioteksvardagen och se vårt yrke i ett större sammanhang. BiS har gjort det möjligt för mig att betrakta bibliotekarieryket från ett socialistiskt perspektiv, där frågor om jämlikhet, rättvisa och solidaritet tas på större allvar än det gör om man har en slentrianliberal förståelse av yrket. Inom BiS hjälps vi åt att kritiskt granska ingrodda praktiker och föreställningar. Jag tycker också det är givande att få knyta kontakter med vänstersinnade biblioteksanställda från olika generationer över hela landet och även internationellt; det har varit lärorikt för mig.

För mig personligen har tidskriften *bis* också erbjudit en plattform för att utveckla och dela med mig av politiska analyser av biblioteksvärlden. Jag har bland annat skrivit om rasism, anti-rasism och dekolonisering. Det är frågor som sällan fått ta stor plats i biblioteksdiskussionerna generellt.

Varför är det viktigt att föreningen BiS finns i biblioteksvärlden idag?

Jag tycker att BiS bidrar till att bredda och fördjupa diskussionen om bibliotekens roll i samhället. Utan BiS tror jag att biblioteksdebatten skulle röra sig mer ensidigt åt höger, så som samhällsutvecklingen i stort ser ut. Färre skarpa röster skulle höjas när diverse

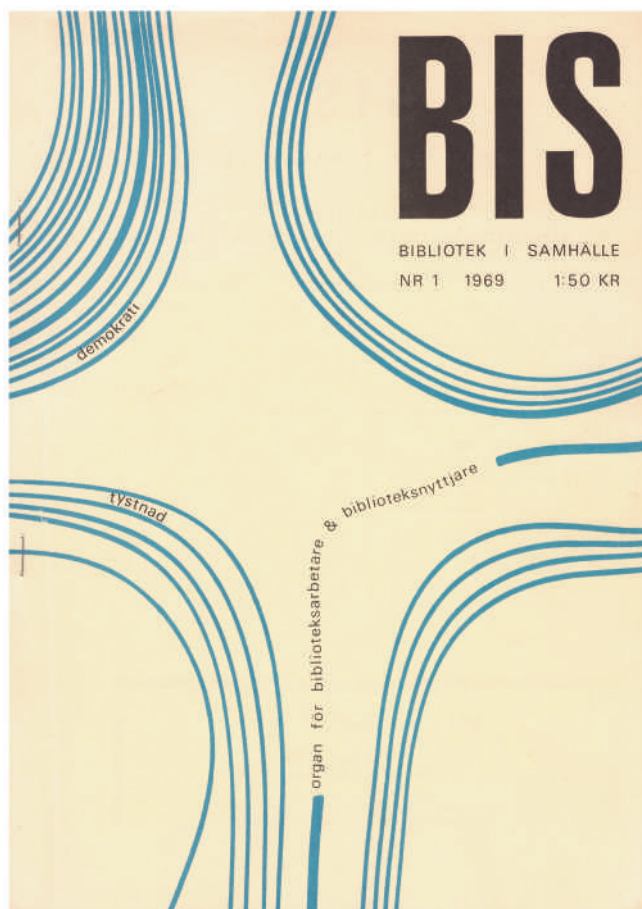
Karin Råghall. Foto: privat.

högeraktörer attackerar idén om bibliotek för alla.

I en tid när personer som står upp för demokrati och mänskliga rättigheter ifrågasätts – vilket ju tyvärr sker allt oftare i en bibliotekskontext – är det oerhört viktigt med forum där motstånd mot den utvecklingen kan formuleras. Vi behöver ett kollektiv att luta oss emot när högervindarna blåser snålt, vi behöver någonstans att hämta kraft och formulera visioner om en annan värld, där biblioteken tar sitt demokratiska uppdrag på allvar och bidrar till en verkligt progressiv utveckling.

Från det allra första numret av tidskriften *bis*

Text: Johan Björk

bis nummer 1 från 1969. Foto: Lena Lundgren.

I september 1969 gavs det första numret av tidskriften *bis* ut¹. Samma år bildades också Föreningen BiS som ger ut tidskriften. Tanken var att starta en utmanare och en konkurrent till det som då hette SAB (Sveriges Allmänna Biblioteksförning) och som idag heter Svensk biblioteksförning. I den inledande redaktionstexten fastslogs att det första numret skulle vara "anspråkslöst" och inte skulle ha någon särskild tematik utan att skribenterna själva skulle få skriva om vad de "hade på hjärtat". Därför skulle numret komma att handla om allt från att påpeka vikten av "målriktad biblioteksforskning" till att "krossa kapitalismen". Redaktionstexten avslutas med att man deklarerar att "sist men inte minst stödjer naturligtvis tidningen FNL".

Man berättar i numret om de olika lokala sektionerna inom föreningen som har startats upp och att "bäst har sektionerna i Lund, Göteborg och Laxå-Kumla kommit igång". Från Göteborg, där föreningens verksamhet hade kommit som allra längst, rapporterar Britt Engdahl om ett möte på Munkebäcks bibliotek där ett trettiotal biblioteksarbetare närvarade. På mötet diskuterade man om låntagarna i kommunen skulle få ett ökat inflytande på bibliotekens inköp. Låntagarinflytande är ständigt återkommande i de första numren av tidskriften *bis*. Redan i redaktionstexten pläderar föreningen inte bara för "aktiva biblioteksarbetare" utan även för "aktiva biblioteksutnyttjare". I flera texter problematiseras dock förhållandet mellan låntagarinflytande när det kommer till bokinköpen å ena sidan, och konsumtionssamhället å andra sidan. Tord och Åsa Lundgren skriver i sin artikel "Folk ska få vad folk vill ha" om just detta. Visst är det så, menar paret Lundgren, att folk köper "kriminalnoveller, agentromaner, porr, kändis- och prinsess-skildringar", men betyder detta att folk, som ändå bara är "maktlösa konsument", vill ha den här typen av litteratur? "Genom vilka organ har folket överhuvudtaget tillfrågats om vad de vill ha?", frågar man sig. Därefter pekar skribenterna på ett antal filter som påverkar vad som faktiskt hamnar på biblioteken: däribland prissättningen, de stora förlagens dominans samt språk- och översättningsproblematik och borgerlig ideologi. Även referenser till Strindberg förekommer på överraskande många ställen i de första numren av tidskriften²:

Och nog är vi många som malts i den svenska utbildningskvarnen och måst[e] läsa Strindberg, måst[e] böka i hans sjuka själ, hans kvinnohat och infernokriser, och måst[e] beundra Hemsöbornas fiskebodas och Röda Rummets Stockholmspanorama. Däremot har vi nogsamt undanhållits den revolutionäre och socialistiske Strindberg, den Strindberg, som trots åtal, förföljelse och hat lyckats bevara sin själsliga hälsa och sina grundläggande åsikter intakta.

I några av de första numren av tidskriften återkommer Olaf Berggren med essäer under rubriken "Den stora paniken" som berör olika vida aspekter av biblioteksvärlden, ofta med en kritisk udd. Berggren menar i sin första text, att de som styr folkbiblioteken på kommunal nivå ofta verkar drivas på av olika idiosynkratiska och kostsamma särintressen. Bland annat skvallrar Berggren om en "mellansvensk stad" som köpt in dyra original av Strindbergs brevkorrespondens med olika personer, där inte någon av dem hade någon koppling till staden där biblioteket fanns beläget. Berggren menar att biblioteken lider av en "självförtroendekris" och att den biblioteksanställdes insatser värderas lågt i samhället. Paniken, menar Berggren beror på, att man ständigt känner att man måste förnya sig och komma på något nytt för att motivera sin existens. Berggren konstaterar också att lönenivån är dålig vilket är en diskussion som onekligen känns igen även från vår samtid.

Där finns i det första numret av tidskriften diskurser som känns aktuella även i vår tid men också andra som är svårare att avkoda, särskilt för undertecknad som inte var med på sextioalet. Men det som saknas i vår samtid, och som framkommer tydligt i det första numret, är en hoppfullhet och en tro på reell förändring som man ibland kan sakna i vårt nuvarande politiska läge. Här kan det vara värt att inspireras av det förflutna och fråga sig varför vi har hamnat där vi är idag. Genom åren har BiS:are varit med och drivit på för införandet av en bibliotekslag och för en bättre biblioteksverksamhet riktad mot barn och unga. Dessa förändringar hade inte tillkommit om inte någon arbetat för dem med en tydlig vision om ett bättre samhälle. Och för att citera David Graeber: "Den yttersta, dolda sanningen om världen är att den är något vi skapar, och lika lätt kunde skapa på annat sätt" – och detta gäller även för biblioteksvärlden!

- 1) Jag lånade det första numret på Lunds stadsbibliotek. Enligt Libris ska den första årgången av tidskriften från 1969 finnas på Göteborgs universitetsbibliotek och Universitetsbiblioteket i Lund.
- 2) Det finns onekligen många referenser till Strindberg i det första numret. Olga Bruce infogar i sin artikel "Om konsten att läsa" ett stort utdrag från August Strindbergs lilla katekes för underklassen.

Ur bis nr 44 1978. Illustration: Ulf Larsson

Sedan 2010:01 publiceras artiklar av *bis* som pdf-filer på BiS hemsida. Många av tidskriften *bis* artiklar från 2010 och framåt finns tillgängliga i Globalarkivets artikelindex och är där sökbara på ämnesord, författare och illustratör, globalarkivet.se.

För information om äldre nummer av tidskriften finns det på BiS hemsida ett artikelregister man kan kika i. Tidskriften finns såklart på många bibliotek om man vill läsa de äldre numrena!

Besök på Taffelberget under Sydafrikaresan 1997. Helen Amborn, Lennart Wettmark, en av våra kontaktpersoner Johnny Jacobs, Barbro Bolonassos och Lena Lundgren. Foto: BiS

Ett liv med BiS och *bis*

I hans arbetsrum finns mer eller mindre osorterat minnen av ett helt BiS- och *bis*-liv: tidskriftsnummer, korrespondens, Sydafrikamaterial. I källaren fortfarande en låda med tio års räkenskaper från 90-talets sydafrikaprojekt. Det är dags att döstäda? Han är nu snart 79 år. Det här är utdrag ur hans BiS- och *bis*-historia

Text: Lennart Wettmark

70-tal

Efter två år som bibliotekarievikarie i Vänersborg och Örebro kom han vid 26 års ålder äntligen in på BHS. Skolan var ny. Större delen av personalen var lika nyanländ till Borås som studenterna. Kårtidningen *I Carlsons klister* vittnar om hans (blygsamma) insatser: inlägg mot planer på parkeringsplatser på skolgården, mot graderade betyg och ett lite beskäftigt inlägg om behovet en ”Konstruktiva-spalten ruta” i tidningen. Andra skrev om Vietnam, Kuba. Den 3 maj 1973 stod han i alla fall på gågatan i Borås med en banderoll och det nya numret av *FiB/Kulturfront* som avslöjade IB-affären. Han, som föregående val röstat på Folkpartiet, hade nu FNL-märket på jackan.

Och BiS-mötena i kärhuset, när de äldre BiS-veteranerna kom till Borås!

I en av hans skrivbordslådor finns en osorterad bunt papper. Troligen sånt som blev över när BiS upprättade sitt arkiv på Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek i Stockholm. Till exempel det elvasidiga protokollet från stormötet helgen den 2–3 mars 1974. 70 deltagare. Fyra ordförande och fyra sekreterare. Solidarisk reseutjämning. Tre motioner. På lördagskvällen vin och dans. På söndag tillsammans smågruppsdiskussioner. Hösten samma år får han ett uppdrag av BiS stormöte, att ingå i den grupp som ska undersöka och rapportera om Eksjö kulturnämnds beslut att stoppa utställningen Flickan med savelstickorna. Blir en artikel i *bis*.

Bibliotekarieexamen. Han flyttar 1974 till Karlstad. I Sverige pågår BiS. Tidningens många nummer handlar om alternativ litteratur, kritik av bibliotekens arbete för invandrare (Olaf Berggren!), kritik av klassifikationssystemet (Olaf Berggren!), arbetsdelning – och förstås mycket annat. Tidningen flödar av kreativa uppslag. Och Ulf Larsons kongeniala bilder debuterar.

Karlstads- och Arvika bibliotekarier bildar snart en lokalgrupp av BiS. Några lokala aktioner. En vandringsutställning om behovet av skolbibliotek som cirkulerar i länet. Skrivelsen om att Kalle Anka borde ersättas i landstingets väntrum av kulturtidskrifter väcker mediereaktioner och ger resultat. Landstingets kultursekreterare verkar tacksam för stödet.

80-talet

Värmlandsgruppen gör studieresa till Oslo och får många artikeluppslag till det första egna *bis*-numret (1980:3). Han kommer hem med det agiterande uppslagsverket Pax Leksikon i sex band. BiS lever. De 44 *bis*-numren under 80-talet är fullmatade med artiklar. Många lokala *bis*-grupper från norr till söder hittar många lokala artikelförfattare och ämnen. 1982 gjorde till och med en grupp norska bibliotekarier ett nummer av *bis*.

Men allt är tydligen inte bra. Han läser ett brev från en revolutionär umeåbibliotekarie som i *Internbulletinen* 1981:3 anklagar honom och Ulf Larson för att driva en reformistisk linje i *bis*: ”BiS blir en lönnörr bakom borgartapeten om stanken från kapitalismens förruttnelse skulle bli outhärdlig eller tränga in i bibliotekariernas arbetsrum.” Två tättskrivna sidor. Och i ännu ett

brev sammankopplas han med Nils Holgerssons underbara resa och blir del av flocken tamgäss på gården som inte vågar bryta upp och följa med de vilda gässen.

Han omges snart av en familj. Liksom många andra i föreningen. BiS-gemenskapen utvidgas till sommarläger – först i Värmland sen i andra delar av Sverige. Men de reguljära (barnfria) helgmötena – ofta med tydliga teman – fortsätter, i Göteborg, Stockholm, Eskilstuna, Karlstad med flera orter. Värmlandsgruppen får nya idéer. Till exempel en novelltävling. 1988 vinner novellen *Bibliotekarier fryser inte om fötterna* av Birger Karlsson, senare Hallingström, och två år senare tar Göteborgsgruppen vid och belönar *Kaffe på kontor* med första pris.

90-tal

1989 gör Värmlandsgruppen ett tidskriftsnummer om södra Afrika och särskilt Sydafrika. 1990 äger det årets IFLA-möte rum i Stockholm. Och en delegation vita sydafrikanska bibliotekarier är anmälda. Som inte tagit avstånd från apartheid. Mötet på Älvsjömässan blir starten på ett samarbete med ISAK (Isolera Sydafrika-kommittén), ANC och progressiva bibliotekarier från USA och Sydafrika. Under hela 90-talet kommer Sydafrika att spela en stor roll i BiS – och i hans liv: stöd till ett bibliotek i en svart förstad i Östra Kapprovinsen, som ger många faxrapporter mellan Lingelihle och Karlstad under några år. Snart tar e-posten över. Det nya Sydafrika satsar på skolan. BiS startar tillsammans med LIWO (Library and Information Workers Organization), BiS sydafrikanska systerorganisation, ett stort SIDA-stött skolbiblioteksprojekt, som under sju år för samman 70 svenska och sydafrikanska bibliotekarier. Det ena ger det andra. Och mycket rapporteras i *bis*. Under åren skrivs 134 artiklar i tidningen om Sydafrika har amerikanske biblioteksaktivisten Al Kagan räknat ut. Ett av numren har en sydafrikansk redaktör, men *bis*-gruppen i Värmland översätter allt till svenska. Man gjorde så på den tiden...

1994. ISAK gör undantag på kravet på körkort och han blir valobservatör och får uppleva det nya Sydafrika födas. Kepsen hänger fortfarande på hans anslagstavla. Snart ingår BiS också i ett etablerat nätverk av progressiva biblioteksföreningar med egna tidningar: *Innovation* (SA), *Information for Social Change* (UK), *Laurentius* (Tyskland), *Progressive Librarian* (USA), *Link-up* (UK). Vem vill nu ha alla dessa tidskrifter från 90-talet som finns i hans garderob?

00-talet

Någon fortsättning på skolbiblioteksprojektet blir det inte under 2000-talet. Trots att Sydafrikas utbildningsminister Kader Asmal skriver till SIDA och berättar att departementet är involverad i ett skolbiblioteksprojekt med BiS, men beklagar att det inte inkluderar stöd till bokinköp – fokus är enbart att utbyta erfarenheter om ”best practice”.

Vad som hänt med skolbiblioteken i Sydafrika vet han inte längre. Han läser tjugo år gamla brev. Ett från en frustrerad Zodwa i Kanyamazane i Mpumalanga: ”...most public libraries are

managed by whites and they blankly refuse resource-sharing and integration...” Ett annat från June Baatjes i Kapprovinsen utstrålar däremot optimism: ”...It’s absolutely wonderful what the Swedish project has started here ... Percy M’dala [school] is growing from a storeroom to a large library...”

Färre lokalgrupper och ny teknik gör det svårare med cirkulerande redaktioner. Den gamla tidens klipp och klistra med gnuggade rubriker är sen länge borta – och samtidigt har en viktig sammanhållande uppgift i gruppen försvunnit. Han blir 1996 redaktör för tidskriften. Korrespondens har han samlat i en pärm: ”BBL sparkade ju ut mig, men ni tog emot mig med värme. Det är väldigt roligt att skriva för *bis*.” Men också bistrare brev: ”Börjar du förstå vilken blunder du var nära att begå? Hade denna nedskrift publicerats hade du haft en anmälan om spridande av förtal i din brevlåda...”

Han trivs i rollen som redaktör. Palestina och Västsahara efterträder Sydafrika som solidaritetsprojekt, och föreningens studiebesök i Berlin och London öppnar nya områden. De internationella kontakterna gör att ämnen som social utestängning och nyliberala hotet (GATS) fyller tidningen med artiklar. Inlägg av Naomi Klein, Pagrotsky och Ulvskog och säkert tio andra. Ett av BiS tretton ”rättviseseminarier” på Bok- och Biblioteksmässan handlar om ämnet.

10-talet

I *bis* serie ”Ett bibliotekarieliv” skriver under åren 17 veteraner. 2011 går han själv i pension från sitt gymnasiebibliotek. Men också som redaktör och som styrelsemedlem i BiS. Hans engagemang blir provinsialt, lokalt. Men han är i alla fall med och stoppar en planerad söndagsstängning av biblioteket i Karlstad 2021.

BiS egna mässmonter – denna sociala knutpunkt i mässvimmellet – upphörde så småningom. Men den långa vänskapen med BiS-kamraterna lever kvar i nya former. Varje år ses nu han och andra BiS-pensionärer några höstdagar och talar gamla minnen. Och särskilt Lena och Ingrid förmedlar vad som händer i dagens biblioteksvärld. Han har inte mycket att komma med längre.

Lennart Wettmark vid ett seminarium under Sydafrikaprojektet. Foto: BiS

Källor

bis 1969–2024.

I Carlssons klister 1973 och 1974.

Fahller, Karin (red.), 2009. ”En ny förening är nödvändig.” BiS 1969–2009. Bibliotek i Samhälle. 189 s.

Kagan, Alfred, 2015. *Progressive library organisations. A worldwide history*. McFarland. 300 s.

Tjugoett år i vänsterfil. Register över artiklarna i *bis* 1969–90. 110 s. *The LIWO Working Group. Fifteen innovative ways with your learning resources*, 1999. LIWO. [34] s.

Wettmark, Lennart (red.), 2002. *To set the ball rolling. Library Project for Young Learners (LPYL). A Swedish-South African school library project 1997–2002*. Bibliotek i Samhälle. 43 s.

På BiS hemsida finns

Tidskriften *bis* i digital form från och med 2010 och artikelregisteret 1969–2003.

”En ny förening är nödvändig.” *BiS* 1969–2009.

Rapporter från alla BiS internationella projekt.

Första mötet med *bis*

Av en ren händelse kom jag över den. Tidskriften *bis*. På ett av mina otaliga vikariat i biblioteksvärlden låg den där i fikaummet. På Tumba bibliotek. Jag ska erkänna att omslaget inte var särskilt lockande. Färgerna såg ut som urvattnade pastellfärger. Som om tidskriften hade använts av någon som sprang i regnet med den som skydd över huvudet. Så som människor gör i filmer, men aldrig i verkligheten.

När jag väl började läsa kunde jag inte sluta. Vilka var skribenterna som i sina texter yttrade samma ideologiska tankar som jag? Som ansåg att bibliotek är en demokratisk rättighet för alla. Oavsett status i samhället. Som vågade ta politisk ställning? Jag hade hört att bibliotekarier, liksom journalister, skulle vara neutrala. Inte uttrycka personliga åsikter, särskilt inte om de är vänster. Då kan politikerna i nämnden bli provocerade och skära ner i budgeten och ge mer pengar till konstgjorda gräsmattor. Istället för att ge alla samhällsmedborgarna tillgång till litteratur, författarsamtal, information. Öppna rum där spontana mänskliga möten kan ske.

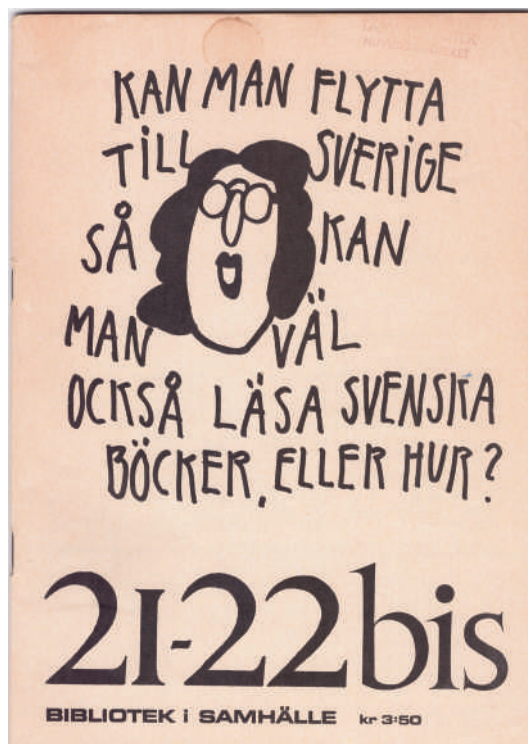
Genom texterna förstod jag att det fanns likasinnade runtom i Sverige som arbetade på bibliotek just för att de trodde att bibliotekens uppgift är att bevara och vidareutveckla demokratin. Genom att stödja yttrandefriheten och garantera tillgången till information som grund för opinionsbildning och samhällskritik. Jag var alltså inte ensam om tanken att vi tillsammans kan arbeta för att stärka bibliotekens viktiga roll i ett samhälle som mer och mer såg ner på kollektiva lösningar. Som kallade oss för idealister. Och förkastade vikten av kultur.

Någonstans inne i tidskriften fanns det en liten text om att de sökte skribenter till nästa nummer. Jag hade fått ett stipendium från Svensk biblioteksforening för att besöka ett bibliotek i Berlin, som arbetade för att få mamor med annan härkomst än tysk att komma

till biblioteket med sina barn. Naturligtvis ville jag skriva om det, och skickade ett mejl till *bis*. Svaret var att de gärna tog emot min text. Jag blev så glad att jag skulle bli publicerad. Då hade inte min andra karriär som frilansjournalist tagit fart. Några månader senare kom min text och mina bilder i *bis*. Så stolt jag var.

Detta är det sista tryckta numret av papperstidningen *bis*. Det är något speciellt att hålla och bläddra i en papperstidning, men nu fortsätter vi i digital form. Det är viktigt att våra röster inte tystas. Min första läsning av *bis* inspirerade mig att hålla fast vid mina värderingar även inom min profession. Förhoppningsvis kan nya generationers bibliotekarier och bibliotekspersonal hitta samma styrka. Och ta sig mod att våga skicka texter.

Soledad Cartagena

bis nr 21-22 1973. Illustration: Ulf Larsson.

Hej då *bis*, ha det så bra!

Jaha, då ska alltså det sista tryckta numret av *bis* läggas till handlingarna. Det är inte utan att man blir lite sentimental. Jag är inte lastgammal, inte ens fyrtio, ändå känner jag att jag har en historia med *bis*. För min del sträcker sig engagemanget bakåt till 2012, då jag deltog på mitt första årsmöte med BiS och ”råkade” bli invald i såväl styrelsen som redaktionen för tidskriften *bis*.

Jag var student då och hade börjat spetsa till en hopprid spridda högskolepoäng till en lite tydligare riktning, masterprogrammet i ABM vid Lunds universitet. Programmet passade mig utmärkt bra. Jag kunde kombinera ett intresse för litteratur, språk, teknik, samhälle och politik på en och samma gång. Jag jobbade extra på olika bibliotek och började forma en yrkesidentitet.

Det akademiska gav utrymme till reflektion och analys. Alla diskussioner med kursare bidrog också till att börja skapa en bild av sig själv som bibliotekarie, eller en del av bibliotekssamhället. Men hade det inte varit för gemenskapen i föreningen och i arbetet med tidskriften *bis* hade min professionella identitet varit så oändligt mycket fattigare, och okunnigare. På så sätt har jag vuxit upp med *bis* och det är väldigt glad för!

Jag funderade lite på vad jag själv skrivit om under den här tiden. Jag orkar inte dra fram mina gamla nummer från källaren så jag slår upp ArtikelSök för att se efter. Många teman har, uppenbarligen, flutit under broarna: biblioteksprivatiseringar, antirasism, HBTQI, digitalisering, fri programvara, e-böcker och DRM-skydd, klassifikation, internationella utbyten (till exempel med ett amerikanskt progressivt biblioteksfanzone, eller solidaritetsprojekt i Palestina), feminism, fackligt arbete, piratbibliotek, språk, böcker, läsning ... Frågorna lever vidare, i vissa går det framåt, i vissa bakåt, men det får vi styra upp.

Förutom innehållet har skrivandet och redaktörandet varit viktigt i sig. *bis* innebar ett kontinuerligt skrivande och arbete med text, vilket är typ det roligaste som finns. För en amatörskribent är det en lyx att ha haft möjlighet att återkommande publicera sig i tidskriften *bis*. Min första och hittills enda sålda text är en artikel från *bis*, som användes i nationella provet i svenska för gymnasiet för ett par år sedan – vilken oväntad ring på vattnet!

Ofta var texterna mer rapporterade, reflekterande eller utforskande, men ibland behövde vi också vässa den polemiska och stringenta argumenterande sidan av vår penna, vilket jag alltid tyckt varit lite sporrande. Förutom diskussionen i sak kring biblioteksprivatiseringar minns jag en radda försvar mot missförstånd, felläsningar eller ibland svartmålningar av BiS och *bis*. Det var frustrerande och ibland även jobbigt för mig och för mina föreningskamrater. Samtidigt var det också lite tillfredsställande att i text styra upp den typen av angrepp, i långt eller kort format. Jag vill tro att denna känsla kunde nå även läsare av dessa inlägg, om inte våra motståndare. Sådana tillfällen har gjort *bis* och BiS starkare.

Jag är verkligen tacksam för de här åren med tidskriften, och med alla fantastiska människor runt omkring den. Tack! Tack alla som var nya och alla som var erfarna! Tack alla medredaktörer, med-medlemmar, layoutare, skribenter, illustratörer, poeter, etcetera – alla som tillsammans hjälpts åt att bära *bis* under den tid jag fick vara med. Det var grymt kul!

Och som jag var inne på, det finns en del att jobba vidare med, minst sagt. Jag är övertygad om att det progressiva engagemanget hittar nya kanaler och former framöver. Vi ger inte upp!

Hej då *bis*, och ha det så bra!

Martin Persson

Ettor och nollor – det digitala BiS

Det faktum att *bis* upphör med sin pappersutgåva oroar Tobias Willstedt som länge arbetat med föreningens digitala kanaler. Genom en överblick över föreningens olika webbplatser och plattformar reflekterar han kring vad BiS behöver göra nu.

Text: Tobias Willstedt

bis som fysisk tidskrift läggs ned. Från och med våren 2024 kommer utgivningen att upphöra och inriktningen är att den ska ersättas av en ökad närvaro på nätet. Det är omgärdat av osäkerhet – att lyckas med digital publicering är en annan slags best. Det går att diskutera *bis* betydelse men jag tycker inte att det är kontroversiellt att hävda att tidskriften även under de senaste åren varit en viktig kanal för vänsterbibliotekarier samt en sammanhållande kraft för föreningen BiS. Nu är det upp till föreningen att se till att andra satsningar kan fylla tomrummet. Utöver pappersutgåvan av *bis* har föreningen arbetat genom flera digitala kanaler. Vad har de för historia och vad finns det för potential att utveckla dem? Och varför har vi haft dem?

Bloggar och webbplatser

När jag själv inledde mitt engagemang i föreningen i mitten på 2000-talet hade föreningen en enkel webbplats som samlade grundläggande info om BiS och en del artiklar om aktiviteter och ställningstaganden. Men jag undrar om inte det som idag är BiS hemsida, *foreningenbis.com* – en webbplats som rymmer mycket mer än föreningsinformation och ett fåtal kurerade artiklar – i första hand inspirerades av en blogg som föreningen startade mars 2008, *bis-bloggen*. Mycket av det vi tar för givet idag, som smartphones och sociala medier, var nytt när *bis-bloggen* startade. Facebook blev tillgängligt för svenska användare 2006 och Apple lanserade sin första Iphone 2007. Slutet på 00-talet tjänar som en bra startpunkt för att leda oss till den plats vi befinner oss på idag.

De huvudsakliga skribenterna på *bis-bloggen* var Ingrid Atlestam och Mats Myrstener. De arbetade i halsbrytande takt. Nästan tusen inlägg, 968, skulle det komma att bli på den

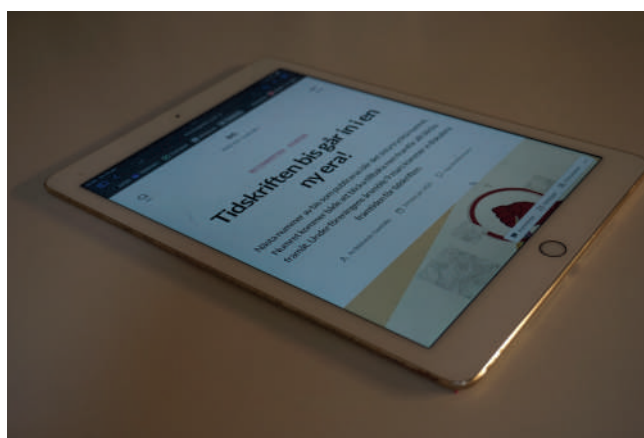

Foto: Tobias Willstedt

blogspot-baserade *bis*-bloggen.¹ Inläggen var flitigt kommenterade av engagerade läsare. Bland de mest använda taggarna finner man rubriker som folkbildning, kulturfrågor och kulturpolitik, mångspråkighet och den i BiS-sammanhang återkommande frågeställningen “Vad är ett folkbibliotek?”. Taggarna säger mycket om vad som var, och i många fall fortfarande är, viktigt för BiS.

Innehållet på *bis*-bloggen skulle fyra och ett halvt år senare, i oktober 2011, flyttas över till en Wordpress-baserad webbplats, med adressen *foreningenbis.com*.² *Foreningenbis.com* hade karaktären av en hemsida med en blogg till skillnad från *bis*-bloggen som enbart innehöll bloggtexter. Visserligen publicerade föreningen inlägg som läsarna kunde kommentera på samma sätt som tidigare, men här fanns också en mängd sidor med information, olika arkiv, nyheter om aktiviteter och ställningstaganden

1) Bloggar som publiceras genom Googles verktyg Blogger får domännamnet *blogspot.com*.

2) Wordpress är ett blogg- och innehållshanteringssystem (CMS). Varför det blev en *.com* adress har jag funderat en del över inför skrivandet av den här texten. Förmodligen för att det var enklast så, *.com*-adresser var lätt tillgängliga genom de domäner Wordpress själva sålde för en acceptabel penning. Så här i efterhand hade föreningen nog tjänat på att ha en *.se* adress, för sökmotorerna och trafikens skull. Jag tycker själv att adressen ser konstig ut.

samt möjligheten att anmäla sig som medlem eller prenumerant. 2011 fungerade sidan på ungefär samma sätt som den gör idag även om den genomgått många visuella och strukturella förändringar sen dess.

Konceptet sociala medier var nytt och lovande under de här åren. I samma veva som BiS skaffade sin nya webbplats engagerade sig den dåvarande styrelsen också i föreningens närvaro på andra plattformar – både en Facebook-sida och ett Twitterkonto startades. Som komplement till tidskriften är det också där BiS har kunnat skapa opinion för viktiga frågor och nå ut i och utanför biblioteksvärlden.

Biblioteken och digitaliseringen

De ämnen som hade behandlats på bis-bloggen förekom ofta i inlägg även fortsättningsvis. Dessutom hade digitaliseringen i sig också gett upphov till många inlägg och diskussioner. Om den ursprungliga bis-bloggen lanserades kort efter Iphone och Facebook så fortsatte digitaliseringens omvälvande kraft att göra sig gällande ju längre 2010-talet fortskred. Biblioteken stod tidigt i frontlinjen, med aktiviteter för att främja digital delaktighet samt genom lansering av nya digitala medier och tjänster. Frågor om format, personlig integritet på nätet, motstånd mot de stora datajättarnas monopolposition på marknaden, och olika problem och möjligheter med digitala böcker diskuterades i stor utsträckning inom biblioteksvärlden.

I början av 2010-talet hade BiS inom delar av bibliotekssfären ett rykte om sig att vara konservativa vad gäller digitaliseringsfrågor. Men föreningen gjorde mycket för att etablera sig som en progressiv röst inom fältet. Engagemanget manifesterades inte bara genom texter och inlägg utan också i föreningens programverksamhet. 2015 arrangerade BiS en visning av dokumentärfilmen om internetaktivisten Aaron Swartz på Malmö stadsbibliotek med efterföljande paneldiskussion om internetpolitik och open access. Samma år så släppte *bis* ytterligare ett nummer som undersökte digitala frågor – temat var DATA. Under 2010-talet pågick dessutom en intern digitaliseringsprocess av styrelsens arbetsätt. Långt innan Coronapandemin fattade BiS styrelse de flesta av sina beslut via e-post eller genom möten i digitala mötesrum, vilket skapade en större flexibilitet och löste de logistikproblem som kan uppstå när personer från olika delar av landet ska samordna sig för att mötas fysiskt. Saker som vi idag ser som självklara.

I takt med att tidskriften *bis* under 2010-talet professionaliserades något – genom mer ambitiös layout, insatser från noggranna korrare, bildmaterial från en grupp ambitiösa illustratörer samt större hänsyn tagna till referenser och fotnotsapparat – gjorde foreningenbis.com en liknande resa. Bort från blogg-

lägg skrivna i all hast till mer utvecklade inlägg, ofta hämtade från *bis*, med allt större hänsyn tagen till webbtillgänglighet och SEO³. De senaste åren har det varit allt färre inlägg som är skrivna enbart för webbplatsen och allt fler artiklar som hämtas från *bis*.

Nyhetsbrev och sociala medier

Efter ett antal år började yran kring sociala medier upphöra lite, och den gamla trotjänaren e-post dammades av som kommunikationsform – det blev allt vanligare för medier, kreatörer och enskilda journalister att kommunicera genom nyhetsbrev. Inte minst för att e-post, denna öppna och decentraliserade teknik, ger större kontroll bortom nätjättarnas algoritmer. Med detta som bakgrund tog BiS under 2018 ett initiativ till något som har blivit en allt viktigare kanal för föreningen – nämligen ett kurerat nyhetsbrev. Detta brev ger läsaren nyheter, information och tips om föreningens verksamhet och är riktat till medlemmar samt andra som vill bevaka biblioteksutvecklingen ur ett vänsterperspektiv. 63 nyhetsbrev har det blivit sen starten, och antalet som prenumererar och läser brevet har stigit stadigt, i skrivande stund är det ca 600 anmälda prenumeranter. Jag tror att de flesta som följer BiS digitalt nuförtiden gör det genom denna kanal.

BiS närvaro på sociala medier har också genomgått förändringar genom åren. På Facebook har perioder av hög aktivitet följts av stiltje beroende på styrelsens intresse och kraft. På Twitter har vi haft en ganska jämn aktivitet fram tills dess att kapitalisten Elon Musk tog kontroll över plattformen i oktober 2022. De förändringar som följde efteråt accelererade den utveckling som föreningen redan iakttagit – plattformen blev alltmer ett hårbärge för internetroll och högerspöken med tvivelaktig agenda.⁴ Följaktligen beslutade BiS att avsluta sina aktiviteter på X, som nu är plattformens namn.

I samma veva som BiS lämnar Twitter/X inleder föreningen ett experiment med decentraliserade sociala medier. Fediversum är ett nätverk av olika webbtjänster och -servrar som kommunicerar med varandra. Tanken är att man ska utgöra ett alternativ till den kommersialiserade webben. En del av fediversum är den oberoende sociala mediet Mastodon, som i sitt uttryck och funktionalitet påminner om Twitter/X, men alltså inte är toppstyrt utan öppet och decentraliserat liknande e-post.

Ett digitalt *bis*?

Genom webbplats, sociala medier och nyhetsbrev sprider BiS texter och inlägg som förhoppningsvis når fram till intresserade läsare. Vad får nedläggningen av *bis* på papper för konsekvenser? Av mina erfarenheter funkar läsning av tidskrifter på pap-

3) SEO är förkortningen för search engine optimization, det vill säga sökmotoroptimering.

4) På wikipedia finns utvecklingen dokumenterat: https://en.wikipedia.org/wiki/Twitter_under_Elon_Musk. (Hämtad 20240418).

"Rädda biblioteken!" Demonstration mot nedskärningarna på Stockholms stadsbibliotek 2019. Balsam Karam talar. Ur *bis* nr 2 2019.

per annorlunda än skärmläsning. Jag tycker inte att vi ska underskatta den uppmaning till läsning som det faktiskt är att det trillar ner en fysisk tidning i brevlådan. Fortfarande läser många en papperstidskrift från pärm till pärm, med det digitala blir det gärna styckvis.

Vilka digitala texter hittar läsarna till? De algoritmer som styr dem är svåra att råda över. Jag kan bara luta mig på mina egna erfarenheter. För att nättexter ska bli lästa krävs det ofta att de är skrivna av namn som folk känner till, samt att det är texter som berör "heta" ämnen, främst vårt pågående "kulturkrig" påeldat av den radikala högern, som klickas. Eller moralfrågor. En text om något upprörande som en perifer SD-representant kläckt ur sig drar fler läsare än att en biblioteksfilial läggs ned. Det är sånt som delas vidare på sociala medier och tar fart. Djuplodade och väl genomarbetade texter om mindre säljbara ämnen kan nå fram även om de inte faller i de kategorierna, men sällan på samma nivå. Att ha en lojal krets följare som delar texterna vidare är en fördel. Det har inte BiS i dagsläget.

Det oroar mig att föreningen lägger ned sin pappersutgåva, även om utvecklingen är oundviklig. I de diskussioner som föregick beslutet att lägga ned pappersutgåvan så varnade jag för att utan en regelrätt satsning på det digitala så riskerar vi att stå där sedan med vad som i praktiken är en oregelbundet uppdaterad blogg och ett nyhetsbrev, som kommer läsas ungefär lika mycket som de gör idag.

Så vad bör göras? Föreningen har en del möjligheter. En är att satsa på evenemang och aktiviteter, något som gjort föreningen levande och skapat engagemang för nät-texterna. Det

hade kanske skapat gruppen av engagerade läsare och följare som söker upp och delar texterna vidare. För en ganska liten peng tror jag man hade kunnat utveckla foreningenbis.com till att bli mer tilltalande och SEO-vänlig, med större funktionalitet. Texter behöver publiceras kontinuerligt och ofta, och vår webbplats behöver ett aktivt redaktörskap. Ett större engagemang i föreningens Facebook- och Mastodon-sida är en nödvändighet rent ut sagt, och BiS borde även utforska möjligheterna med Instagram och andra plattformar. Det gäller att vara kreativ. När bis-bloggen startades 2008 var det vanligt att ha en blogg, nu är det vanligare att ha och lyssna på olika podcasts. Den BiS-podcast som är på gång är alltså väldigt välkommen.

Med alla dessa utmaningar för BiS med digital publicering, varför fortsätta? Jag väljer att skicka vidare ett citat från bis-bloggens första inlägg till nästa generation digitala bissare. Tack Mats och Ingrid.

Varför ännu en blogg om bibliotek? Varför bidra till informationsöverflödet? Varför tro att någon skulle vilja blogga med bis?

Jo, för det behövs en strimma rött på den klarblå himlen, ett hopp om att solen går upp igen över ett välfärdssamhälle med en stark gemensam sektor, ett samhälle byggt på solidaritet istället för konkurrens.

Med eller utan papper måste vänstern göra sin röst hörd.

Friktion, ansvar och källkritik – var finns samhällets gemensamma strävan idag?

I en tid som vissa hävdar är postpolitisk, letade Cecilia Billsdotter Jonsson efter svar på frågor om kunskap, demokrati och historia utanför bibliotekets ramar. Hon återvände med en ryggsäck med böcker, nya frågor, förväntningar och en envis låga av hopp kring biblioteken.

Text: Cecilia Billsdotter Jonsson

För fem år sedan var jag barnbibliotekarie på Södermalm. Ett av bibliotekets uppdrag är att främja demokrati. Bibliotekarier är människor som är fyllda med kunskap, tankar och idéer. Demokrati är något att värna om, det menar filosofen Hannah Arendt, det tycker Kulturrådets generaldirektör Kajsa Ravin, det säger kulturministern Parisa Liljestrand och det behöver en kvinna som bor på skyddat boende. Men vad betyder det? Det betyder olika saker för dem. Hur hanterar man det, liksom?

Vi behöver mångfald, friktion och idéutbyte, men vi behöver också en sammanhållande kraft. Vart finns den? I engagemanget mot kriget i Ukraina, i tanken om att Sveriges framtid ligger i händerna på ungdomarna som bor i förorten eller i en ny gemensam ”vi kan göra det”-mentalitet, som till exempel finns i klimatrörelsen. Men detta förändrades också. Öppnandet av hem, läsandet av böcker om postsovjetska stater byttes ut mot en rädsla för en diktators grymhet. Om jag åker till en annan förort på en ö så inser jag, att framtiden inte alls ligger i händerna på ungdomarna i förorten, som får bära de vuxnas och samhällets ignorans, utan i händerna på ungdomar med en helt annan bakgrund.

Hur röda politiker inte haft kunskap att prata om integration, hur man agerat med kortsiktiga lösningar och i maktpolitiska syften. Hur blå politiker kalkylerat kring de motsättningar och problem som finns för att i hög grad formulera problemställningar och driva igenom sin politik. Hur kan man bortse från rättvisa? Det finns inte i min värld. Det gör ont att vara i världen. Ungdomarna på pendeln söderut ironiserar kring min omtanke, om jag ryter slutar de bråka. En av cheferna på en av skolorna där jag arbetade som skolbibliotekarie säger att hen skulle ange barn om lagen implementerades, för att lagen säger så. Den nuvarande regeringen gör ingrepp i klimatpolitiken som kommer att bli svåra att återställa.

Svenska PEN har i samarbete med Svensk biblioteksförning och Dawit Isaak-biblioteket, genom projektet Banned Books Week Sverige, skapat en möjlighet för bibliotek och bibliotekarier att rapportera försök till otillbörlig påverkan från politik och allmänhet. Hoten och hatet mot dragshowgruppen Drakar och Dragqueens kan kännas ibland personligt. Jag ser en del problem med Vänsterpartiets politik men jag ser större problem i att de förhandlar bort sin ideologiska kärna.

Idéhistoria och minnespolitik i all ära, men det finns något fundamentalt, likvärdigt, tja, demokratiskt med ett bibliotek fyllt av böcker som man själv aldrig kommer att hinna läsa. Att skjuta undan reservationsvagnen på morgonen, koka kaffe, logga in på datorn. Det här gör vi tillsammans, vi ger människor möjligheter, kunskap och rekreation, för att det är viktigt. Att läsa ett stycke i en bok, att prata med en kollega om religion eller en tv-serie. Att bemöta låntagare, alla utifrån vilka de är, se deras förutsättningar, guida dem till böcker och information, det är vårt yrke.

De politiska åsikterna, religionen, skoskavet, hämtningen på förskolan, de överbyggs just i mötet. Det är inget man kan sträva efter, det är något som händer. Den sammanhållande kraften finns i att människor vågar, kan och får möjlighet att ställa kritiska frågor och att någon ser till att svara på dem. Vi lever i en mer komplicerad tid nu, men som ni vet; källkritik, informationssökning, mångspråk, tillgängliggörande av medier, tillgång till böcker är ständigt aktuellt och i människans strävan finns också ett syfte, ett växtskott, en boksida och ett hej.

Krönika: Bengt Berg

Vad vore vi utan varandra?

Ibland kommer en mening singlande som fanns det en mening men bortom det planerade eller eftersträvansvärda. Nu, denna vackra och frostiga februarimorgon, när jag slagit mig ner i fåtöljen med min laptop i knät så kom dessa fem ord som på beställning: *Vad vore vi utan varandra?*

Livet och tillvaron erbjuder ett oändligt antal exempel på det fåfänga i påståendet ”ensam är stark”. I stället vill jag lyfta fram innebörden i ordet *tillsammans*, som ju uttrycker något annat, nämligen att tillsammans med andra kan vi åstadkomma mer än för oss själva, var och en. Det betyder också det att vi ger varandras liv mening bara genom att vi behöver varandra.

Ingen kedja är dock starkare än dess svagaste länk och å andra sidan: En ensam länk kan aldrig bli en kedja.

Vi vet alla vad en människa är men när vi skall sätta ord på det blir det att i famlande försök försöka få fram en definition. Men jag hörde en gång ett mycket konkret försök: Jo, en människa består mest av vatten, ja åtminstone så mycket som ryms i en 12 L hink. Så har vi järn i oss, kanske motsvarad en 2 tums spik. En skvätt blod, det vet vi alla. Och så kalk, ungefär så mycket som går åt för att kalka ett litet hönshus.

+

Sara Lidman, som i år skulle ha fyllt 100 år, skrev eller sa någon gång: *Hur kan pissmyran, det lilla fenomenet, i oktober veta hur kallt det kommer att vara i februari?* Det är nämligen så att myrorna bygger och isolerar stacken med denna årstidsmässiga framförhållning. Vi har så mycket att förundras över och lära av naturen. Hur den fungerar trots alla de påfrestningar som den utsätts för. Hur kan den lilla flyttfågeln hitta tillbaka till sin holk i Höga Nord efter en flygtur genom lufthavet från Nordafrikas kust? Eller ålens vidlyftiga och farofyllda undervattensfärd i en hastighet av 20 km/dygn till Sargassohavet för sin parningslek. När den sibiriska vinterkylan slår till organiserar algarna stormöten mellan snöplogskanterna ute på vägen – hur utgick den kallelsen?

När det gäller naturen, inte minst skogen, ställs de ekonomiska argumenten på högkant mot andra icke-mätbara intressen. Detta är något som har drabbat urfolksgrupperna med förödande kraft.

Deras syn på det växande i Moder Jord går stick i stäv med den exploatering som deras själva livsmiljö utsätts för.

Den avgörande frågan är hållbar *för vem?*

Claes Andersson: *Hur skall vi som människor återfinna de sidor av oss själva som ligger till grund för själva vår mänsklighet, vårt mänsko-varande! I moral, politik, ekonomi. I förhållande till den natur vi med stor målmedvetenhet är färd med att förinta?*

Det finns människor som har så lite mod att påstå något att de inte tilltror sig själva att säga att det blåser kalla vindar, hur mycket de än känner att det är så, om de inte tidigare hört andra människor säga detta!

Georg Christoph Lichtenberg, 1798

Att tänka är att jämföra med det förflutna. Intet nytt under solen, sägs det. Det är nog så, men också: Mycket är faktiskt nytt, för den som inte tidigare upplevt det som saken gäller. Naturen äger en trösterik förmåga att både upprepa och förnya sig.

Vi som bor i ett så årstidspräglat klimat har förmånen att avläsa naturens växlingar i direktsändning. Vi tänker kanske inte på att vårens knoppar förbereds redan under mörka hösten men så är det. Jag brukar hylla tussilagon som vårens banérförare,

Den tappra lilla växten där i vägkanten som trotsigt vänder den gula kinden till när långtradar-dammet viner genom kropp och stjälk.

Lichtenbergs dikt är från slutet av 1700-talet och behandlar en fråga som fortfarande är brännande aktuell i vår egen tid, nämligen den om att våga ha en egen mening. Och ge uttryck för denna. Demokratien behöver många röster, inte bara vart fjärde år utan mellan mandatperioderna. Vi måste använda demokratien på ett levande och aktivt sätt och inte bara ta den för självklar för vi lever inte i den bästa av världar. Ernest Hemingway, den amerikanske Nobelpristagaren, uttrycker detta kort och konkret: *This world is a wonderful place, worth enough fighting for!*

Bengt Berg

Bengt Berg. Foto: Heidruns Förlag.

BENGT BERG I LUNDSTRÖMS BOKRADIO

bis huspoet Bengt Berg är aktuell med en ny diktsamling, *Allt tar vägen* (Heidruns Förlag 2024). Bengt har också skrivit poesi i 50 år. Med anledning av det gjorde Marie Lundström en mycket hörvärd intervju med honom i sitt program Lundströms bokradio i radions P1 den 29 mars. (Den finns också på Play.) Där samtalar de bland annat om den humor som genomsyrar Bengts texter och det komplicerade begreppet hembygd. Men om man tänker på hela världen som sin hembygd, så finns det också en plats för allihop. ”Vi är alla lika, men ingen liknar den andra. Det är en grundläggande mänskiskosyn jag har”, säger Bengt.

Biblioteksfrågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bibliotek och bibliotekariers yrkeroll

Att en av världens mest kända och anrika konsthögskolor, École nationale supérieure des Beaux-Arts finns i Paris är kanske inte är så förvånande. Högskolan är placerad nära Seines strand mitt emot Louvren på en av Paris mest fashionabla adresser och dess anrika historia går tillbaka till 1648 då Ludvig den XIV grundade den Franska Konstakademien som bland annat hade som uppgift att utbilda olika typer av konstnärer, arkitekter och avancerade hantverkare.

Jämför reservatio

Motionerna

Bibliotek

Nooshi Dadgosta

regeringen tillsät

kostnaderna för

förslag om hur S

görs tillgängligt för

ska få drivas av vinstdrivande företag. Motionärerna menar att det går på tvärs

med bibliotekslage

Lawen Redar m.fl. (

Sverige, över ett ba

h tillgång till litte

svenska folkbibli

Kungliga Konstakademien som finns i Stockholm har en liknande historik och bakgrund. Den startades 1735, efter fransk förebild, av Ulrika Eleonora (Karl XII:s syster) och arkitekten Tessin d.y. och är den äldsta av alla Kungliga akademier i Sverige. Syftet var framför allt att utbilda inhemska konstnärer och arkitekter. Under byggandet av Stockholms nya slott (det gamla Tre kronor brann 1697) konstaterades att avancerat och kvalificerat konstnärligt och arkitektoniskt arbete i princip enbart kunde utföras av importerad arbetskraft. I det långa loppet blev det både dyrt och komplicerat. Denna historik är alltså upphovet till den Konsthögskola som idag finns på Skeppsholmen.

SVT:s storsatsning om Sveriges historia förklarade hur ständiga krig under stormaktstiden utarmade landet på olika sätt. Men under upplysningens 1700-tal ville man råda bot på detta, därför fanns starka intentioner att försöka "kultivera" Sverige med instiftandet av olika akademier som kunde utbilda en inhemsk elit av konstnärer och intellektuella redo att lyfta svenskt kulturliv och bli en del av det "bildade etablissemanget" ute i Europa.

År 1780 får Konstakademien den fashionabla hemvist den har ännu idag, då flyttar den in i huset på Fredsgatan 12. En av Stockholms mest centrala adresser, granne med Rosenbad och ett stenkast från Kungliga slottet och Operan. Huset donerades av den mycket rike Gerhard Meyer (därav smeknamnet Mejän, Konsthögskolan kallas så ännu idag). Men i hans testamente står det också att huset som ägs av Konstakademien aldrig får säljas, ett genidrag kan det tyckas då flertalet centrala fastigheter med kulturverksamhet på löpande band säljs till mer ekonomiskt starka verksamheter.

Litteratur och läsande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden

Jämför reservation 9 (S), 10 (V) o

Motionerna

Litteraturstöd

Nooshi Dadgosta m.fl. (V) menar

regeringen bör tillsätta en utred

möjligheten att övergå från ett e

anser att åtgärden skulle kunna

läsfrämjande insatser

Märta Stenevi m.fl. (MP) vill i par

skägen genomföra fler läsfrämjande

läsförmåga hos alla unga är en f

det litterära ämnet

läsen Redar m.fl. (S) vill i kom

utveckla sina ambitioner för öka

Bakgrund

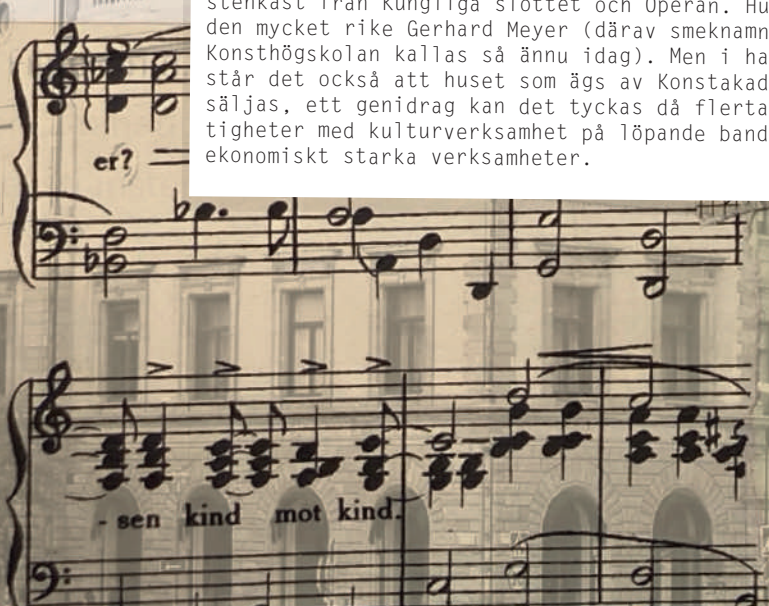
Litteraturstöd

e 7 att alla i

läsförmåga och

fortsatt värna de

Kapsl. Mak.

Barrie and Rockliff.

666. 923 s. Reg.

BY of the modern world. 1763

Kulturutskottets betänkande 2021/22:KrU7

yrkanden om litteraturstöd och läsförbättringsinsatser.

Ungerade

Kultur för alla

Varför drar jag då dessa paralleller mellan École nationale supérieure des Beaux-Arts i Paris och Kungliga Konstakademien i Stockholm?

partimotion 2022/23:1226 yrkande 8 att
redning som ser över litteraturstödet och

Jo, för mig avslöjar valet av adresser en hel del om synen på kulturens betydelse och kanske framför allt status i 1700-talets Frankrike och Sverige. När huset donerades var det den bästa adressen på Fredsgatan som gällde. Att ha en Konstakademi var också viktigt och något som man ville visa upp.

ntliga motionsyrkanden främst m
bör föreslås. Motionsyrkanden
olikt. Kultursektorns myndighe
A passage or way out.
responsing in speaking
återstart

ett efterhandsstöd till ett förhandsstöd. Motio
nna underlätta finansieringen för de mindre fö

Extraordinary. 3. Rema
ag outstanding. Dual
(M. SD, C, V, KD, MP) och

partimotion 2022/23:2277 yrkande 39 att reg
ande insatser. Motionärerna anser att en stark
en helt avgörande demokratifråga.

Och visst finns det en hel del som man kan kritisera i det franska samhället, klasskillnader med mera, men kulturinstitutionerna har på gott och ibland även ont en helt annan position. Men i Sverige har de så gott som ingen position alls. Kulturdepartementet med Parisa Liljestränd är det minsta departementet av alla och ministerposten har lägst status.

motionstiden 2021/22.

partimotion 2022/23:2054 yrkande 9 att regeringen
ökad läskunnande och ökad läsning bland ba

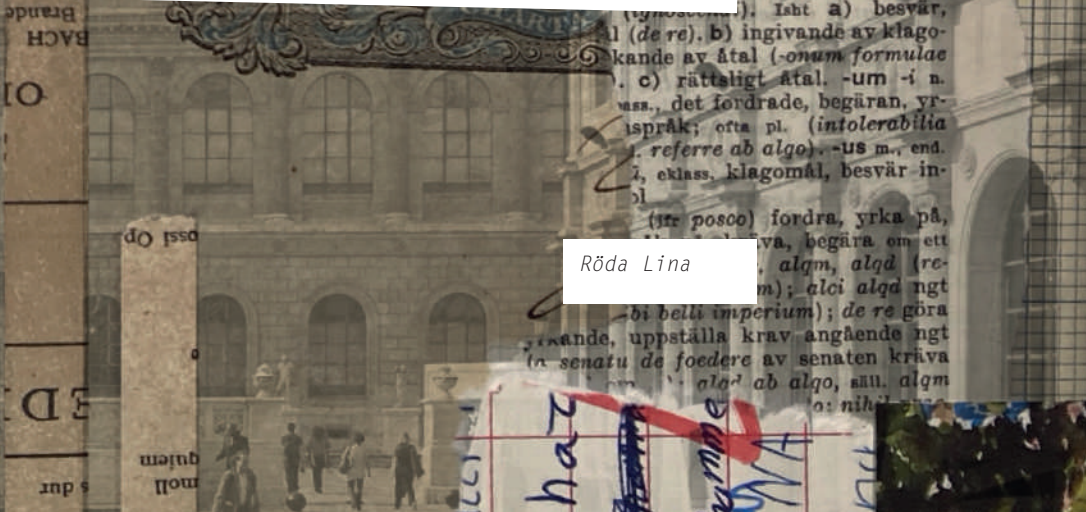
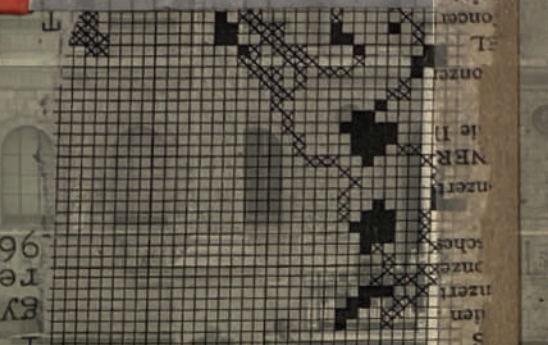
Ibland tänker jag på hur den mer kulturfientliga delen av regeringen, för det tror jag att en del av den faktiskt är, funderar på varför det stora pampiga huset på stans bästa adress kan tillhöra något så olönsamt som en Konstakademi?

Hade vi lite mer av 1700-talets kultursyn och med Carl Gustaf Tessin och Ulrika Eleonoras ambitioner och värderingar skulle kanske ett nytt stadsbibliotek å det snaraste byggas i Stockholm samt en ny opera, som i andra europeiska huvudstäder.

För visst finns det pengar om man tänker att kultursatseringar, vad det nu än må vara, mest handlar om prioriteringar. Och om framförhållning. Om politikerna kunde tänka längre än fyra år framåt i tiden? Dagens biblioteksbesökande barn är morgondagens beslutsfattare, men det tar kanske minst 20-30 år innan de är där.

Röda Lina

rusigt af
fn den
Jag

Nya villkor för kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning

Beslutet att BiS slutar komma i tryckt form får Peter Björkman att känna ett visst vemod över folkbibliotekens situation. Med avstamp i tidnings- och tidskriftsavdelningarna på Umeå stadsbibliotek reflekterar han kring ett snabbt föränderligt medielandskap, tuffa ekonomiska förutsättningar, och BiS betydelse för att inge hopp i ett svårt politiskt nuläge.

Text: Peter Björkman

På Umeå stadsbibliotek finns en väldig mängd tryckta tidskrifter. Av hävd har medieanslagen varit höga, vilket över tid har skapat goda förutsättningar för en samling präglad av allsidighet och hög kvalitet. Givetvis finns tidskrifter på nationella minoritetsspråk och en stor mängd andra språk. I samma budgetpost som tidskrifter ingår dagstidningar, som även de finns i föredömlig bredd. Fortfarande kan vi på Umeå stadsbibliotek läsa tryckt regional och nationell dagspress, landsortspress från hela landet, samt en hel del tidningar tryckta utomlands på andra språk än svenska. Kort sagt är utbudet mycket bra. Som bekant lever vi dock i snabbt föränderliga tider. Regelbundet tillkännager prenumerationsansvarig att ännu en tidskrift lagts ner. Eller alternativt, övergått till endast digitalt format, vilket dock i praktiken ofta betyder att även den titeln försvinner bort från bibliotekets horisont.

Tidskrifts- och tidningsbranschen befinner sig sedan ett par decennier i en omställningstid, där det hittills har varit viktigt att finnas på flera plattformar. Trots att tillströmningen av digitala prenumerationer ökat år för år har det ofta varit nödvändigt att finnas kvar i tryckt format, i och med att det fortfarande funnits en efterfrågan. I denna omställning har folkbiblioteken i mångt och mycket representerat en informationsstruktur som är till åren kommen. Om inte annat är detta tydligt på läsplatserna vid tidningarna på Umeå stadsbibliotek, där läsarna blir allt äldre. Förnyringen är nästintill obefintlig. Stadsbibliotekets tjänst för e-tidningar, Pressreader, har hittills inte erbjudit ett särskilt dynamiskt sätt att hantera dessa förändringar, då tjänsten fungerar som ett centralstyrt mediauniversum bortom bibliotekspersonalens kontroll. Pressreader används förvisso, men kompenserar inte för bibliotekens förluster kopplat till den tryckta pressens förändrade roll. Vårt inflytande över utbudet är minimalt.

Ett förändrat medielandskap

Sociologen Hartmut Rosa menar att vår tid mer än någonting annat präglas av acceleration. Situationen för tidningar och tidskrifter är ett utmärkt exempel på att det ligger mycket i detta. Omställningen tycks gå allt snabbare. I takt med att modeller för att tjäna pengar på digitalt innehåll utvecklas minskar det tryckta formatets betydelse. I Sverige gynnas denna förändring av statliga utvecklingsstöd, som ger möjlighet till aktörer som själva har svårt att finansiera utvecklingsinsatser att skapa hållbara affärsmodeller i det digitala medielandskapet. För utgivarna blir det dessutom allt dyrare och mer omständligt att finnas i flera format. Priset på papper stiger, liksom kostnader för tryckning och distribution. Inflationen bidrar till stegrande kostnader i alla led av tidningsproduktionen. Mycket trycks fortfarande, men konsekvenserna av branschens ökande utgifter blir allt mer märkbara, även på Umeå stadsbibliotek. Utan att vår budget sänks krymper ändå utbudet från år till år. Vid sidan av allt fler nedläggningar eller övergångar till digitala format, som gör att utbudet ”minskar av sig själv”, bidrar prisökningar till att prenumerationer måste avslutas, i och med att böcker och e-media prioriterats i budget. Läsarna får kort sagt mindre för pengarna.

Förändringen drivs dock inte endast av ekonomiska faktorer, utan även av förändrade läsarvanor och att gamla, hierarkiska relationer mellan publicister och mottagare blir allt mer uppluckrade och mångtydiga. Sam Elliot, grundare av det globala journalistnätverket Bellingcat, menar att det finns ”noll anledning” för den generation som växer upp med sociala medier att återvända till den gamla sortens ”top-down” informationsstruktur. Jag är böjd att tro detsamma. Läsarna kommer i allt större utsträckning att föredra digitala format. Om inte annat för att vi,

Omslag till bis nummer 4 från 2019, i samband med att föreningen BIS fyllde 50 år.

på grund av våra generella kommunikationsbehov och vanor, redan sitter fast vid våra telefoner och datorer. I takt med att en allt högre andel uteslutande tar del av nyheter och annan information via digital teknik och skärmar kommer tryckt media att bli ett allt mer exklusivt format.

Frågan är vad detta betyder för biblioteken, och särskilt folkbiblioteken, ur ett lite längre perspektiv? Hur kommer förutsättningarna för att verka för kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning att se ut i framtiden?

När jag i mitten av februari läste nyheten att bibliotekstidskriften *bis* "går in i en ny era" genom att lägga ned den tryckta tidskriften och övergå till digitalt format blev jag inte förvånad. Som mottagare av utskicken vid Umeå stadsbibliotek är liknande nyheter vardag, som sagt. Bis styrelse har beslutat att övergå från tryckt till digitalt format för att "kunna fortsätta att driva opinion, skriva artiklar och lyfta olika röster från biblioteken i vårt samhälle, utan att det tär på våra ideella krafter eller knappa ekonomiska resurser". Jag har full förståelse för detta beslut. Bis är en liten förening och trots att jag är medveten om den tryckta tidskriftens betydelse för att värva och behålla medlemmar har jag tillräcklig insyn för att förstå hur mycket slit som krävs för att hålla den vid liv. Jag har förtroende för att styrelsen kommer att finna en ny väg framåt för föreningen.

Trots att jag inser att det är rätt beslut, så får det mig ändå att betrakta situationen för svenska folkbibliotek med ett visst vemod. Varje meddelande om ännu en publikation som lägger ner eller övergår i digitalt format är ytterligare en påminnelse om att biblioteken i många delar är tvingade på defensiven av den kraftigt kommersialiserade digitaliseringen. Med det menar jag inte att folkbiblioteken i grunden håller på att bli mindre relevanta. Tvärtom tyder allt på att det kommer att behövas bibliotek *för alla*, alldeles oavsett medieformer. Ett problem är dock att det i dagsläget är svårt för biblioteken att på ett bra sätt tillgängliggöra aktuellt digitalt innehåll av hög kvalitet. En del av detta har med licenser och publicistiska affärsmodeller att göra. I Sverige är dessa dåligt anpassade till bibliotekens förutsättningar, genom att i stort sett uteslutande bygga på abonnemang för enskilda personer. Inte heller har de svenska folkbiblioteken lyckats särskilt väl med att skapa egna alternativ till de kommersiella plattformarna.

Dystra prognoser och dilemman

Att det finns mängder av värdefull information som biblioteken inte har möjlighet att sprida är dock inte den enda problematiken. Ett annat problem är kopplat till resurser och vårt användande av dessa. Liksom många andra bibliotek lägger vi på Umeå stadsbibliotek ansevärd resurser på tryckta tidningar och tidskrifter, det vill säga på medier som successivt får mindre och mindre betydelse för såväl utgivare som allmänhet. Det är förvisso inte dåligt att vi har möjlighet till detta, eftersom det bidrar till ett använt och allsidigt utbud. Men givet prisökningar och dåliga förutsättningar för digital anpassning innebär det samtidigt att vi ständigt får mindre och mindre av det gamla för pengarna utan att ha möjlighet att omfördela eller satsa ytterligare resurser på nya former av media. Vi är helt enkelt tvingade att backa.

På Umeå stadsbibliotek har vi resurser att kompensera för detta genom omfattande programverksamhet och en mångsidig pedagogisk verksamhet, exempelvis för att överbrygga digitala klyftor. Allt färre folkbibliotek har dock möjlighet till detta. Hösten 2022 publicerade Magasin K en granskning där det framkommer att fyra av fem kommuner har skurit ner på kulturens andel i budgeten de senaste tjugo åren. Erik Vestin, statistiker på Myndigheten för kulturanalys, menade att utvecklingen har drivits av en nedgång av kommunernas kostnader för just folkbiblioteken. I samma granskning hävdade Annika Wallenskog från SKR att denna utveckling sannolikt kommer hålla i sig: "Det som är ett dilemma nu är att vi går in i en period med brist på pengar, med jättehög inflation och höga energipriser. Och då ökar risken ännu mer att filialer läggs ner, för det kostar att hålla dem öppna."

Prognosen hösten 2022 var således att många inte kommer att veta andra råd än att skära ner på sina bibliotek. Det har visat sig vara en korrekt förutsägelse. I *Biblioteksbladets* årliga enkätundersökning framkommer att en stor majoritet av landets folkbibliotek har mindre budgetar för sin verksamhet 2024 än 2023. På sistone har *Biblioteksbladet* även publicerat ett flertal dystra lokala rapporter. I Hjo är exempelvis författarbesök numera nästintill omöjliga att genomföra. I Åsele har nedläggningen av filialen i Fredrika mötts av hård kritik från invånarna. Dessa exempel är bara toppen på ett jättelikt isberg. Kommunernas neddragningar

på bibliotek landet över är brutal och smärtsam. Att inte ha handlingsutrymme att förändras och utvecklas i en omställningstid ger en dystert prognos.

I en tid av accelererande omställning, där vi har mycket emot oss, behövs mobilisering. Så trots att nedläggningen av den tryckta tidskriften alltså gör mig vemodig, är jag redan i nästa andetag övertygad om att vi kommer att behöva BiS och *bis* mer än någonsin framöver. Den professionella dialogen behöver skärpas. Exempelvis tror jag att vi behöver bli bättre på att lyfta rätten till information som grund för folkbibliotekens legitimitet. Läsförmedling och allmänkulturell verksamhet kommer inte att vara tillräckligt. Enligt en stark formulering i lagen är vårt uppdrag att verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. När det gäller kunskapsförmedling behöver vi fråga oss vilka förändringar som måste till för att folkbiblioteken ska få förnyade möjligheter att förmedla kunskaper producerade medelst journalistiska eller vetenskapliga metoder.

Ett folkbibliotek för alla?

Hur ska biblioteken kunna bli en starkare kraft för likvärdig tillgång i ett nytt och snabbt föränderligt medielandskap? Svaren i *Nationell biblioteksstrategi*, som ingen i maktställning längre tycks snegla på, känns i många avseenden redan otillräckliga. Vi behöver ånyo formulera behov och förslag på lösningar. Att exempelvis Svensk biblioteksförning, som länge drev på för en strategi, jobbar vidare med denna fråga hindrar inte att BiS också kommer att behövas. Inom BiS är det en självklarhet att vi inte endast kan se till de goda exemplen, de som ändå klarar omställningen hyfsat. Lena Lundgrens rapporter om det krackelerande sambiblioteket från 2020–2021 är ett strålande exempel på vad jag menar med detta. Det är något av det viktigaste som skrivits om de svenska folkbibliotekens nuläge. Bland mycket annat visar de på den djupa klyfta som idag finns mellan KB, forskningsbiblioteken och de stora stadsbiblioteken å ena sidan och regionbiblioteken och de mindre folkbiblioteken å den andra sidan. Allt för många stora aktörer ser inte ojämlikheten som det större problemet. Med perspektiv som Lena Lundgrens förblir BiS en tydlig röst för jämlik tillgång till biblioteksverksamhet bortom fraser i en till synes halvdöd nationell strategi.

Hur är det med den fria åsiktsbildningen? Även om folkbiblioteken är organiserade inom det offentliga är uppdraget något helt annat än att fungera som språkrör för sin huvudman. Biblioteken ska bidra till att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning, och ett fritt konstnärligt skapande, även om dessa friheter hotas eller utmanas, exempelvis av politiker. Det är grundläggande att biblioteken ska möjliggöra invånarnas egen bildning och åsiktsbildning. Ett sådant synsätt har stöd i såväl svensk lag som i internationella dokument som Unescos folkbiblioteksmanifest. Detta innebär dock inte att biblioteken ska vara ”neutrala”. Som framkommer i regeringsformens andra kapitel, om grundläggande fri- och rättigheter, ska offentlig verksamhet präglas av respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Folkbibliotekens uppdrag för fri åsiktsbildning är avhängigt att det finns en strävan att män-

niskor uppnår delaktighet och jämlikhet, bland annat genom att barns rätt tas till vara och diskriminering motverkas. Folkbiblioteken ska vara för alla.

Denna tolkning av uppdraget – som i stort ännu är helt okontroversiell inom bibliotekssfären – är dock inte längre självklar hos de politiker som beslutar om bibliotekens förutsättningar. I en artikel skriven inom forskningsprojektet ”Folkbiblioteken i ett förändrat politiskt landskap” görs en rimlig diagnos av läget: den konsensus kring kulturpolitikens utgångspunkter som fått råda under lång tid i Sverige är på god väg att bryta samman. Störst konsekvens av detta ser vi ännu inte på nationell nivå. Det blåbruna styret har hittills valt att lägga mest krut på att angripa och påskynda utsvältningen av public service, studieförbund och folkhögskolor, och visat närapå total passivitet kring biblioteken. Regeringen mumlar pliktskyldigt om läsförmedling, men lämnar i stort kommunerna i sticket. Även om vi alla förstår att Sverigedemokraterna förr eller senare kommer att ta sikte på exempelvis ändringar av bibliotekslagen, och det reella hotet om angiverilagar utgör ett särskilt fränstötande uttryck för vad regeringen vill åstadkomma långsiktigt, så är de omedelbara riskerna i nuläget inte på nationell nivå. Det mer akuta hotet mot en vedertagen förståelse av folkbibliotekens uppdrag finns snarast på lokal nivå.

På många håll fattas idag beslut kring biblioteksplaner och ekonomiska resurser av politiker med högerpopulistisk eller radikal-konservativ agenda. En allt för närgången politisk påverkan på verksamhetens innehåll är fortfarande relativt ovanlig, men långsiktigt får vi räkna med att snaran kommer att dras åt. Mycket tyder även på att bibliotekslagen även i sin nuvarande form är en relativt svag sköld. När JO inte anser att det är ett problem att kommuner stänger sina bibliotek (som i Sölvesborg) och när 40 procent av landets bibliotekschefer inte tror att skrivningen om *ett bibliotek för alla* kommer att hjälpa mot införandet av angiverilagar är det svårt att vara optimistisk.

Tid för hopp

Vad är då BiS roll i detta? Enligt resultat i det ovan nämnda forskningsprojektet ser vi en tilltagande självrensning på svenska folkbibliotek. Det är inte förvånande. Få biblioteksmedarbetare har nog önskat sig en framträdande roll i ett ”polariserat kulturkrig”. Samtidigt är det mycket farligt att ducka inför uppdraget. När exempelvis politiker angriper den grund som vi står på *måste* vi göra motstånd. Vi kan förstås göra det i vår professionella utövning, exempelvis genom att ta fram riktlinjer och lyfta verksamhetens förankring i professionell etik. När politiska beslut är fattade, exempelvis kring en biblioteksplan, måste vi dock arbeta inom ramarna för detta även om vi är kritiska. Det är grundläggande för vår legitimitet. Därför behövs professionella forum, där vi kan diskutera öppet med varandra.

Förvisso kan även dessa forum angripas. I exempelvis USA sker just nu en upptrappning i det så kallade kulturkriget, där lagstiftarna i Louisiana vill förbjuda att offentliga medel läggs på medlemskap i American Library Association. Inget talar mot att något liknande skulle kunna ske även här, exempelvis när det gäller de institutionella medlemskapen inom Svensk biblioteksförning. Bibliotekssektorn måste rusta sig mot sådana angrepp. Ännu är

det kanske ett stort steg till inskränkningar i enskilda personers rätt att organisera sig. Inget kan dock uteslutas, och BiS behöver medan tid är starka sin roll som forum för kritisk och radikal politisk diskussion mellan biblioteksmedarbetare, bortom våra anställningar. Det råder inget tvivel om att vi kommer att behöva varandra.

I syfte att driva opinion behöver denna diskussion i större utsträckning ske offentligt och involvera en bredare allmänhet. Kring detta finns förstås utmaningar. I artikeln *Debatten har utrymme för bibliotekarier* skriver Karin Linder att få bibliotekarier tillåts komma ut ur institutionens anonymitet. Vi sitter ofta fast i våra uppdrag såsom offentliganställda. På ett sätt är BiS, och för den delen Svensk biblioteksförning, en möjlighet att träda fram i en annan roll. BiS har länge fyllt en viktig biblioteksintern funktion. Exempelvis har tidskriften alltid erbjudit tänkvärda, kritiska och även oväntade perspektiv och infallsvinklar på olika biblioteksfrågor. Med åren har den mutats in ett eget område och skapat en tydlig egen identitet. Tilltalet var dock ofta internt, vilket jag tror har varit övervägande positivt. Vi behöver initierad branschintern politisk diskussion. Jag vet att det har varit viktigt i alla fall för mig. Samtidigt tror jag att Karin Linder har helt rätt när hon säger att det finns ett viktigt utrymme för bibliotekarier att ta i den större debatten. Som hon skriver besitter vi stor kunskap om det samhälleliga värdet av allas rätt till information.

I en situation där medielandskapet är i snabb omvandling, samtidigt som den ekonomiska och politiska situationen tvingar de svenska folkbiblioteken mot stagnation och instabilitet, har vi inget annat val än att tvinga oss ut ur bubblan. Bland mycket annat behövs samarbeten med aktörer i andra sektorer, för vidgade samtal och arbete med gemensamma politiska strategier. Journalist- och forskarvärlden är två exempel där jag tror att vi har mycket att vinna på ett ökat utbyte. Därutöver behöver vi bli bättre på att träda fram som enskilda personer i debatten. Min förhoppning är att BiS – när vi nu ”går in i en ny era” – kommer att kunna bidra till allt detta. Jag vill tro det. För som en ung bibliotekarie så klokt sa till mig när jag nyligen uttryckte pessimism över sakernas tillstånd – ”mer än någonting behöver vi hopp”. Förblir inte BiS idé om en ”mänsklig frigörelse och utveckling, baserad på jämlik fördelning av materiella, sociala och kulturella tillgångar” något så ovanligt som en optimistisk vision om framtiden? Låt oss därför nu fortsätta arbetet för detta.

Källor

- Alexandersson, M. (2024). "Väljs Trump igen kan vi lika gärna säga godnatt". *Svenska Dagbladet*, 2 mars. <https://www.svd.se/a/4o5Ow9/valjs-trump-igen-kan-vi-lika-garna-saga-godnatt>
- Biblioteksbladet*. (2021). Inte olagligt att hålla stängt i Sölvesborg. <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/inte-olagligt-att-hallastangt-i-solvesborg/>
- Biblioteksbladet*. (2024) USA:s biblioteksförning mål i kulturkriget. <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/internationellt/usas-biblioteksforening-mal-i-kulturkriget/>
- Carlsson, H., Hanell, F., Hansson, J. (2022). ”Det känns som att jag bara sitter och väntar på att det ska explodera”: politisk påverkan på de kommunala folkbibliotekens verksamhet i sex sydsvenska regioner. *Nordic Journal of Library and Information Studies*, 3(1), 26–43. <https://doi.org/10.7146/njlis.v3i1.131852>
- Clemens, Annika. (2024). Anmälningsplikten: två av tre varnar för krock med bibliotekslagen. *Biblioteksbladet*. <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/anmalningsplikten-tva-av-tre-varnar-for-krock-med-bibliotekslagen/>
- Clemens, A. (2024). Kritiserat nedläggningsbeslut i Fredrika. *Biblioteksbladet*. <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/kritiserat-nedlaggningsbeslut-i-fredrika/>
- Eriksson, T. (2024). Krympta resurser på 8 av 10 folkbibliotek. *Biblioteksbladet* <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/krympta-resurser-pa-8-av-10-folkbibliotek/>
- Gordan, R. (2022). Åtta av tio har dragit ner på Kulturen. *Magasin K*. <https://magasink.se/2022/10/atta-av-tio-har-dragit-ner-pa-kulturen/>
- Hanell, F., Carlsson, H., Engström, L. (2023). The public library as a political symbol: a post-political reading of the demise of the consensus-model in Swedish cultural policy. *The International Journal of Cultural Policy*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2289174>
- Linder, K. (2023). Debatten har utrymme för bibliotekarier. *Biblioteksbladet*. <https://www.biblioteksbladet.se/ideer/kronika/debatten-har-utrymme-for-bibliotekarier/>
- Lundgren, L. (2020) Krackelerar det svenska sambiblioteket? *bis*. <https://foreningenbis.com/2020/09/29/krackelerar-det-svenska-sambiblioteket/>
- Lundgren, L. (2021) KB, visa handlingskraft! Ytterligare kommentarer kring det svenska sambiblioteket. *bis*. <https://foreningenbis.com/2021/05/05/kb-visa-handlingskraft-ytterligare-kommentarer-kring-det-svenska-sambiblioteket/>
- Röshammar, M. (2024). Hjo: "Författarbesök nästan omöjligt". *Biblioteksbladet*. <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/hjo-forfattarbesok-nastan-omojligt/>
- SFS 1974:152 Kungörelse om beslutad ny regeringsform. Sveriges riksdag. Stockholm.

Jönköpings barnbibliotek – med barnglasögon

Barnavdelningarna på två stora bibliotek, Centumbiblioteket Ode i Helsingfors (*bis* 2/2022) och Deichman Bjørvika i Oslo (*bis* 1/2023), har tidigare granskats ur ett barnperspektiv. Nu fortsätter granskningarna med Jönköpings stadsbiblioteks barnavdelning.

Text: Lena Lundgren

En mörk eftermiddag i januari kom jag resande till Jönköping och passade förstås på att besöka Stadsbiblioteket. Där var jag första gången när det var nytt 1969, ett imponerande bygge som även rymmer Jönköpings läns museum och arkiv. Det var ett i raden av nya stora bibliotek som byggdes på den tiden, då flera större städer ansåg att det gav status att profilera sig genom att satsa på bibliotek och/eller kulturhus. Femtiofem år senare är naturligtvis mycket annorlunda, biblioteket är omdisponerat och renoverat. Jag styr stegen mot barn- och ungdomsavdelningen och lämnar övriga delar av biblioteket därhän.

En flygande läsmatta på Jönköpings stadsbibliotek. Foto: Lena Lundgren.

Lockande skyltning för barn på Jönköpings stadsbibliotek. Foto: Lena Lundgren.

Barnperspektivet

Liksom vid besöken på Ode och Deichman Bjørvika styrs iakttagelserna av några frågor, ställda utifrån ett barnperspektiv: Hur välkomnas barnen till biblioteket? Vilken information finns riktad direkt till barnen? Vad finns av vad en skulle kunna kalla barn-tilltal, alltså inslag av igenkänning, överraskningar eller ”roliga saker”? Hur är medierna exponerade? Vad syns av läsfrämjande arbete som utställningar eller skyltning? Finns spår av barns inflytande eller medverkan, exempelvis information om någon referensgrupp eller skrivarkonst, en förslagslåda, barns tips om böcker eller redovisning av förskolebarns eller skolbarns projekt? Som tidigare gör jag inte anspråk på att ge en heltäckande bild. Jag återger vad jag ser, men jag har exempelvis ingen insyn i prioriteringar i medieinköpen eller verksamheten.

Välkommande

Entrén till Stadsbiblioteket är färgglad med en lång väggbänk, bord och stolar. Höga bokhyllor med en del äldre böcker signalerar bibliotek. En liten bit in i lokalen möter barnen vid mitt besök en anslagstavla med ”rimverkstad”, där de uppmanas att ”skriva eller stjåla” ett julklappsrim. Rätt snart ser de också en exponering av jul- och vinterböcker, illustrerad med snötyngda små granar.

Småbarnsavdelningen är stor och välförsedd. Vid mitt besök, sen eftermiddag en vardag, var inte antalet barn och föräldrar så stort men det var tydligt att de kände sig hemtama. Barnen klättrade på olika avsatser som omger bilderbokslådorna. Några lite större barn lekte med stor inlevelse och entusiasm Servilia, Bergatrollets tjänare i årets julkalender "Trolltider" på en liten "scen"! (Servilia har för övrigt inspirerat många barn till videor på sociala medier.) Ingen särskild biblioteksinformation för barn fanns, jag frågade i den (höga) informationsdisken, gemensam för barn och vuxna. En affischtavla visade program för barn, en bokklubb för ungdomar, läxhjälp och sagostund, men också program för vuxna, allt blandat.

Läsfrämjande och ungas inflytande

Böcker med jultema skyltas snyggt på hyllor/lådor i olika höjd. I de vanliga bokhyllorna finns också orange "lådor" eller "ramar", som kan flyttas och som lyfter fram enskilda titlar.

För de lite äldre barnen är böckerna trevligt exponerade och den varma färgskalan fortsätter inne på barn- och ungdomsavdelningen. Däremot är många av de stora bilderbokslådorna, på så många bibliotek, kompakta och svårtillgängliga för förskolebarn. Böckernas roliga och färgstarka framsidor försvinner i lådorna. Barnen ser i bästa fall titlarna, som de oftast inte kan läsa, och möjligheten att utnyttja pärmbilderna för att locka till läsning och lån används inte. Inga andra "igenkänningar" eller "roliga saker"

Ur bis nr 33-34 med temat Om bibliotek i förort. Illustration: Cay Corneliuson.

som är så viktiga för barn, syns heller vid mitt besök. De taktila böckerna är helt obegripligt och oförsvarligt gömda i lådor under en bänk.

Resor är tydligen temat för de lite äldre barnen. Där finns en ”flygande matta” (Ture Sventons?) och en sittgrupp med två stora koffertar(?) av jorden runt-typ som bord. Det finns en stor färgstark digital skärm som drar blickarna till sig. Där visas boktips och info om Mangaklubben på biblioteket och om pristagaren i en lokal skrivartävling, tydligt riktad till unga. Annars spåras inga andra inslag av barns eller ungas inflytande eller medverkan. Ingen personal syns till.

Här behövs barnglasögon!

Sammantaget kändes miljön varm och välkomnande och skyltning och den stora info-skärmen vände sig helt klart till unga. Men mitt intryck var att det saknades ett genomtänkt barnperspektiv och få eller inga spår av barns och ungas inflytande eller medverkan syntes heller. Inspirerande och roliga inslag och/eller ett personligt tilltal spanade jag förgäves efter. Barnbibliotekarier berättar att få barn ställer frågor eller ber om lästips numera, sådana hittar de på andra ställen. Men en hög gemensam informationsdisk med två vuxna som skrattar och pratar högt med varandra lockar förmodligen inte till frågor från barn, kanske inte heller från vuxna besökare.

Tips efterlyses!

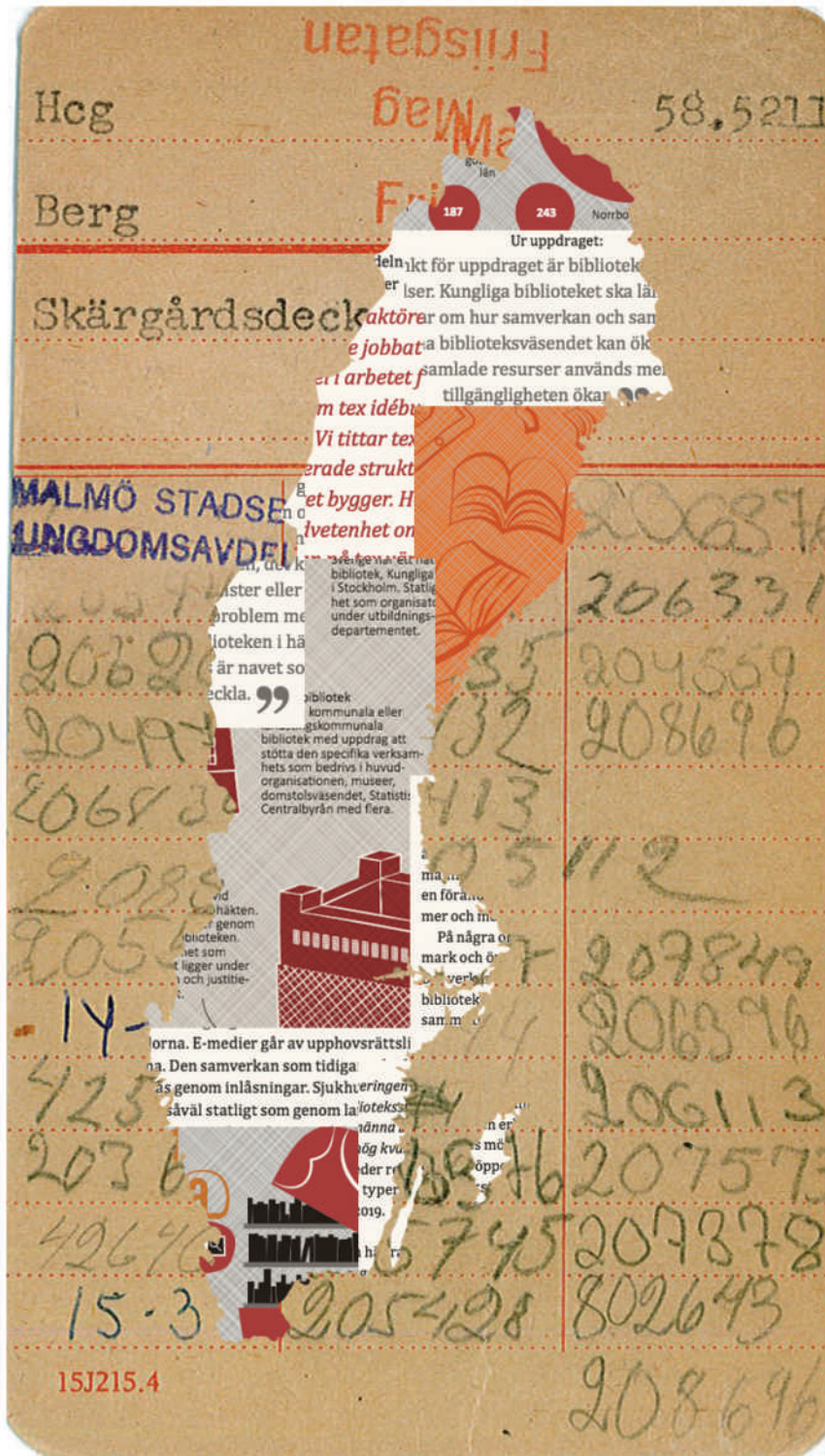
Har du tips på bibliotek med ett genomtänkt barnperspektiv? Där även barns perspektiv (alltså inte bara vuxnas antaganden om vad barn vill ha, utan även barns egna uttryckta åsikter) används konstruktivt. Hör gärna av dig till mig, lena.a.lundgren@gmail.com!

Bilderbokslådorna gömmer sina skatter. Foto: Lena Lundgren.

De taktila böckerna är helt obegripligt och oförsvarligt gömda i lådor under en bänk. Foto: Lena Lundgren.

Illustratör: Eleonor Pavlov

Barns delaktighet i programverksamhet

De allra flesta folkbibliotek har någon form av verksamhet riktad till barn. Vi ägnar särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning. Barnens delaktighet i det som erbjuds kan dock variera. Det är svårt när vi inte har den vanan. Vi behöver tillåta oss att utforska och pröva oss fram. Delaktighet kan se ut på olika sätt.

Text: Linda Hellberg

Foto: Synnöve Pohjola

Jag arbetar på Katrineholms bibliotek och under 2023 har en stor del av personalstyrkan utbildat sig till barnrättsstrateger. Exakt vad det kommer att innebära vet jag inte om någon av oss fått helt klart för oss än, men uppenbart är att det har väckt många tankar och öppnat våra ögon för saker som är lätt att missa i sin egen verksamhet. Vi diskuterar saker som hur barn ska få påverka en stundande modernisering av Kulturhuset Ängeln där biblioteket huserar, när barn ska få skaffa lånekort, vid vilken ålder som bibliotekssekretessen bör gälla och vårt bemötande mot barn och unga. Det är stora och viktiga frågor för att vi ska komma framåt i vårt barnrättsarbete. Och det måste vi göra.

Men barns delaktighet kan också handla om hur vi utformar programverksamheten som riktar sig till barn. Vi har precis som många andra bibliotek sagostunder, bokcirklar och babystunder.

Fantastiska verksamheter, men som kanske sällan låter barnen vara med och påverka innehållet i någon större utsträckning. Målet måste vara att barnen får vara med från början och utforma åtminstone delar av programverksamheten. Där är vi inte ännu. Under hösten har vi istället börjat med att låta barnen själva skapa aktiviteten inom givna ramar. Det är ett steg på vägen och vi har lärt oss mycket i den processen.

Under fyra torsdagseftermiddagar kom en grupp 4-6-åringar till biblioteket och var med på Efter föris. Det var en del av vår lässatsning Katrineholm läser och vi jobbade utifrån boken *Mitt bottenliv – av en ensam axolotl* av Linda Bondestam. Vi läste boken tillsammans och lät barnen styra samtalet kring den. Sedan skapade barnen utifrån det samtalet och våra fortsatta samtal. Vi erbjöd en Ozobot, en liten robot som programmeras med hjälp

Foto: Linda Hellberg

av färgkoder som ritas med tuschpennor eller med klistermärken, diverse skräp och en vit platta. Av detta blev det en vindlande saga om en axolotls äventyr genom ett skräpfyllt havsbottenlandskap, både i text och skulptur och en programmerad färd av den lilla axolotl-roboten som fick namnet Axobot. Det är såklart så att det faktum att vi läste boken som inledning vid första träffen och vilket material vi erbjöd gjorde att vi styrde resultatet till viss del, men vi hade inte själva tänkt oss att havsbotten skulle bjuda på glasskalas, en ubåt med en spionkamera eller en rullväska med ett akvarium i under havsytan.

Tillsammans med barnen på några förskoleavdelningar i Katrineholm har vi under 2023 utforskat vad som är det allra mest spännande med havet. Barnen har fått leta fakta i böcker och sedan skapat egna bilder utifrån de fakta de hittat. Barnens berättelser

om sina bilder har vi skrivit ner och alla barnens verk har sedan blivit en bok tillsammans med författaren och illustratören Linnéa Krylén.

För de som kommit längre i sin process med barns delaktighet kan de här båda exemplen kanske ses som futtiga, men jag tror att många bibliotek precis som vi befinner sig precis i början av processen mot att släppa in barnen och deras åsikter och tankar, och då kan det vara en början att följa barnen inom en programpunkt eller en kreativ process. Någonstans måste vi börja och att börja med det kreativa är ett roligt och inspirerande sätt att göra det på, som både väckt nya tankar och idéer till hur vi ytterligare kan involvera barnen i arbetet framåt.

En låda full med böcker – och mycket annat

Många skolbibliotekscentraler har lagts ner och kvaliteten på skolbiblioteken varierar mycket. Hundratals mindre folkbibliotek har försvunnit de senaste 30 åren. Men i Örnsköldsvik födde en krissituation nya idéer och stor kreativitet.

Text: Lena Salö

Boklådan i Örnsköldsvik. Foto: Örjan Salö

Boklådan i Örnsköldsvik föddes ur krisen. Det var tidigt nittital och både kultur och skola hade fått stora sparbetning. För skolan innebar det att den kommunala läromedelscentralen skulle bantas, för kulturen att filialbiblioteket i Själevad skulle läggas ner.

Örjan jobbade på skolbibliotekscentralen, jag jobbade på Själevads bibliotek. Vi fick dra igång en rejäl påverkanskampanj på var sitt håll, mot användare, chefer och politiker. Räddningen blev den nya högstadieskolan i Själevad, dit resterna av våra båda verksamheter kunde flytta in och starta på nytt.

Nöden är uppfinningarnas moder

Frågan var vad den nya verksamheten skulle kallas. Varken Själevads bibliotek eller Skolbibliotekscentralen dög längre, vi måste hitta ett nytt namn. Det blev rektorn på Själevadsskolan som kom med lösningen: Boklådan! Dels för att vi hade lagt ner Skolbibliotekscentralens böcker i lådor för att skicka ut till skolorna, dels för att ett bibliotek också kan förstås som en boklåda, för lån.

Vi hade en väldig tur med tajmingen. Skolan var upptagen med att starta upp den nya skolan, kulturförvaltningen hade fullt upp med det nya stadsbiblioteket, Arkenbiblioteket. Ingen hade

Utlåningsdisken. Foto: Örjan Salö

tid för oss. Vi fick en liten påse pengar till inredningen, och sedan lämnades vi fria att ordna det bäst vi kunde.

Det blev en väldigt rolig tid, där nöden blev uppfinningarnas moder. Allt som kunde tas till vara från de gamla ställena målades om och fick nya tyger. Några bibliotekshyllor från Btj var inte att tänka på, så vi köpte in massor med lagerhyllor, som vi ställde både i det nya biblioteket, i bibliotekscentralen och i det gemensamma kontoret.

Hyllorna i biblioteket försågs med runda hörn och laserades i milda waldorffärger, koboltblått, engelskt rött och guldockra. Snart hade vi engagerat många hantverkare och konstnärer, som bidrog med inredning till en låg kostnad. Det finaste var utlåningsdisken i trä, prydd med böcker i olika färger och sagotältet, som hade väggar av bokhyllor och tak av blå segelduk. Men läslustsymbolerna blev fler och fler, både på vårt eget och andras initiativ. Vi lät det växa fram i samarbete med omvärlden.

Boklådan var född

I mars 1993 invigdes både skolan och Boklådan, med stor fest. Clown för de små barnen, rockgrupp för tonåringarna. Boklådan hade då redan fått en flygande start. Telefonerna gick varma från morgon till kväll, eftersom skolorna inte kunde få nog av alla lådor, med klass-, grupp- och temauppsättningar. Och fanns det ingen lämplig låda, plockades den snabbt ihop från biblioteket. Ryktet om ett nytt sätt att jobba spreds snabbt i bibliotekssverige och 1994 fick vi motta ett fint diplom från Författarcentrum, Svenska barnboksakademien med flera.

Eftersom vi kom från olika förvaltningar behövde två av oss byta och frågan var till vilken av dem. Vi valde kulturförvaltningen, vilket snart visade sig vara ett misstag. Bibliotekskulturen där var starkt centralistisk och inte blev det bättre av att kultur- och fritidsförvaltningarna skulle slås ihop i mitten på nittioalet. Biblioteken och fritidsgårdarna i varje stadsdelområde skulle slås ihop till en arbetsgrupp, med en enhetschef på varje ställe. Vi

Många bidrog till inredningen. Foto: Örjan Salö

försökte säga att vi var i full gång med att få till en fungerande mediacentral och att det var det vi måste prioritera. Svaret från kultur- och fritid blev att hela Boklådan skulle läggas ner. Den andra krisen var ett faktum.

Ny kris – nya lösningar

Vi hade vanan inne från den förra och lyckades ytterligare en gång med konststycket att stoppa ett nästan taget nedläggningsbeslut. Men det tar på krafterna att ständigt vara föremål för nedläggningshot och efteråt började vi arbeta för ett byte av förvaltning. Skolans organisation var vid denna tid decentraliserad och gav utrymme för olika lösningar på olika ställen. Skolchefen var en vän av läsning och bibliotek och tack vare det blev förvaltningsbytet av några år senare. Och det blev starten på en ny utvecklingspurt.

Nu digitaliserade vi hela lådsystemet, så att lärarna enkelt kunde se vad som fanns och boka de lådor de behövde. Vi skapade ett eget on-linesystem med stöd av skolans it-ansvarige. Samtidigt började vi bygga lådor för förskolan, som nu var inlemmade i skolans verksamhet. Och där fanns det ett uppdämt behov av böcker, framför allt på alla de teman som förskolorna jobbar med.

Vi lade allt mer tid på studiedagar för lärare kring böcker och bibliotek, på årliga bokcirkeldagar för intresserade högstadielärover i hela kommunen och på stöd att bygga upp kreativa miljöer på skolbiblioteken. Vi skapade en hemsida med informationslänkar kring böcker och läsning och så småningom också till digitala medier.

De sista åren vi arbetade var Boklådan också en skoldatatekscentral. Lärarna kunde låna både iPads och bärbara datorer, med program för olika åldersgrupper och syften. Verksamheten utvecklades i ständig dialog med användarna och ledningen. Vi kände ett stort förtroende från båda håll och det gjorde det lätt och roligt att hitta nya vägar.

Vad hände sen?

Nu är det snart nio år sedan vi lämnade Boklådan. De åren har inte varit de lättaste och hade vi arbetat kvar skulle vi ha beskrivit dem som en tredje kris. Det blev hårda besparingar på både budget och personal i samband med sparbetningen runt 2020. Skoldatateket försvann, personalen byttes till största delen ut och det digitala boklådesystemet lades ner.

Lärare har kontaktat oss och klagat sin nöd. Ibland har vi fått hemska visioner av att hela Boklådan legat insopad i en skrubbe. Så det var med lite skakiga ben jag bestämde mig för att skriva den här artikeln. Hur skulle slutet på Boklådans framgångssaga se ut?

Nu har vi varit och hälsat på och tagit bilder och pratat med personalen. De har gott hopp om Boklådan. De har fått igång boklådesystemet igen, med hjälp av Welib och utlåningen till skolorna har börjat ta fart. Boklådans inredning har stått emot tidens tand och väcker fortfarande (läs)lust. Biblioteket används främst av barn och ungdomar på skolan och i närområdet. Mediaanslaget räcker inte längre till för att svara mot ett folkbiblioteks behov av vuxenböcker. Personalen köper in de mest efterfrågade romanerna till den lilla skara av låntagare, som kan låna under de nio timmar biblioteket har öppet varje vecka.

Så jag väljer att sluta i hopp om Boklådans framtid. Kanske inte som den boklåda den en gång var, men som en viktig verksamhet för kommunens lärare, barn och ungdomar. En källa till kunskap om nya böcker och möjligheter att få låna dem. Ett stöd för de skolbibliotek som trots allt finns kvar. Och ett vackert och annorlunda bibliotek att besöka, läsa och låna på.

Om du vill se fler bilder och läsa mer om Boklådans miljö, så finns det beskrivet i ett kapitel i boken *Som fisken i vattnet: barnens väg till språk och läsande* (Btj, 2000).

Bland drev och trollarméer – MIK i högervindarnas tid

Flera offentliga initiativ vill nu sätta fokus på MIK och kritiskt tänkande. Hotfulla moln tycks hopas i främmande stater – samtidigt som oheliga högerallianser samlar sina krafter här hemma. Klarar vi av att hantera dessa hot? Och varför är SD en blind fläck för extremismforskare?

Av: Leodan Rodríguez

Den 13 mars i år organiserade Internetstiftelsen ett webinarium om desinformation och propaganda för att uppmärksamma källkritikens dag.¹ Programmet bestod av fyra huvudsakliga föredrag och en avslutande diskussion, där fokus låg på frågor som på olika sätt berörde svensk säkerhetspolitik: om Socialstyrelsens arbete med att möta en global desinformationskampanj², om Sverige-bilden internationellt och även en punkt med Nato Stratcom om rysk propaganda i Ukraina. Detta överlappade i tid med Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF) lansering av kampanjen ”Bli inte lurad”, med budskapet att ”det finns främmande makter som använder desinformation, vilseledning och propaganda för att skada Sverige”.³

Kort därpå offentliggjorde regeringen även att Mediemyndigheten får i uppdrag att tillsammans med MIK Sverige genomföra en nationell satsning med fokus på AI-driven desinformation, för att exempelvis möta ”försök att påverka vår demokrati och säkerhet”. Kulturminister Parisa Liljestrand sammanfattar i regeringens pressutskick: ”Om satsningen lyckas så kommer vi ha ett mer motståndskraftigt samhälle.”⁴

Dessa insatser och satsningar är angelägna och kan säkerligen på många sätt vara av godo. Men det finns också problem, problem som är inneboende i sättet att beskriva världen, informationslandskapet samt medie- och informationskunskap (MIK) som fält.

Yttre och inre hot

De flesta av oss som arbetar med MIK-frågor professionellt vet nog att det är ett stort och komplicerat område, som inte direkt blir mer lättöverskådligt för var dag som går. Tvärtom har MIK de senaste åren expanderat som fält och paraplybegrepp, med en uppdatering av Unescos ramverk 2021 som tillförde ett flertal områden som anses kunna gå under MIK. Populariseringen av generativa AI-tjänster för text- och bildproduktion, samt krigen i Ukraina och i Gaza, har också aktualiserat frågan ytterligare.

Att aktörer som Internetstiftelsen och MPF lyfter just desinformation och vilseledning är således inget konstigt, inte heller att regeringen kopplar samman dessa frågor med AI och syntetiska medier. Vad som däremot blir ett problem är den inramning som frågorna får, i det sammanhang där de lyfts och de begrepp som används. Sverige har nyligen befäst sin relation till militäralliansen Nato, samtidigt som politisk och militär antagonism i relation till Ryssland ökar. Försvarspolitik och militära officerare tar därmed allt mer plats i det vardagliga samtalet. MIK lyfts i detta sammanhang som en del av totalförsvaret med begrepp som ”otillbörlig informationspåverkan” eller ”påverkansoperationer”, vilka utgår ifrån vårt lands förhållande till *främmande makt*⁵ och därmed även Sveriges position i en geopolitisk konfliktmiljö.

Ett alltför ensidigt fokus på MIK och källkritik som granskning av främmande makt riskerar dock att försvaga de kritiska förmågor som de påstås värna. De informationslandskap vi dagligen rör oss i är förvisso komplexa miljöer, men det går också att se tydliga tendenser som pekar på att inte bara yttre utan också inre hot och aktörer står för en avsevärd del av desinformativa eller vilseledande kampanjer.

Talar vi om information och påverkan ur ett bredare perspektiv kan vi se att de vanligaste typerna av påverkansförsök och propaganda är helt vanlig, vardaglig opinionsbildning. Och ur detta perspektiv är de vanligaste formerna av otillbörlig informationspåverkan inte ryska eller kinesiska påverkansoperationer, utan högerextrema, ofta rasistiska och homofoba kampanjer. Dessa är dessutom gärna inspirerade av dylika rörelser i USA. På biblioteken har vi märkt av detta genom HBTQI-fientliga kampanjer mot programpunkter relaterade till konstformen drag, kampanjer som är mer eller mindre direkt importerade från USA, där dylika kampanjer har lett till omfattande hot och konfrontationer mellan politiska aktörer.

Betydelsen som denna typ av kampanjer har på det politiska livet är svåröverskådlig, på grund av deras omfattning men också av politiska skäl. FOI har på uppdrag av Säkerhetspolisen låtit författa rapporten *Rutten demokrati – Konspirationspropaganda, rasism och våld*⁶, där författarna beskriver komplexiteten i antideokratiska extremistmiljöer, inklusive deras hot mot det offentliga samtalet och risken för radikalisering. I rapporten ryms såväl vaccinmotståndare och homofober som ekofascism, organiserad rasism och antifeminism. Men det finns ett stort hål som inte avhandlas och som berörs endast i mycket begränsad utsträckning: Sverigedemokraterna och deras roll som nod i det bredare högerextrema landskapet.

Detta gäller inte bara den specifika rapporten – som i övrigt är väl läsvärd – utan indikerar på en allvarigare, generell tendens i hur offentligheten hanterar frågor om desinformation och propaganda i relation till interna och externa hot.

Denna blinda fläck gentemot SD måste förstås i sammanhang av partiets centrala roll i samtida svensk politik. Partiet är idag inte bara politiskt och medialt normaliserat, det är också landets näst största riksdagsparti. Att FOI, en svensk försvarsmyndighet, väljer att inte belysa SD:s integrering i undersökta högerextrema miljöer kan anses vara logiskt. SD är trots allt regeringsunderlag och därmed också uppdragsgivare åt såväl Säpo som FOI. Det uppstår såklart en intressekonflikt i själva uppdraget, att beskriva demokratihotande extremistmiljöer och samtidigt behöva försvara rådande politisk ordning – som i sig själv inkluderar delar av extremistmiljöerna.

Det skapar luckor i hur den politiska offentligheten ser på MIK, desinformation och källkritik. Och det får konsekvenser.

Högerpolitiskt venndiagram

Jag är själv en ganska så uppkopplad person. Jag har länge haft närvaro på de flesta större sociala medieplattformar, jag har twittrat i snart tolv år, jag använder Instagram och har testat TikTok och Mastodon utan att fastna. För närvarande är Bluesky ett av få vattenhål jag har kvar, efter att ha migrerat större delen av min närvaro från Twitter/X till andra plattformar.

Jag ska erkänna att Elon Musks köp av Twitter och rebrandingen till X tog musten ur mig. Det framstod helt enkelt inte längre som värt att ta plattformen på allvar, så jag raderade appen men behöll mitt konto. Musks övertagande följdes av reformering av plattformens struktur och regler, med det påstådda målet att säkra yttrandefriheten på plattformen. Resultatet blev bland annat en markant ökning av mängden öppet rasistiska och antisemitiska inlägg.

I Sverige var extremhögern inte sen att utnyttja situationen. Politiska drev mot enskilda, desinformationskampanjer och algoritmiskt förstärkt spridning blev några metoder för att överflöda plattformen med hat och generaliserade trakasserier. Liknande tendenser finns också på andra plattformar, men detta framstår som extra tydligt på just X.

Övertagandet av Twitter vittnar om en omstrukturering av det offentliga samtalet. Det kan idag vara svårt att som invandrare befinna sig i offentliga digitala miljöer och framföra politiska åsikter, utan att också bemötas av rasistiska påhopp, uppmaningar

om att *åka hem* eller anklagelser om landsförräderi. Sociala medier har blivit jaktmark för sverigedemokratiska mobbar och trollarméer⁶, idag ofta ackompanjerade också av moderata och kristdemokratiska väljare och politiker. Dessa miljöer är grumliga och går in och ut ur varandra, såsom FOI beskriver – men i större omfattning. Vaccinmotståndare, klimatförnekare, sverigedemokrater, kvinnohatare, nazister, homofober och även borgerliga sympatisörer bidrar idag till en särskild sorts synergi, ett högerpolitiskt venndiagram som resulterar i såväl gemensamma ansträngningar som vitt skilda projekt.

Ett exempel i närtid skulle kunna belysa hur detta fungerar i praktiken. Riksdagsledamoten Daniel Riazat (V) utsattes i februari i år för ett politiskt drev på sociala medier, där det spreds redigerade och ihopklippta videor som påstods visa hur han vägrat skaka hand med kvinnliga motparter i riksdagen. Videoklippen kom att delas i en bred högerpolitisk mylla och spreds tillsammans med påstående om Riazats kvinnosyn, ofta sammankopplat med rasistiska påståenden om hans bakgrund. Ursprunget till videoklippen var troligen nätverken kring SD, men även moderata politiker spred videoklippen – liksom deltagare i högerextrema Alternativ för Sverige och Nordiska motståndsrörelsen. Det var en kortvarig vilsledningskampanj som snabbt dog ut, men den duger till att exemplifiera hur *otillbörlig informationspåverkan* kan se ut och gå till idag, och att den i högsta grad är inhemsk.

Sök inte sanningen – politisera!

Vi har en situation där det är inhemsk högerpolitiska rörelser som bidrar till att sprida desinformation om klimatet, som het-sar mot transpersoner eller mot politiker av invandrarbakgrund. Detta säger oss något och väcker en del frågor. Hur lär vi ut MIK och vad sätter vi i fokus? Hur ser problemformuleringarna ut? Går det att undervisa i MIK utan att också *bli politisk*?

Syftet med MIK ska vara att stärka människors kritiska tänkande, inklusive de förmågor och kompetenser som hör ihop med detta: att kunna navigera informationslandskapet och förstå hur information produceras och reproduceras. Det övervägande fokuset på säkerhetspolitik och försvarsförmåga riskerar dock att underminera dessa förmågor och osynliggöra aspekter av kritiskt tänkande som annars kan resultera i politisk kritik. När MPF och regeringen talar om MIK-frågor som *försvar* mot informationspåverkan impliceras också något mer. Sverige, nationen och stats-skicket görs till var medborgares uppgift att försvara mot främmande propaganda.

Där är vi ute på hal is. Det är problematiskt för att det riskerar att leda till en säkerhetspolitiserings av källkritiken: att endast påståenden som går emot den svenska statens intressen behöver granskas, och att vissa andra påståenden enkelt kan tas för sanningar. Det riskerar också att fördjupa en redan pågående tendens: att politiskt oppositionella i vårt land anklagas för att gå ”främmande makts ärenden” och därmed pekats ut som interna fiender. En sådan utveckling kan allvarligt hota demokratins framtid inte bara i vårt land, utan också i Europa i stort.

Vi måste akta oss för att inte inte råka göra MIK till ett verktyg för regeringars eller staters viljor och behov, eller för politisk dominans och maktutövning – oavsett vilken regering eller typ av dominans som åsyftas. Lösningen på problemet måste vara politisering. Vi kan inte bara se MIK som en fråga om att försvara föreställda sanningar från hot utifrån. Vi måste snarare kunna se MIK som en fråga om motsättningar – att synliggöra motsättningar mellan grupper och intressen. Motsättningar som uppstår i politiska kamper och ideologiska strider.

Som bibliotekarier kan vi undervisa och vägleda. Som medborgare bör vi kritisera. Som progressiva måste vi delta.

Foto: Tobias Willstedt.

- 1) Internetstiftelsen. (2024). *Desinformation, propaganda och lögnar – så sprids falska berättelser på nätet*. 13 mars 2024. URL: www.internetstiftelsen.se/kallkritikens-dag-2024
- 2) Clemens, Annika. (2024). Desinformation bör bemötas på biblioteken. *Biblioteksbladet*, 12 mars 2024. URL: www.biblioteksbladet.se/nyheter/mik/kunskap-behovs-for-att-kunna-mota-desinformationen
- 3) Myndigheten för psykologiskt försvar. *Bli inte lurad*. URL: www.bli-intelurad.se
- 4) Regeringskansliet. (2024). *Mediemyndigheten ges i uppdrag att genomföra nationell satsning för stärkt medie- och informationskunnighet inom AI-driven desinformation*. 14 mars 2024. URL: www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/03/mediemyndigheten-ges-i-uppdrag-att-genomfora-nationell-satsning-for-starkt-medie-och-informationskunnighet-inom-ai-driven-desinformation
- 5) Enligt MPF definierat som: ”Andra länder eller grupper i andra länder (kallas ofta yttre hotaktörer) som kan ha för avsikt att skada Sverige och svenska intressen.” Att USA så sent som 2021 avslöjades ha spionerat på svenska politiker via Danmark räcker alltså inte för att beskriva dem som främmande makt, eftersom de allmänt betraktas som våra allierade.
- 6) Pollack Sarnecki, H., Lioufas, A. & Mathilde Jarlsbo, M. (2023). *Rutten demokrati - Konspirationspropaganda, rasism och våld*. Totalförsvarets forskningsinstitut. URL: www.foi.se/rapport-sammanfattning?reportNo=FOI-R--5473--SE
- 7) Wikforss, Åsa. (2022). Trollfabrikerna bäddar för auktoritära ledare. *Dagens Nyheter*, 31 augusti 2022. URL: www.dn.se/kultur/asa-wikforss-trollfabrikerna-baddar-for-auktoritara-ledare

BIS GÖR PODD

Visst vaknar man ibland om morgonen och bara vill lyssna på bibliotekarier som drömmar, bråkar och tjarar om aktuella frågor i ett lättillgängligt poddradioformat? Nog saknas det en podd där ute som pratar om bibliotek, politik, böcker, kultur och kritiskt tänkande ur ett vänsterperspektiv? Det tycker vi också! Därför kommer vi snart också starta upp just en sådan podd, där vi diskuterar allt från aktuell bibliotekspolitik till förbjuden litteratur och tech-miljardärer. Håll öronen öppna, så hörs vi i etern under sommaren 2024!

Kampen går vidare

Som medlem i BiS från start har Ingrid Atlestam skrivit föreningens historia inför flera jubileer. Nu i det sista tryckta nummret av *bis* är det dags för en liten uppdatering och en försiktigt hoppfull framtidsspaning.

Text: Ingrid Atlestam

Häromdagen plockade jag fram det allra första *bis*-numret från hösten -69, pris en krona, prenumeration tio kronor. Minns hur vi stencilerade och häftade på Biblioteksskolan i Solna. Femtio-fem år sedan, ofattbart.

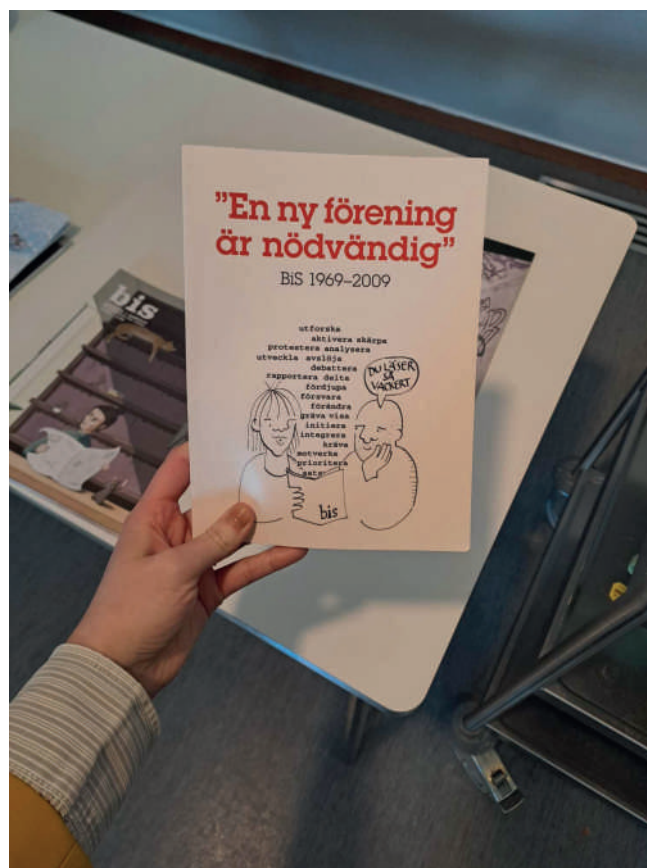
Har nu i flera veckor försökt att börja skriva min sista artikel i det sista tryckta *bis*-numret. Så insåg jag att jag redan skrivit den. Det var för femton år sedan, under rubriken ”40 år i vänsterfil” i boken *”En ny förening är nödvändig” BiS 1969–2009*. Läste om och insåg att den står sig, finns ingen anledning att åter försjunka i nostalgi och grubbla över allt vi drömde, allt vi gjorde och den försvunna framtidstron. Först försökte vi förändra världen genom att förändra biblioteken. Sedan tvingades vi försvara det som ändå uppnåts, när allt började krackelera.

Var är vi nu, vad gör vi och vem ska föra kampen vidare? Minns när vi införde 40-årsjubileet, eller snarare krisen, hade vår veteranträff, ett årligt möte för oss som varit aktiva i föreningen mer eller mindre från start. Någon argumenterade för att vi skulle lägga ner föreningen, eftersom det verkade svårt att hitta nya unga krafter som var villiga att ta över. Kanske är det bättre att sluta med den röda flaggan i topp än sakta tyna bort. Men vi var flera som var helt övertygade om att en vänstervåg var på väg, vi anade att snart kommer det nya mer eller mindre röda biblioteksengagerade individer. Vi fick rätt.

Så det blev en 40-års jubileumsskrift, inte som en slutpunkt utan förhoppningsvis mer som ett avstamp för en fortsatt kamp. Boken finns i sin helhet att ladda ner från föreningens hemsida. I den är föreningens arbete dokumenterat, diskuterat och rapporterat av utomstående, medlemmar och i de sista kapitlen höjs nya framtidsröster. Boken skulle idag kunna vara grundkurs för nya medlemmar.

Vart är vi på väg?

Nu är det femton år sedan jubileumsskriften kom ut och än finns BiS och *bis* kommer att fortsätta sitt liv på nätet, där gamla nummer och arkivmaterial redan finns, liksom Facebooksida, Mastodon-konto och nyhetsbrev. Åter finns det lokalgrupper som ordnar temamöten. Det kallas inte längre stormöten utan Salong eller After Work. Ämnen som avhandlats är till exempel angiverilagen, AI, armlängds avstånd och det antirasistiska biblioteket. Många andra frågor står och stampar och vill in i salongen för att lyftas och analyseras av BiS för att få ett vänsterperspektiv innan

”En ny förening är möjlig 1969-2009” fanns med även på årsmötet 2024. Foto: Lovisa Sagnell.

högervindarna sopat rent på den demokratiska arenan. Att ta tag i, för föreningen, är bibliotekets roll i totalförsvaret – bibliotek/medborgarkontor och/eller myndighet?

BiS startade i protest mot den byråkratiska kolossen SAB, Sveriges Allmänna Biblioteksforening, som nu blivit Svbib, Svensk biblioteksforening, och är en relativt progressiv organisation som driver många biblioteksfrågor nationellt, utreder, lobbar och skapar opinion. Då föreningen sålt både sitt företag BTJ och sin fastighet i Stockholm har den gott om pengar. Dock har man nu för andra gången lagt ner sina regionala föreningar. BiS behövs!

Exemplet Göteborg

I det första *bis*-numret finns en lång redogörelse om det första mycket välbesökta BiS-mötet i Göteborg. Det hölls våren 1969 innan föreningen skrivit in socialism i programmet, vilket sedan ledde till att dåvarande göteborgsgruppen lämnade BiS. Hösten 1970 startade vi den BiS-grupp i Göteborg som var aktiv i många år och finns beskriven i de i denna artikel nämnda böckerna.

Verkligheten är nu en helt annan än den vänstervåg som BiS surfade igång på. Mycket av det vi kämpade för finns nu, såsom en hyfsad bibliotekslag, en biblioteksstrategi, ett breddat biblioteksuppdrag, uppsökande-, läsförmedlande- och mångspråksverksamhet. I boken *Framstegens halvsekel 50 år av folkbiblioteksutveckling*, utgiven av Biblioteksmuseet 2022, skildras denna

tid ur många perspektiv. Flera kapitel är skrivna av bissare som många gånger varit pådrivande i denna dynamiska period för folkbiblioteken.

Men vi fick ett annat systemskifte än det vi önskade, ett nytt klassifikationssystem, ett gammalt amerikanskt. Diskutabelt eftersom ett klassifikationssystem bygger på en världsbild. Det mest revolutionära som skett under dessa år är dock digitaliseringen, vilken ju innebär en enorm rationalisering och kvalitetsförbättring för alla världens bibliotek samtidigt som dessa, liksom stora delar av världen, dränks av alla former av information och nya mediaformat. Bibliotekens uppdrag är gigantiskt och växer medan resurserna krymper.

Så nu gäller det att stå upp och inte sköljas bort av högervågen, att försvara och försöka göra det bästa möjliga av det som ännu finns. Och det är ju trots allt väldigt mycket ännu så länge. BiS behövs framförallt för att bryta den tystnadskultur och den räds-la som brer ut sig, åtminstone i Göteborg. Det gäller att skapa ett idéklimat som inspirerar och föder kreativitet och initiativ, istället för lydnad, missnöje och passivitet. Åter har det byggts hierarkier och mer och mer centraliseras, såsom mediainköp och schemaläggning. Allt ska räknas, mätas och vägas. Men bildning, demokrati, fantasi, solidaritet, jämlikhet och empati går inte att mäta. Dialog har ersatts av envägskommunikation, regler och dekret uppifrån. Enstaka röster har hörts som ett par debattinlägg i GP om medieurval och detta med flytande bestånd. Men de modiga ropar i öknen och de flesta tiger.

Allt verkar vara tillbaka till där vi startade tidigt sjuttioal. Då var det en veritabel kulturkrock för oss som kom in i den dåvarande biblioteksförvaltningen med dess strikta linjestabsorganisation med regler för allt och ordregivning från den högste med strikt schemaläggning, stämpelklocka, klädkod och noll utrymme för annat än lydnad. Att komma in i detta med säckiga jeans, FNL-märke och traskor som provelev i maj -68 efter att just ha varit med och ockuperat Enskilda banken var som att hamna på en annan planet. Det tog ett tag innan polletten trillade ner eller kanske gjorde den aldrig det.

Demokratiskt mellanspel

Den till en början ganska stora militanta BiS-gruppen som drog igång hösten 1970 hamnade snabbt i konflikt med den högste. Allteftersom förvaltningen förändrade, fackklubbar skapades, MBL kom till och flera av gruppmedlemmarna blev mellanchefer och fick möjlighet att förverkliga en del av sina visioner inom en alltmer demokratisk förvaltning, så sönderföll gruppen i en studiecirkel och i Föreningen Folkbibliotekens Vänner i Göteborg. Båda fortfarande verksamma.

Som jag ser det, var den göteborgska biblioteksförvaltningen som bäst, vad gäller demokrati och utvecklingspotential 1989, trots många år av nedskärningar. De två högsta cheferna var då bissare.

Men så kom den stora slakten och biblioteken styckades upp när kommunen delades i stadsdelsnämnder, vilket åter var som att hamna på en annan planet. Biblioteken blev ett behändigt sparbetning i dessa enorma nya lagbundna "socialförvaltningar". Stympade och illa tilltygade återfördes för några år sedan biblio-

teken till en byråkratisk koloss och ses nu som ett lämpligt sparbetning i en museitening kulturförvaltning i "Evenemangsstaden Göteborg".

"Ska nya röster sjunga..."

När det var dags för BiS att fira femtio år på barrikaden, 2019, så samlade vi ihop oss och ordnade en fest i hopp om att den skulle locka alla yngre BiS-medlemmar, som finns inom Göteborgsområdet. Med hopp om att det skulle kunna bildas en ny aktiv grupp med yrkesverksamma som kunde dra igång ett forum eller åtminstone ett nätverk för diskussion. För att stödja varandra och på så sätt försöka få till en mer demokratisk och kreativ organisation, där kompetens och initiativ tas till vara och som bygger på tillit och samarbete, istället för detaljreglering och mätresultat. För hur ska biblioteken kunna fullfölja sitt uppdrag, att stödja och utveckla demokratin, om den egna verksamheten inte är demokratisk och bygger på tillit och kompetens? Men på mötet blev vi bara ett glatt gäng pensionärer med många kära återseenden, men inget avstamp för framtiden.

Kanske är det så att den nya vänstervåg vi siktar inte blir så brusande som vi hoppats. Det beror förmodligen på att de unga inte, som vi gamla 68:or, kommer ur en kultur med stormöten, demonstrationer och ständiga ideologiska och kulturpolitiska diskussioner grundade på solidaritet, jämlikhet och framtidstro, som under många år då var i takt med tiden.

Nu är tidsandan en annan, det som i allt snabbare takt tagit över är konkurrens, individualism, nyliberalism och domedagsprofetior. Att vråda tiden, politiken, kulturen och biblioteken rätt igen kräver så mycket mer nu. Det gäller att stå upp emot en högervåg, som man sakta vant sig vid, istället för att surfa på en vänstervåg. Nu ropas det åter efter starka ledare, strikta regler, lydnad och individuella belöningar. Det gäller att återta dagordningen eller problemformuleringsprivilegiet att inte bara försvara, utan vara mer offensiv och återerövra biblioteken som en självklar del av demokratin och folkbildningen innan det är för sent.

Folkbibliotekens Vänner gnetar vidare och har just skrivit remissvar på förslaget till ny biblioteksplan för Göteborg, den senaste kökkenmöddingen av alla vackra ord som Kulturförvaltningen producerat. De har som vanligt kokat soppa med en spik, så liten som en nål i en höstack. Förslaget får mig osökt att tänka på miljöministerns ostopppbara svada eller V:s förslag till nytt partiprogram. Förhoppningsvis lyckades vi sticka hål på någon ordbubbla.

Nu måste nya röster höras!

Litteratur

"En ny förening är nödvändig" BiS 1969–2009 (2009). Karlstad: Bibliotek i Samhälle.

Framstegens halvsekel 50 år av folkbiblioteksutveckling (2022). Borås: Biblioteksmuseet.

Tjuugoett år i vänsterfil – register över artiklarna i tidskriften bis 1969–90 (1993). Karlstad: Bibliotek i Samhälle.

bis går i graven – och uppstår igen!

En av BiS mångåriga medlemmar som har varit flitig medverkande i tidskriften *bis* reflekterar över samhällsutvecklingen under fyrtio år och BiS möjliga påverkan.

Text: Mats Myrstener

En tidskrift går i graven – och uppstår igen som fågel Fenix – på nätet! Därmed följande den moderna trenden att allt numera ska ske på nätet. Papperstidningen sjunger på sista versen, men *pappersboken* består! Liksom föreningen Bibliotek i Samhälle.

Jag gick med 1982, när jag gick andra året på Bibliotekshögskolan. Det var efterdyningarna till det radikala 1970-talet, och mitt första möte, i Göteborgstrakten, var typiskt för den tidens stormöten: med minst 30 deltagare, där stadgefrågor stod överst på dagordningen och man kunde ägna nästan en hel dag att diskutera en enda paragraf.

Föreningsarbetet i BiS blev en grundbult i min biblioteksvardag. Tidningsmakandet, styrelsemötena, resorna, sommarlägren, vännerna. Ganska logiskt upphörde mitt mesta engagemang när jag gick i pension 2018. Då hade en ny generation bissare tagit över från veteranerna, varav några varit med ända sedan föreningen bildades 1969.

En ny tid, då

Kanske hade vi (läs: jag) en naiv tro på att, likt det Valfrid Palmgren menade, bokläsandet skulle förbättra världen? Och att strida på barrikaderna snarare blev en sorts skyttegravskrig, där det gällde att försvara de framgångar som vunnits under de goda åren från besparingar och nedläggningar. Under 1980-talet planade utlånen, som stigit så markant tidigare, ut och verksamheten diversifierades. Bengt Göransson blev den sista kulturministern som åtnjöt respekt i riksdag och regering, många års tillväxt ersattes av skattesänkningar och toksparande. Det var, som Olof Lagercrantz skrivit om sin tid på Dagens Nyheter, att ständigt arbeta i motvind, att ständigt gå framåt lutad, för ”det blåste så förbannat”.

Jag övergick efter tiden som bissare till att arbeta med folkbildningsforskning, bara för att inse att studieförbundens verksamhet inte heller var något som prioriterades, utan snarare sågs som en ”utgift” som kunde besparas.

Den största smällen blev för mig när det planerade nya stadsbiblioteket i Stockholm 2010 i ett huj försvann, för att det ”överskridit budgetramarna”. Det var före Nya Karolinska, och pengarna som ”sparades” lades på en ny sport- och underhållningsarena,

Tele2. För mig blev det spiken i kistan för det arbete och den forskning jag lagt ner i folkbildningsfrågan i Stockholm. Det blev aldrig detsamma efteråt. Och jag skäms när jag ser hur de andra nordiska huvudstäderna bygger nya stadsbibliotek, nu senast Helsingfors Oodi medan Stockholm får nöja sig med ett biblioteksmuseum till huvudbibliotek.

BiS – en motkraft

Det kan tyckas att BiS arbete är en droppe i det allt kulturfientligare havet? Men jag ser det inte så. Snarare att *allt arbete med kultur och utbildning är av värde*, som Arbetarrörelsens Arkiv och Biblioteks första chef Oscar Borge lär ha sagt: ”Gör man bara lite varje dag så blir det så småningom mycket gjort.” Allt arbete på folk- och universitetsbiblioteken är subversivt och syftar till att motverka den nedrustning av det allmänna som pågått sedan det glada 1980-talet, inte minst på skolans område. Att folkbiblioteken inte privatiserats beror nog bara på att det inte går att tjäna pengar på verksamheten, tack vare den lagstiftning som kom till 1996. Kanske spelade BiS en *liten roll* i kampanjandet för en sådan lagstiftning?

Det slår mig att varje gång en politiker eller högre tjänsteman intervjuas på TV så sitter man i ett bibliotek. Kanske står det för stabilitet som vilar på en objektiv kunskap? På det fria ordet, tryckfriheten, yttrandefriheten, föreningsfriheten. En biblioteksverksamhet som står fri från politikens påverkan, en verksamhet som åtnjuter högt förtroende bland allmänheten. Då kan jag som bissare känna mig stolt. Vi har bidragit till att det demokratiska samtalet hålls levande.

Idag går jag som pensionär till biblioteket minst en gång i veckan för att låna mina böcker. Då trivs jag. Som man sår får man skörda, även om jag som privilegierad storstadsbo har extra nära till bokhyllorna. Tack stadsbiblioteket!

När jag och Annsofi i våras såg Richard Wagners sista opera, ”Parsifal”, så öppnas den sista scenen, efter det lyckliga slutet, upp mot – ett stort biblioteks läsesal! Här slutar de medeltida Graalriddarnas eviga sökande: bland ett biblioteks bokhyllor. Vi arbetar ju, som en arkivarie sa mig, för evigheten!

Slutscenen i Parsifal Foto: Kungliga Operan, Sören Vilks.

Att ange en fiende: högerpopulismens kampsport

Text: Olof Risberg

Mycket har redan skrivits om den lag som kommit att kallas angiverilagen. Vad viktigare är så har såväl fackförbund, branschföreningar och politiska partier tagit högljutt avstånd. Att även flera regioner går ut och slår fast att en lag, långt innan den har klubbats, inte kommer att appliceras inom deras del av den offentliga sfären visar hur djupt blotta tanken om en angiverilag skär. Flera slutsatser finns att dra av detta. För det första avslöjar de blåbruna exakt hur reaktionär deras politik är: principen om allas tillgång till vård, skola och omsorg (ens på ett principiellt plan) skjuts totalt i sank. För det andra avslöjas nu alla liberala drömmar om att tämja Sverigedemokraterna som precis så naiva som de alltid var.

Allt detta har dock redan diskuterats. Vad jag däremot saknar i diskussionerna kring detta blåbruna lagförslag är en insikt i hur den bruna högern, högern till höger om den etablerade högern, jobbar politiskt. Denna rörelse har under sin långa period som paria utvecklat en otrolig förmåga att vinna även när de till synes förlorar, och lärt sig att genom provokation ständigt dra in sina motståndare på slagfält de på förhand själva konstruerat. Den bruna högern har utvecklat en politisk kampsport där motståndarens styrka ständigt vänds emot den.

Det råder ingen tvekan om att angiverilagen representerar Sverigedemokraternas dröm om att avlägsna och deportera människor. Den offentliga sektorn ska bli ett verktyg som ger den godkända delen av befolkningen vård, skola och omsorg, öppen förskola och biblioteksbesök, medan de icke-godkända elementen anges och deporteras. Välfärd byggs samman med våld. Samtidigt representerar angiverilagen även en annan, mindre uppenbar (men för Sverigedemokraternas taktik typisk) målsättning. Denna målsättning är oberoende av om angiverilagen någonsin realiserar, och handlar istället om att skapa en idealfiende i ett nytt politiskt landskap. För i samband med det senaste valet föddes risken att inte längre framstå som utmanande och pigga maktkritiker som sparkar nerifrån. Plötsligt var Sverigedemokraterna ett av landets största partier, med Moderaterna i total beroendeställning. Denna svårighet att i maktposition framstå som folklig opposition är något allt fler högerpopulistiska partier kämpar med, i takt med att de når maktpositioner i land efter land. Lösningen i regeringsfrågan, där Sverigedemokraterna formar den förda politiken utan att formellt ha makten, är en sverigedemokratisk önskedröm. När Sverigedemokraterna nu fortsätter att växa behöver de ett retoriskt grepp som de kan använda för att fortsätta framstå som underdogs även om Sveriges framtida statsminister heter Åkesson. Deras

inspiration kommer då, som så ofta, från Trumps amerikanska kulturkrig.

En central tes för Trump har hela tiden varit den om etablissemang och den djupa staten. Inom denna världsbild kämpar Trump och hans anhängare mot ett etablissemang av politiker, media, antirasister och HBTQ-aktivister som totalt infiltrerat den amerikanska staten. Även under Trumps tid som president framställdes han som närmast maktlös: staten var nämligen, enligt denna teori, helt under kontroll av aktivistiska tjänstemän och demokratiska byråkrater. Det spelar ingen roll att en mångmiljonär satt på världens mäktigaste politiska position: i trumpismens värld framställs han närmast som ett offer. Genom tesen om den djupa staten förblir Trump alltid en utmanare.

Det är denna världsbild som Sverigedemokraterna grundar sin politiska kampsport på. Det är också i detta ljus vi ska förstå diskussionen om politiska tjänstemän och "aktivistiska bibliotekarier" som sipprat fram även i Sverige. Även heten mot folkbibliotekens arbete med dragqueens eller sagostunder på olika språk fyller här en viktig funktion. Den populistiska ilskan behöver riktas mot en upplevd elit för att få verkan, och om de egna leden alltmer fyller den politiska eliten, och den ekonomiska eliten inte är ett alternativ att rikta ilskan emot, återstår en upplevd kulturell "elit". Genom att fokusera på folkbibliotekens arbete med HBTQ och minoritetsspråk osynliggörs Sverigedemokraternas maktposition samtidigt som de sanna makthavarna, demokratins verkliga motståndare, projiceras fram inom själva statsapparaten.

Förslaget om en angiverilag är konstruerat för att få denna nya fiende att resa sig ur den djupa statens träsk. Den antirasistiska ryggmärgsreflexen från fackföreningar, branschorganisationer, politiska organisationer och regioner blir på så vis ett bevis för högerpopulismens konspiratoriska världsbild. Överallt ser den konspiratoriska högern övervintrade kommunister som sedan -68 marscherat genom institutionerna (det spelar ingen roll att 68:orna idag snarast vandrar omkring i pensionen), och med ett kampsportsgrepp gör de antirasismens spontana styrka till ett bevis för deras världsbild. Även om förslaget om angiverilag aldrig skulle förverkligas, om den faller antingen på en juridisk teknikalitet eller på grund av omfattande protester, så har högerpopulismen frammanat sin nya fiende.

Förslaget på en angiverilag anger först en fiende i form av den Andre, den som kommer utifrån, den som genom språk, kropp och hudfärg upplevs hota den befolkningens sammansättning. Samtidigt anges även en annan fiende, en andra Andre, som utmärker sig genom hemliga politiska agendor: den politiska tjänstemannen. Detta är en fiende som garanterar Sverigedemokraternas image av outsiders, som gör det möjligt att fortsätta hetsa mot etablissemang även när makten är erövrad och etablissemang blivit blåbrunt.

Detta betyder på inget sätt att den mobilisering som sker emot angiverilagen bör "ställas in" eller hållas tillbaka. Problemet för den som inte vill se folkbiblioteken inkorporeras i ett maskineri för deportering är snarare att formulera sitt motstånd på ett sätt

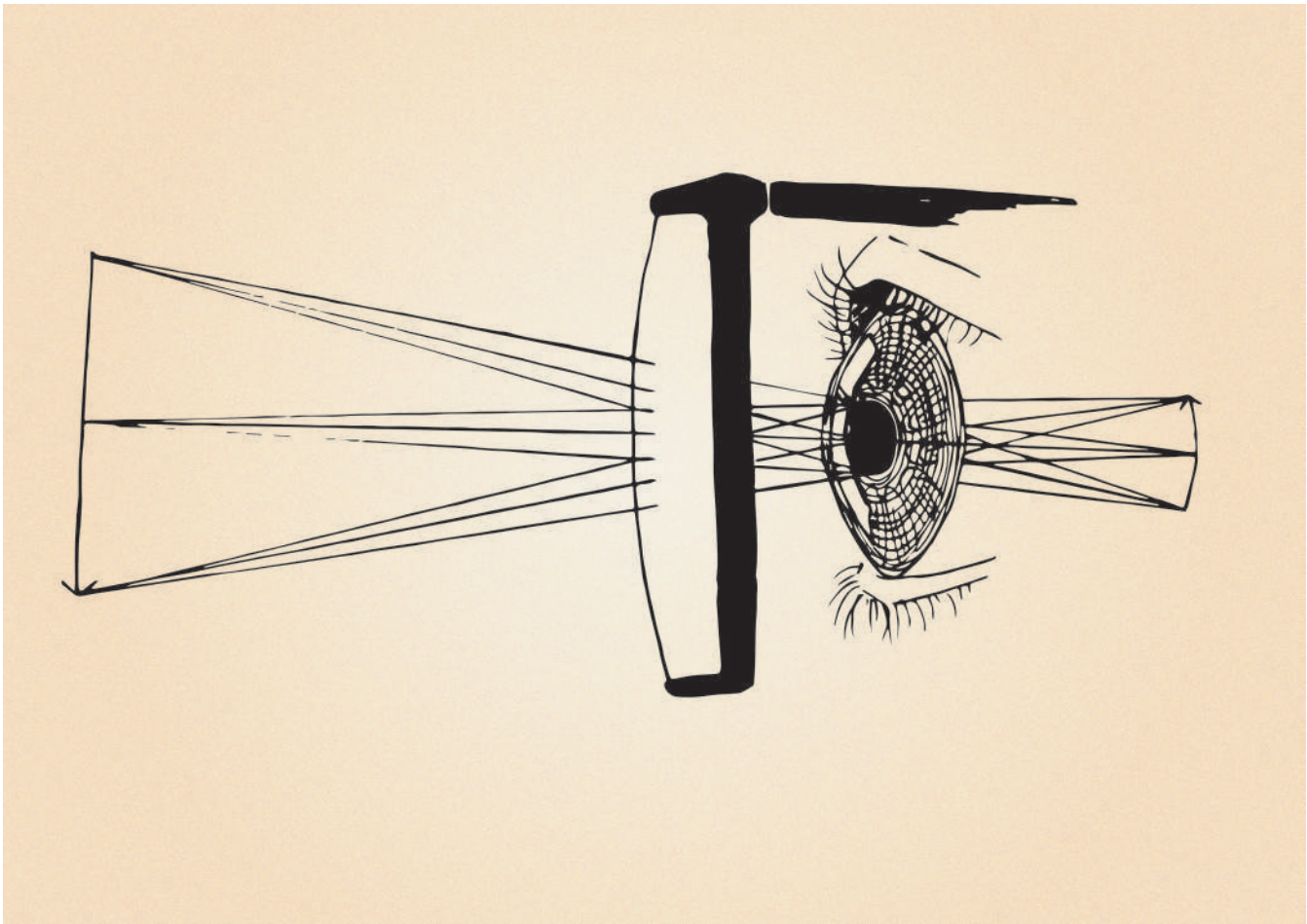

Illustration: Corina Kläpp

som tar motståndaren på sängen istället för att spela den i händerna. Att bli medveten om högerpopulismens taktik är ett steg på vägen mot att utveckla sitt eget, oförutsägbara, kampsportsgrepp.

Bilden av en djup stat kontrollerad av eliten är beroende av ett annat klassiskt Sverigedemokratiskt begrepp: Sjuklövern. Sjuklövern representerar de sju icke sverigedemokratiska partierna, och fyller funktionen av att klumpa samman dessa till ett enhetligt etablissemang ställt emot folket. I likhet med många konspirationsteorier anspelar dock även detta grepp på en politisk realitet: under den nyliberala hegemonin har de ekonomiska skillnaderna mellan partierna de facto minskat. Debattklimatet har länge präglats av en kapitalistisk realism där alla alternativ till status quo framställs som omöjliga. En politik som vill utmana den konspiratoriska bilden av Sjuklövern och den djupa staten, samt i förlängningen lagförslag i stil med angiverilagen, måste spela på konflikterna mellan de icke sverigedemokratiska partierna. Som statsvetaren Chantal Mouffe argumenterar är bristen på konflikt

mellan höger och vänster högerpopulismens livsluft. Sjuklövern måste sprängas.

Sociologen Göran Therborn skriver i *Kapitalet, överheten och alla vi andra* (2018) om hur de humanistiska professionerna kan komma att mobiliseras politiskt i kamp mot new public management inom offentlig sektor. Kanske kan förslaget om angiverilagen få liknande effekter, även för biblioteken? Samtidigt argumenterar den ekonomiska historikern Lovisa Broström i sin bok om medelklassen (*Medelklassen*, 2023) för en nygammal allians mellan (lägre) medelklass och arbetarklass. En dylik mobilisering av ett brett löntagarkollektiv som slår mot nedskärningar och rasism utgör ett alternativ till den sverigedemokratiska bilden av folket mot eliten. Kanske finns här grunden för en självständig kampsport.

”Ett kitt för folk att samlas runt”

Han är mannen bakom kulisserna i arbetet med varje nummer av *bis*. I det tysta har han arbetat med materialet som redaktionen tagit fram, formgett den så att det är möjligt för tidningen att gå i tryck. Vem är han, personen som gett tidskriften sitt utseende under de senaste åren? Emma Karlsson möter upp Linus Mannervik för att ta reda på mer.

Text: Emma Karlsson

Vi möts upp utanför Stadsbiblioteket i Lund. Efter två år av att endast höras via mejl ska jag och Linus äntligen ses. Det är nästan lite nervöst. Samtidigt vill jag veta mer om den person som stöttat tidskriften under flera år genom att formge den. Vi går till ett slamrigt café för att prata vid.

Hur började allt?

– Min ingång till *bis* är att jag är uppvuxen på Gotland tillsammans med Martin Persson (långvarig styrelsemedlem och engagerad i BiS, reds. anm.). Så vi känner varandra från födseln, höll jag på att säga, och har följts åt i olika skeenden i livet. Det var han som satte mig i kontakt med *bis*, och därigenom även hela biblioteksvärlden. Jag är arkitekt annars, men det var väldigt spännande för mig att se kopplingarna i det sociala engagemanget som ju också finns i BiS. Det finns besläktade frågor kring samhället, hur vi bygger det gemensamma. Det är min ingång i det kan man säga.

– Precis när jag började med *bis* så hade vi ett nummer som handlade just om biblioteksrummet. För mig känns det som att biblioteket är en sådan byggnad som står för mycket av det jag är intresserad av: rummets betydelse för människor och samhället, att det kan vara ett sätt för människor att mötas.

Hur länge har du jobbat med *bis*?

– Ja du, det hade jag ju kunnat kolla upp! Men det har blivit en tjock bunt med nummer över åren. Kanske från 2017? Men jag kommer inte ihåg exakt faktiskt.

– Jag blev intresserad av grafisk formgivning på gymnasiet, och var inne på att jag skulle hålla på med sånt. Så jag har haft ett sådant intresse, men jag har aldrig jobbat så mycket med trycksaksproduktion egentligen, bara lite i mitt jobb ibland. Så för mig har det personligen varit väldigt roligt att få göra en tidning som är på riktigt, som blir någonting. Jag är glad att jag har kunnat göra det, att det har betytt något för föreningen och tidskriften. Att det har blivit ett lyft. Det är en fin tidning om jag får säga det själv.

Mannen bakom kulisserna, Linus Mannervik. Foto: Emma Karlsson.

Det får du. För en som har stått på andra sidan i processen är det väldigt tacksamt att skicka iväg en skiss som kommer tillbaka och helt plötsligt känns färdigt, som känns som en tidskrift.

– Vad kul att det känns så! Det har ju också förändrats hela tiden under åren, det har varit olika personer i styrelsen och redaktionerna, olika sätt att arbeta. Det är lite tråkigt att det ibland kan kännas mekaniskt, att nu sätter jag det här numret på några timmar, samtidigt som det är häftigt att vi har hittat former för den typen av produktion, att det faktiskt funkar. Som när vi tog fram de mallsidor vi arbetar med, det har varit en nyckel för att det redaktionsarbetet har kunnat göras, att det har kunnat skapas en layoutskiss som jag har kunnat använda rakt av. Det har varit häftigt och kul att utveckla de arbetsformerna. Det är också något jag tar med mig till andra sammanhang.

Det är verkligen en bedrift. Det hade varit svårt att göra tidskriften utan den mallen.

– Det är komplext när konstellationerna i styrelsen och redaktionen ser olika ut över tid, och så kommer jag där och ska också passa in. Nu när jag tänker tillbaka på det så var jag mer delaktig i processen när jag började arbeta med *bis*, jag var med på möten inför nya nummer och så.

När försvann det?

– Det rationaliserades väl bort, men jag kände behovet av att ha rollen att stå utanför. Det var en professionaliseringsgrej, som underlättade kommunikationen. Det var nog hälsosamt för processens skull att det hölls isär, mest med tanke på förutsättningarna eftersom vi inte gör detta på arbetstid. Det var nog en bra väg att gå, att skilja på rollerna. Man kan inte ha sina fingrar i alla syltburkar.

Jag tänker på att du står utanför biblioteksvärlden men får en bild av den genom att arbeta med bis. Vad har förvånat dig mest under de här åren?

– Min bild av den gängse bibliotekarien har förändrats. Man ser framför sig någon som jobbar på stadsbiblioteket, som står lite mellan hyllorna och i receptionen. Jag har ju fått mycket större förståelse av vad biblioteksverksamhet kan vara, vad det kan betyda. Även alla sakfrågor. Jag läser ju inte allt men man fångar upp mycket om de diskussioner som förs. Det har varit spännande, och det kommer jag nog att sakna. Föreningens engagemang, vilka frågor man driver och kontakter man har. När man känner fläkten från 70-talet, det är häftigt. Att det finns sådana föreningar och den typen av engagemang, det är fint. Jag skulle önska att det fanns mer av sådant kvar idag.

Har det påverkat dig politiskt, att ta del av föreningens engagemang?

– Det har absolut satt avtryck i att jag nu är insatt i fler frågor. När vissa saker dyker upp på nyhetsagendan så känner jag igen dem. Det här har jag ju redan läst om i *bis*! Annars hade det nog bara fladdrat förbi. Jag tror inte jag hade läst så mycket om Drag Story Hour eller angiverilagstiftningen om det inte hade stått om det i *bis*. Det är det som är den politiska styrkan i en sådan före-

ning tänker jag, att man kan stå på barrikaderna för något, det är väldigt uppfriskande. Det fanns nog mer av sådant förut, att föreningar och tidskrifter tog ställning, även om det såklart finns idag också. Men nu måste man anpassa sig mer efter filterbubblan. Min personliga ingång har ju varit det tryckta, jag hade inte gått in i det om det hade varit digitalt för det är inte mitt medium likosom. Det är ju det personliga vad man dras till, vad man gillar. Jag har alltid gillat tryckta saker, böcker och tidskrifter.

Hur kom du fram till hur du ville att bis skulle se ut?

– Det har ju blivit en lite mer cementerad form än jag tänkt, varje nytt nummer baseras på det förra så att säga, av enkelhetsskäl. Men från början handlade det mycket om att lyfta innehållet. Det har också varit lite olika med till exempel hur mycket illustrationer det har varit. Vi har haft många fina illustratörer under årens lopp. Inte minst alla omslag, de har varit fantastiska! Det har varit kul att lyfta dem. Det är så bra med tidskriftsformatet, att bild och text vågar ta plats.

– Formen och storleken på tidskriften har varit densamma länge. Jag har varit sugen på att göra en remake flera gånger men det har aldrig blivit av, för då ska man göra ett nytt grepp. Och man behöver göra om mallsidorna! Så vi kanske inte ska göra det nu inför sista numret.

Vad tror du att bis kan bli för plattform framöver, nu när den kommer att publiceras digitalt, eller på andra sätt?

– Svår fråga. Jag tänker att det fina med den tryckta tidskriften är att den finns på bibliotek, man har kunnat bläddra i den. Det är frågan vad det skulle vara i en digital värld. När man ut med en podd, scrollos man förbi i ett flöde? I grunden handlar det ju om föreningens verksamhet i övrigt, vad man har runt omkring det. Det finns ju potential i att ha publik verksamhet, något som också har funnits i omgångar. Det kräver ju mycket engagemang och kontinuitet. Det har varit kul att se till exempel hur det har växt fram medlemsverksamhet i Umeå, vad en förening betyder för en community, att det blir ett kitt för folk att samlas runt.

Finns det någon fråga du tycker borde lyftas i biblioteksvärlden?

– Biblioteksarkitektur, och i förlängningen biblioteken som offentlig plats, är ju alltid intressant att prata om. Det är ett uttryck för vår tid och för vårt samhälle i stort. Biblioteket står ju för öppenhet och inkludering, det är fint. Många andra offentliga eller semi-offentliga rum har svårt att uppnå det på grund av andra intressen, till exempel kommersiella intressen. Biblioteken är ju unika och det är väldigt viktigt att det finns.

– För några år sedan när man skulle renovera Stadshallen i Lund, så sa man att det skulle bli Lunds vardagsrum. Men då tänkte jag att det finns ju redan på biblioteket! Specifikt deras café faktiskt, det finns inget som slår det när man kommer med sina barn till biblioteket, och man bara ska hänga och det är overaller och allt. Det finns ju uppenbarligen en politisk vilja i Lund då att göra det där folkliga vardagsrummet, men trots det är det svårt att få till. Ur det perspektivet är ju biblioteket redan den platsen och det är så viktigt att slå vakt om de kvaliteterna.

Det var fint sagt. Tack!

Barnbiblioteksforskning är fortfarande ett bristområde!

Barn- och ungas bibliotek – en kunskapsöversikt

Forskning om folkbibliotekens mest basala och utåtriktade verksamhet, nämligen den för och med barn och unga, är svagt utvecklad, även om vissa förbättringar kan ses. Det är därför med tacksamhet jag tog emot *Barn- och ungas bibliotek – en kunskapsöversikt* utgiven av Regionbibliotek Stockholm. Översikten är sammanställd och skriven av universitetslektor Amira Sofie Sandin och universitetsadjunkt Emma Berge Kleber, båda vid Högskolan i Borås.

Regionbibliotek Stockholm gav 2007 ut *Studier av barn- och ungdomsbibliotek – en kunskapsöversikt* av Kerstin Rydsjö och AnnaCarin Elf, även dessa båda lärare och forskare vid Högskolan i Borås. I vårt arbete med barnbiblioteken hade jag och utvecklingsledarna vid flera regionbibliotek sett bristen på teorier, metoder och vetenskapligt genomförda undersökningar och konstaterat att mera forskning var nödvändig för utveckling av verksamheten. Någon *forskningsöversikt* var inte möjlig att göra men utgivningen en *kunskapsöversikt* bidrog till att information om de studier och liknande som ändå fanns spreds och gav ett stadigare underlag för arbetet.

Situationen har förbättrats, följeforskning i samband med projekt har blivit vanligare, avhandlingar med relevans för barn- och ungdomsverksamheten har publicerats och det finns många uppsatser, huvudsakligen på magister- och masternivå, och rapporter, från olika aktörer. Men det är ett svåröverskådligt material, ofta besvärligt för bibliotekspersonalen att hitta och orientera sig i och behovet av översikter är fortfarande stort. Stora samhällsförändringar har också påverkat barnbiblioteken. Regionbibliotek Stockholm har tagit sitt ansvar och gett ett nytt uppdrag till BHS att följa upp den tidigare översikten.

Resultatet är genomgång av ett stort antal studier inom olika områden och av olika slag, som är relevanta och är av god kvalitet. Referenslistan upptar imponerande 377 poster! Författarna konstaterar att någon forskningsöversikt fortfarande inte är meningsfull att göra ”då barn- och ungdomsbibliotek fortsatt är ett till stora delar obeforskat område” (s. 7). Kunskapsöversikten inleds med ett nödvändigt avsnitt om begrepp och urval. Översikten är sedan väl strukturerad med tydliga rubriker, som underlättar för den som söker studier inom något visst område. Bredden i såväl teman som material visar hur mångfasetterad verksamheten är, och här finns inspiration för många projekt och för

det dagliga arbetet. De internationella och framförallt de nordiska utblickarna vidgar perspektivet och är värdefulla.

Med särskilt stort intresse läser jag de två avslutande kapitlen ”Forskningsmetoder och teoretiska utgångspunkter” och ”Barns och ungas bibliotek”. Sandin och Kleber resonerar i det förstnämnda om definitioner av begrepp, om olika teorier som kan vara användbara och om metoder. De konstaterar att valet av metoder, oftast intervjuer, enkäter och dokumentstudier, är ensidigt och inte i någon större utsträckning bidrar med ny kunskap. De efterlyser därför större beredskap att pröva metoder från andra områden, gärna *med* barn och unga.

Under sitt arbete med översikten har författarna noterat att vissa ämnen eller teman är svagt företrädade, exempelvis skillnader mellan barns och ungas sätt att bokitipsa å ena sidan och bibliotekariernas å den andra, samt om det aktuella ämnet klassikernas roll och litterär kanon. I slutkapitlet identifierar de ytterligare ett antal mer eller mindre obeforskade områden, som barns och ungas informationssökning på deras fritid, barnbibliotekets beståndshantering (inklusive digitala medier), referenssamtal och bemötande, det digitala biblioteket och bibliotekskatalogerna, marknadsföring, hållbar utveckling, barns läsning av facklitteratur, maktdimensioner, minoriteter, minoritetsspråk och flerspråkighet samt normmedvetenhet.

Där sammanfattar författarna också några iakttagelser och ställer några utmanande frågor: Har de svenska barnbiblioteken kommit ur startblocken vad gäller bibliotek *av* barn? Och ”Vad krävs av kulturpolitik, barnbibliotek och barnbibliotekarier för att möjliggöra ett bibliotek som kontinuerligt tillvaratar och formas av flera olika perspektiv och erfarenheter – och då särskilt barns och ungas?”

Tyvärr misspryds texten av ett bitvis krångligt språk med onödigt långa meningar och på några ställen bristande korrekturläsning. Men det bör inte hindra den som vill utveckla sin och bibliotekets verksamhet för, med och av barn och unga att leta idéer, teorier, metoder, erfarenheter och resultat och låta sig inspireras att söka nya vägar! Fortfarande förväntar vi oss dock mer forskning på högre nivå så att luckorna i vårt vetande om barn och unga och biblioteken kan täppas till och utveckling av verksamheten kan ske på stadigare underlag.

Lena Lundgren

Sandin, Amira Sofie & Berge Kleber, Emma (2023).

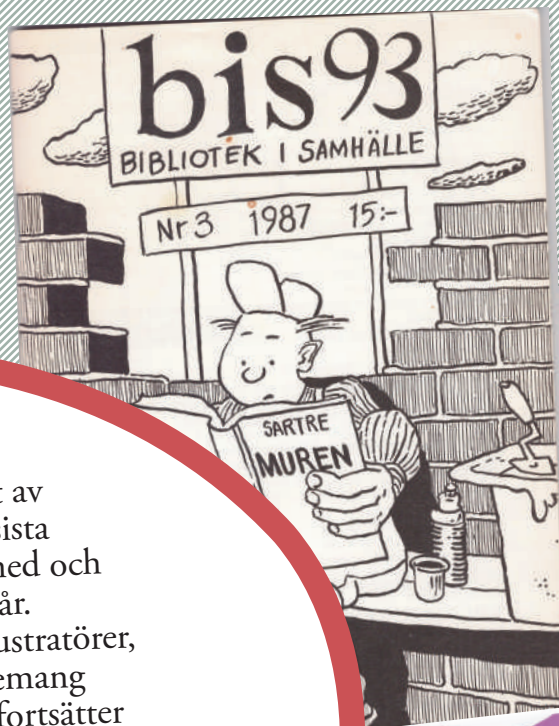
Barns och ungas bibliotek: en kunskapsöversikt. Regionbibliotek Stockholm. Boken finns att läsa i fulltext på Regionbibliotek Stockholms hemsida.

internet på bibliotek

Nu har du läst det sista tryckta numret av tidskriften bis. Redaktionen för detta sista nummer vill tacka alla som har varit med och bidragit till tidskriften under alla dess år. Redaktionsmedlemmar, skribenter, illustratörer, recensenter med flera. Utan ert engagemang hade det inte funnits en tidskrift. Nu fortsätter vi kampen framåt i nya kanaler, där bis fortsätter att vara en viktig del av biblioteksdebatten! Fortsätt skicka in material till oss via vår mejl, tidskriftenbis@gmail.com. Era röster behövs!

Vi vill såklart fira när detta nummer kommer ut! Håll koll på vår hemsida och på Facebook, så kanske det dyker upp ett event nära dig. Saknar du ett firande på din ort? Du får gärna hjälpa till att ordna ett!

bi

utgåvan av följande år

Sydafrikap

Många svenska gäster på tur i Stockholm.

Temnummer
Referensarbetet under luppen

TEMA: VÄSTSAHARA

Avsändare:
bis c/o Christian Forsell
Kobjersvägen 9A
227 38 Lund

Föreningen BiS?

BiS står för Bibliotek i Samhälle. Vi är en socialistisk biblioteksförening som verkar för att utveckla biblioteken och samhället i en mer progressiv riktning.

BiS vill att biblioteken ska

- stödja yttrandefriheten och ge tillgång till information som grund för kunskap, opinionsbildning och samhällskritik
- drivas i offentlig regi och utvecklas i dialog med användare och närsamhälle
- arbeta normkritiskt, antirasistiskt, jämställt och jämlikt
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande med särskilt fokus på dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information, kultur och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.

ENGAGERA DIG I BIS!

Vill du veta mer om BiS och kanske engagera dig i föreningen? Tveka inte att ta kontakt med oss!

KONTAKTPERSONER

Stockholm: Leodan Rodriguez
leodanrodriguez2@gmail.com.

Göteborg: Anna Hallberg
stjarnfro@hotmail.com, 0737-67 27 90

Malmö: Johan Björk
johan.bjork.97@outlook.com.

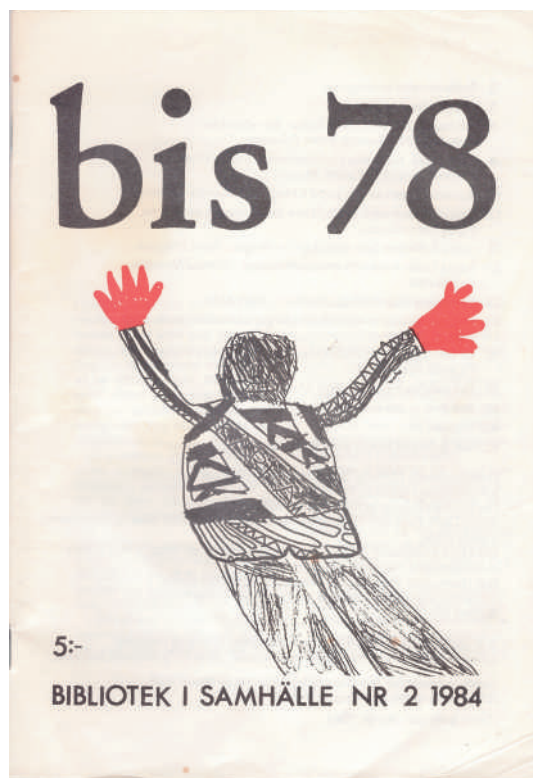
Umeå: Karin Råghall
hejkarin@gmail.com

Vill du bli kontaktperson på din ort?
Hör av dig!

VILL DU FÅ FLER BIBLIOTEKSNYHETER FRÅN VÄNSTERHÅLL?

BiS digitala nyhetsbrev innehåller nyheter, information och tips för dig som vill bevaka biblioteksutvecklingen ur ett vänsterperspektiv.

Det enda du behöver göra för att få nyhetsbrevet är att anmäla ditt intresse på vår hemsida foreningenbis.com.

bis nr 2 1984 rapporterade från ett seminarium om barn- och ungdomslitteratur som BiS ordnade i november 1983 med dansken Niels Mors som huvudföreläsare. Redaktörer för numret var Kerstin Rydsjö, Maud Hell och Therese Nyström. Illustration: Barn på BiS sommarläger på Getskärs i juli 1984.